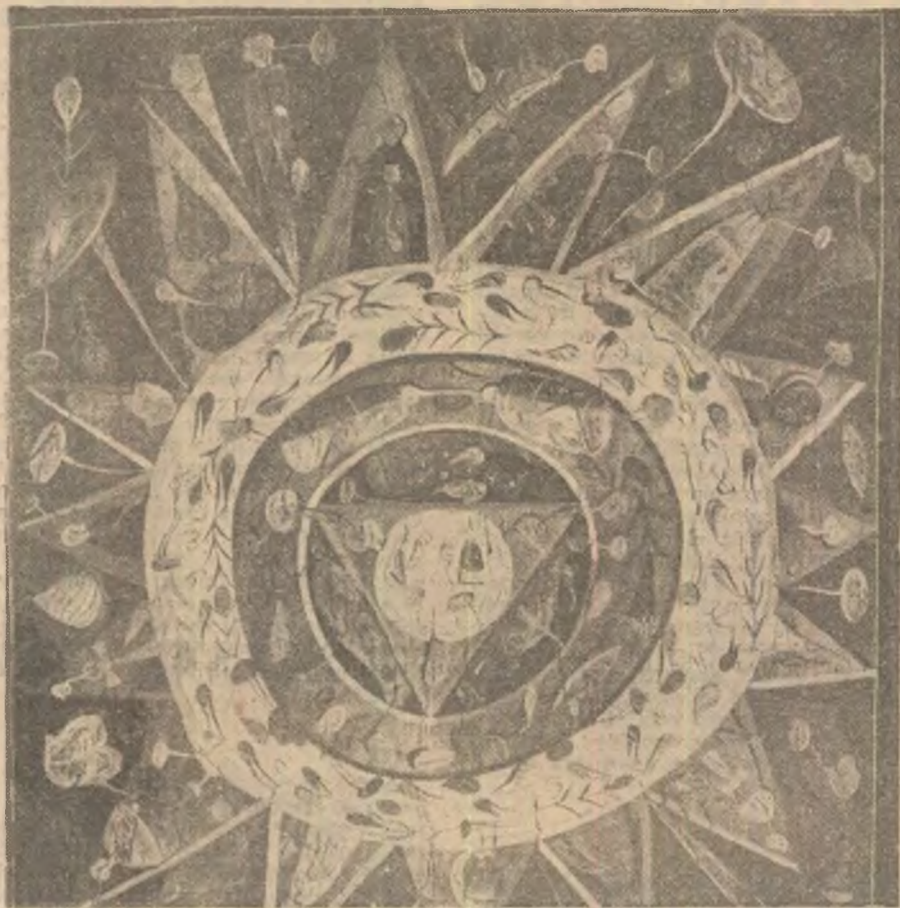

Luceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 3 februarie 1992

3 (102)

Confesiune literară

nu mă întrebați cum reușesc în viață
printre atîția predecesori printre
atîtea genii
în fiecare săptămînă
scot cu fărășul cultura din cameră

am un ceas deșteptător — mă scuipe
de cîte ori visez locuri comune și roze

de obicei ard trei foi de hirtie
înainte de a compune același sonet —
cu cenușa lor îmi machiez terținele

nu mă întrebați ce moștenire am să las
urmașilor mei Văcărești
ingerul
păzitor al poetului este o maimuță.

Ștefan Aug. Doinaș

Bizarerii electorale

diversitatea de chipuri ce s-au perindat pe micul ecran de-a lungul recente campanii electorale a fost însoțită de o mult mai puțin diversă cantitate de opinii. Mulți, foarte mulți candidați, puține, chiar foarte puține idei demne de a fi luate în seamă. Am văzut candidați care s-au lansat în promisiuni care de care mai salvatoare pentru situația precară a vieții locuitorilor orașelor și satelor noastre, și am văzut și candidați care începeau prin a declara că nu vor să promită marea cu sarea, dar sfîrșeau sistematic și fără excepție prin a promite sarea, cu marea. Diversitatea de figuri și relativa unitate de promisiuni sînt, la urma urmelor, lucruri firești într-o campanie electorală, alegătorul fiind sensibil — cel puțin în principiu — atît la charisma candidatului cît și la conținutul promisiunilor. Nu asta e, deci, bizareria acestei campanii electorale, în versiunea ei televizată. Bizar nu e nici că mai toți candidații, indiferent de formațiunea politică pe care o reprezintă, promit tot lucruri în mod obiectiv greu de realizat în viitorul apropiat: că vor rezolva problema locuitorilor, că vor schimba din temelii rețeaua stradală, că vor face rost de mai multă energie electrică și de mai mult gaz metan, că vor limita șomajul, că vor umple magazinele, că vor stîrpi corupția, și așa mai departe. Intotdeauna, chiar în societățile cu mare tradiție democratică, promisiunile electorale se află mai aproape de vis decît de realitate, intotdeauna ele sar peste înălțimea prezentului, și, cu atît mai mult, a trecutului. Nemaivorbind că au și o anumite noblețe, ce-i drept una care nu obligă. Așadar bizar nu e conținutul excesiv de optimist al promisiunilor electorale. Bizar ni s-a părut însă faptul că nici unul dintre candidați la funcția de primar sau de consilier municipal — mă refer firește doar la cei pe care i-am văzut pe micul ecran — nu s-a gîndit să pro-

mită restructurarea instituției numită primărie. O restructurare nu în sens populist — asemenea promisiuni s-au făcut — ci în sensul unei democrații veritabile, cu reguli stricte și atribuții limpeză. Candidații propuși de majoritatea partidelor vād în primării sfaturile populare de odinioară, foarte puțini înțuind și nici unul afirmînd răsplată diferența calitativă care le desparte. Birocrație există în vremea dictaturii comuniste, birocratie există și în lumea democratică, poate chiar mai redutabilă. Diferența — fundamentală — e de sens și substanță. Birocrația sfaturilor populare de tip comunist îl plimba pe cetățean dintr-un birou în altul ca pe un prizonier într-un labirint, făcîndu-l să-și resimtă cele mai elementare drepturi ca pe niște privilegii iar cele mai simple datorii ca pe niște pedepse. Birocrația primăriilor într-un stat democrat plimbă pe cetățean dintr-un birou în altul ca pe un om liber între oameni liberi, făcîndu-l să-și privească drepturile și datorii drept ceea ce sunt: drepturi și datorii. Sigur că o atare înțelegere a instituției primăriei presupune, la cetățean, o mentalitate de tip democrat, pe care încă n-o avem. Sigur, apoi, că apartenența la un partid democrat nu garantează încă la noi democratismul de fond al celui înscris în respectivul partid. Cu atît mai mult, absența din promisiunile candidaților pentru alegerile de acum a ideilor privind restructurarea instituției primariilor ni se pare simptomatică și ne face să anticipăm schimbări nesemnificative în funcționarea post-electorală a administrației locale. Bine ar fi să greșim și această apreciere să se dovedească falsă. Numai că — trăgînd cu ochiul în unghi caragalian — nu ne facem iluzii prea mari în legătură cu probabilitatea unei atari greșeli fericite.

„L”

ALVIN TOFFLER

în pag. 14

ADOLFO BIOY CASARES

în pag. 16

Număr ilustrat cu lucrări de Ștefan Pelmuș

9242

semn

Toți împotriva tuturor

faptul că lumea se năruie pretutindeni împrejurul nostru ar trebui să nu ne sperie atât. Ar trebui să ne sperie cam de o sută de ori mai tare faptul că noi înșine, în interiorul nostru, ne prăbușim. La urma urmelor, s-o spunem de la început, între dezastrul interior și cel exterior există, măcar o dată, o concordanță ca niciodată. Faptul că oameni pregătiți și obișnuți ani în șir să facă un anume lucru, numai și numai acela, se văd brusc fără obiectul și motivația muncii lor devine unul dintre motoarele dezastrului. Căci acesta din urmă e un avion cu mai multe motoare, el se ridică la ceruri prin puterea lor și ne zvrile pe noi aici, jos, ca pe niște măsele care nu mai sînt bune ale unui maxilar, salvat în cele din urmă.

Dezastrul sufletelor noastre se vede pretutindeni. Poate că nu trebuie nici chiar să ieși pe stradă, poate că nici nu trebuie să te întâlnești cu vreun seamăn de-al tău. Dar oricum, să te retragi nu mai e posibil, așa că dezastrul interior îl măsori cu măsura, exterioră totuși, a înfîlțirilor ce nu sînt deloc mirabile. Intii și-intii că a dispărut — dacă o fi existat vreodată — sau s-a diminuat îngrijorător sentimentul că aparținem cu toții unui grup, larg e drept, cu trăsături identice, că sintem, de aceea, supuși aceluiași necrocir, în fața cărora nu ne putem expune de unii singuri. „Unitatea de monolit” a regimurilor comuniste a rămas o amintire urită. Dar în locul ei, noi n-am pus nici minima solidaritate umană care trebuie să existe, ce puțin într-o lume creștină, dar nu mai puțin în aceea budistă, nu mai puțin în orice lume care simte în adîncul ei un Dumnezeu atotputernic deci clarvăzător. Subiectul acesta este atins mereu în ultimii doi ani, dar merită să o facem de oricîte ori avem prilejul, căci există și persistă.

Să fie lipsa noastră totală de solidaritate, dar atât de aproape de total încît am impresia că avansează spre stîrbirea chiar a instinctului de conservare a individului și a națiunii, efectul chemării irezistibile spre individualism, după un îndelung exercițiu colectiv impus? Pretutindeni în lumea zilelor noastre individualii își obține, mai bine zis își are drepturile sale, dar ele sînt în balanță cu solidaritatea umană, a cărei lipsă undeva sau altundeva nu este decît un simptom grav, îngrijorător. Acolo de unde se retrage solidaritatea ființelor umane, imediat, terenul este ocupat de agresivitatea caracteristică animalelor, precum cînd centrul civilizată al unui oraș este părăsit de locuitorii lui, acolo se instalează o întregă societate parazită, care — nu

mai prin prezența ei — erodează orice urmă a civilizației. Agresivitatea, dușmănia apăsătoare între orice individ și orice individ se evidențiază la noi chiar înainte ca scenele de brutalitate să izbucnească. Ce-mi pasă mie că toate acestea sînt efectul unei persecuții sistematice a umanului, executată cu metodele cele mai rafinate și mai necruțătoare, dar și cu metodele cele mai brutale, tot necruțătoare, dacă persecuția și-a atins scopul. Ea, persecuția aceasta a început, de fapt, înainte de comunismului în România. A început cu „marele război”, care a degradat în ochii și sufletul oricărui posesor de așa ceva ideea despre sine, ideea de om. În fața cadavrelor sfîrțecate și putrezite prin băltoacele otrăvitoare ale fronturilor, puțini, și numai cei aleși, mai au puterea să creadă în faptul că omul e totuși altceva decît câteva zeci de kilograme de carne și oase și celelalte, asemenea iar după aceea, cînd ar fi trebuit să înceapă restaurarea ideii de om în ochii supraviețuitorilor, a continuat de fapt persecuția ei, cu metodele specifice „lumiilor noi” care s-a instalat cu forța. Calvarul nesfîrșit al lagărelor comuniste, prezența continuă a unor monștri deasupra omului, încercînd să-l înghețe și să-l doboare în noroiul din care ei ieșiseră, apoi foamea, lipsa de adăpost, de vestiment, pentru cei din afara puscării propriuzise, căci pentru ceilalți lipsurile erau mai mari, mai esențiale, continuînd, pînă în zilele noastre, pînă în clipa în care trăim, toate acestea ne vor fi făcut pe toți să fim convinși de adîncă noastră singurătate în viața materială și de inexistența unui alt plan al vieții. Cum nu poți face corp comun cu nimeni, oricîte încercări s-ar face, zilnic și nocturn, ființa umană — operată de viața spirituală, unde s-ar putea contopi cu altă ființă umană — se vede singură, eliberată de datorii și cu drepturile pierdute. Iar prima datorie a omului e către celălalt om, pentru ca astfel, din departe în departe, să ajungă la Dumnezeu.

Înlocuirea solidarității umane cu agresivitatea animală va fi provocînd plăceri nespuse tuturor celor ce nici nu și-au propus să realizeze altceva. Dar celor care știu ce înseamnă asta ea nu poate să le trezească decît spaima în fața dezastrului iminent. Căci din acest toți împotriva tuturor va izbucni cutremurul distrugător care va modifica fața poporului sau a națiunii, iar pentru asta, mai întîi sînt falciile. Prăpastia e deschisă între noi toți. Puțini sînt cei care încă mai știu să o treacă.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Interese de partid și de stat

mă resimt, sunt alarmat, ceva nu e în regulă: mă bîntuie de atîta vreme jocul acesta de-a gazetăria, simplist, smintit, inestetic postrevoluționar, convențional, de care se alege praful de la o zi la alta și nu sunt deloc mulțumit, îmi lipsește ceva... Cu atît mai mult cu cît, prin acest exercițiu cotidian „ludic” am senzația că mă îndepărtez constant de livresc, de imaginar, de poezie, că îmi pervertesc insesizabil scrisul, că e ceva periculos de impur la mijloc în tot ce întreprind și nu-mi pot salva sufletul... După ce, pînă la Revoluție m-am suspectat de „ineficientă” și m-am sufocat cu literatura „pură” de sertar, „abstractă” sau „concretă”, „estetică” nevoie mare... În ultimii doi ani fiind gata să cad dintr-o extremă în alta, să abandonez uneltele, odată trezite în mine instinctele de autododonație totală, departe de autocenzură, dacă nu instinctele de moarte...

Că a ajuns să mă fure „politica”? Practica „politicii”? Prostii, e un fel de a o spune cu îngăduință: în această perioadă de tranziție nebună de la totalitarism la „democrație”, descoperind că opusul jocului artistic este realitatea crudă, redată fără înflorituri, perfect credibilă, în afara „conștiinței latente” și că nu mai am nici o șansă să reintru în normalitatea (anormală, cică!) de altădată, aceea „secretă”, inventată la masa de scris... Acum cîntînd pentru mine faptul diurn plin de învătătură, puțin cite puțin. Mai ales că, vorba ceea, „învătătura unui gînditor este ceea ce nu este spus în spusele lui” (Platon?): sau, mă rog, cam așa ceva, că învătătura este „căutarea unor noi raporturi cotidiene între oameni și natură”, pam-pam, ea surprinzînd oamenii în „devenirea lor personală și în mișcarea istoriei lor”! Mișcarea... Nu mă pot concentra: mișcarea legionară, pronunț, e un dicteu automat... Surideți?

Mișcarea legionară, apropo... Bînă în puia, tocmai îmi aduc aminte titlul titrat, pe prima pagină, de ziarul în legătură cu cele întimplate la 13 iunie 1990: „Bandelegionară făcut apariția în uniforme. Teror de lovitură de stat a eşuat”... Dirijorul însuși al ziarului, atotștiutorul și de atunci Danie Novăceanu plusînd „vandalismul legionar hrănit în Universității”... Abia așa, vai, Novăceanu, poet ce a tradus FSN postrevoluționar, Putere ce a avut propulsoare ambasador în țara casei de nisip socialiste din visurile de război FSN-iste, abia așa devenind bru, prin delațiune politică: od posteritatea imediată îl pomenește ea, iată, aici...

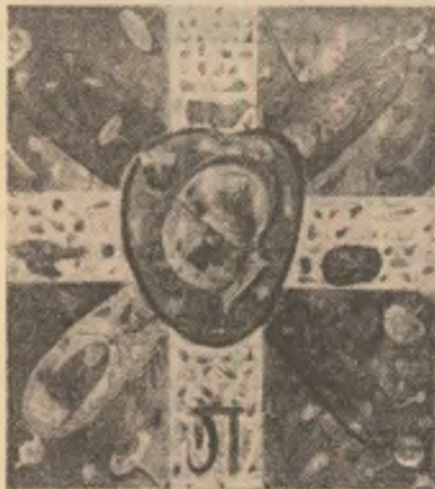
Îl pomenește acum, neaparat, și ritatea: acum, cînd recursul la seculară dată în 15 aprilie 1991 în procesul de la 13—15 iunie 1990 s-a ardat iar, lot de 29 de „legionari” — „găsiți ai Pieței Universității — arestați ventiv” imediat după 13 iunie 1991 reștați ilegal, aberant, pentru șapte zile la rînd, recurs al Procuraturii victimelor nevinovate, ce s-a ardat de la 10 ianuarie 1992 la 30 aprilie mod dramatic, declanșînd grevele foamei! Justiția română stînd cîntăreșterul „intereselor de partid și de stat (Instituția prezidențială azi, cînd noua campanie electorală e așa, ar putea să fie „împietată” cînd tergiversarea (vezi, în paragraful „procesul CPEX”) convine nu adevăraților capi ai răului postnunist, rău de care avem cu toții în ci și celor ce instrumentează pe apărării legalității, complicit, vecl comunisti reformați, într-o țară a bătălii populare: o întregă mîlă politică în floare...

Altfel, în puținul spațiu tipografic care mai dispun, să revin la „legiile mele, „golani” ai Pieței Universității (22 aprilie — 13 iunie 1990), la a năvălă religioasă am fost invitat particip, pe nepusă masă, la 19 iunie 1991 în calitate de naș! Unde a mas?

Vă amintiți? După ce am reușit să ajungem pe străduța Sapienței, eram așteptați de un preot — fost damnat politic sub regimurile comuniste — la parohia sa, ce am constat că nimerisem la o biserică unde așteptați, una majestuoasă, în cu lanțuri, strămutată, căzută din aruncată de Diavol anume acur pomenești, în calea noastră să împăcească: fac o cruce cu limba gură...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ALEX. ȘTEFĂNESCU: „În anul care s-a încheiat s-a mai petrecut o tragedie: am pierdut încă o dată și pentru multă vreme Basarabia. Ocazia extraordinară care s-a ivit de a ne recupera teritoriile ocupate de sovietici n-a fost folosită. De ce? Pentru că atît în România, cît și în Republica Moldova se află la conducere oameni politici mediocri, incapabili de mari elanuri și predispuși să sacrifice orice cauză numai ca să-și păstreze ei poziția”. (Zig Zag) ● „După umilitoarea recunoaștere a Republicii Independente Moldova de către puterea de la București, calvarul rusinilor continuă: luni 20 ianuarie, postu-

rilor de radio și televiziune au anunțat numirea la Chisinau a primilor funcționari consulari români” (AS) ● VASILE IANCU, SORIN ROȘCA STĂNESCU: „.....iată, azi trăim timpuri rusinoase, în care președintele de la București și Chisinau sînt principalii adversari ai unui viitor act istoric. Iliescu și Snegur au abdicat, simbolic. 25 ianuarie 1992 de la crezul poporului român și al înaintașilor strălucii ai neamului”. (România liberă) ● CORNEL NISTORESCU: „Din fericire, domnule Mircea Snegur la Iași s-a născut exact organismul de care vă temeti, un grup politic care a ridicat în vînt steagul unității, pe care nici dumneavoastră, nici președintele Ion Iliescu nu aveți curajul și nici puterea să-l ouătați”. (Expres) ● LUCIAN GHEORGHIU și GABRIEL KLIMOWICZ: „Dl. Iliescu de fapt, are obiceiul de a gira cu prezența sa doar ani-

versările înfringerilor românilor”... (Cotidianul) ● „Basarabia a recunoscut România! Ca dovadă, președintele Snegur a numit un ambasador la București. În persoana domnului Aurelian Constantin Dănilă”. (Libertatea) ● SORIN ROȘCA STĂNESCU și VASILE IANCU: „.....președintele contestat al României și Basarabiei, Ion Iliescu și Mircea Snegur se deplasează în mare viteză într-o direcție opusă crezului național. În timp ce adversarii politici își dau mina la Iași domniile lor se întîlnesc într-un semi-incognito la Ungheni pentru a mai semna un pact cu diavolul. Sînt uniti sub praful timpului”. (România liberă) ● ALCIBIADE: „Îi avertizăm pe toți exaltații care agit acum problema unității Basarabiei cu România că fac o mare eroare”. (România Mare) ● V.I.: „Si dl. V. Surdu a încercat să ia cuvîntul la lucrările Consiliului Național al Reintegrării. A fost huiduit de leșeni, care îl cunosc «pe de rost» biografia. Populația din zonă îl acuză pentru abuzurile comise în perioada în care s-a aflat printre nomenclaturii locali: deturnări de fonduri și crime, infracțiuni dosite în arhivele P.C.R.”. (România liberă) ● GHEORGHE DUMITRĂSCU: „În general, apreciez guvernarea Roman ca pozitivă”... (Expres magazin) ● LA TELEFON: „Ing. Mihail Stoilulescu (str. Berzei nr. 14, sector 1) cu glas dulos: «fi mulțumesc d-lui Petre Roman pentru asigurarea că nimeni, niciodată, n-o să mai tremure de frig în Ro-

mânia. Îl invit în apartamentul meu partidă de șop. N-am pusă pen partidă de vinătoare»”. (Adevărul) ● GELA BĂCESCU: „Într-o seară, drul unei conferințe presă, citiristi ne-am întîlnit cu domnul amb și cu alți membri ai ambasadei. În ziaristilor români cu gazdele (coreen s-a desfășurat într-o atmosferă (Europa) ● GHEORGHE PREDĂ: cordit ce eram, aflasem de la «p mele anterioare, că, prin frecarea cli lui, femelle pot obține o satisfacție mă. Mai mare decît Uniunea Sovietic pare!». (Prostituția) ● Prof. POP HAI FLORIAN, Buzău: „Dragi pri v-am admirat întotdeauna curățenia tească și curajul de a vă lupta cu r din fosta burghezie comunistă, dar cei din actuala burghezie capitalis' fosti și actuali trădători ai neamulu tru. Între actualele formațiuni p v-am considerat cea mai apropiată e de P.S.M.”... (România Mare) ● C LIU VADIM TUDOR: „.....nu stim măsură George Bush ar fi mai bur Saddam Hussein”... (R.M.) ● ACEI „Prin recunoașterea surprinzătoare, tre imatura echipă de la externe, a țiel și Sloveniei, țara noastră a făc nou dovada că si-a pierdut orice de independență”. (R.M.).

Petre Stoiciu

Spre o istorie literară

Printre numeroasele probleme pe care le-a scos mai acut la lumină răsturnarea comunismului în țara noastră se află și aceea a elaborării unei istorii literare, îndeosebi pentru perioada contemporană. Ar fi vorba de niște lucrări care să privească în ansamblu, exhaustiv, să dezvăluie întreaga realitate a trecutului imediat, deci a celor cuprinse în ultima jumătate de veac și să încerce o judecată de ansamblu, dar și unele de situație pentru numeroșii scriitori care au dat operele lor atunci. Din cauze politice, în fapt, a încercării Puterii comuniste de a sugruma conștiința trecutului foarte apropiat, operațiunea nu a fost posibilă, ea rămânând a fi oricum extrem de complexă și dacă ar fi lăsată la libera inițiativă a celor competenți și temerari. În regimul comunist, o istorie literară trebuia să fie un fel de culminație a judecății critice, o instanță supremă care ierarhiza existența scriitorilor; unele inițiative individuale, parțiale au fost îngăduite, dar viziunea de ansamblu trebuia să rămână subordonată spiritului nomenclaturist. În practica zilnică a unui critic i se îngăduiau erorii de înțeles el fiind obligat să respecte toate tabuurile oficiale, să-i excludă pe scriitorii din exil, pe cei condamnați lăuntric la inapariție, pe cei negreșiți de oficialități sau avea libertatea de a omite unele personalități scoase în primul rang de „indicațiile” oficiale. Dar un tablou general nu le putea exclude, fără ca totul să capete o semnificație politică. E un fapt ce se confirmă prin aceea că pentru epocile mai vechi s-au putut elabora unele

istorii literare, cea tipică pentru mentalitatea oficială fiind tratatul scos de Academie și oprit la volumul III, plin și acesta de numeroase „accidente”. Literatura de dinainte de primul război mondial se bucurase și ea de unele „considerări”, rezultat al eforturilor unor profesori (Const. Ciopraga, D. Micu) ca și cea interbelică, operă a unui critic și istoriograf prin excelență conformist, Ov.S. Crohmălniceanu, care și-a făcut din ea o specialitate catedratică, oferind un tablou asupra epocii cât de cât utilizabil. Alte cercetări asupra unor curente literare din epocă, precum cele ale lui Z. Ornea sau D. Micu, se apropie de istoria literară, deși îi eludează esența prin parțialitatea fatală, căci preferința acordată unor fenomene istorice așa de marcante duce la stilul monografic, desigur într-altminteri prețios, dar care nu trebuie confundat cu cel istoric. Pentru oficialitățile comuniste istoria literară era o sinteză a unor eforturi de amănunt, dând în final o lucrare normativă, pe baza căreia să se întocmească manuale și să se dirijeze opinia asupra trecutului și valorilor sale. Eșecul istoriografiei comuniste este semnificativ pentru dogmatismul doctrinei aplicat tocmai în domeniul creației, adică al libertății.

Toată această situație de criză s-a agravat brusc odată cu deschiderea perspectivelor spre o cercetare obiectivă și completă, după evenimentele din decembrie 1989. În ultimii doi ani nu s-a elaborat nici un proiect istoriografic și în genere istoriografia literară a cedat pasul publicisticii curente, foarte avântate, analitice și acuzatoare, dar fără a imagina altceva decât procese.

Unele acțiuni de „revizuire”, polemici pe teme personale sau de interes mărunț, atît pe plan moral cît și estetic, ar fi de presupus că sunt un preambul (în cel mai bun caz) la ceea ce ar trebui să facă istoriografia.

Situația își are explicația ei și, în fond, ea n-ar fi atît de dezastruoasă dacă nu s-ar situa pe planul mai vast al crizei istoriografiei marxiste, incapabilă să elaboreze acele cărți cu rol normativ și didactic, care intrau în programul ei urgent. O istoriografie nu se improvizează de la o zi la alta și nu se poate restructura rapid așa cum ar fi de dorit.

În fond, reținerile comuniștilor de a scrie o istorie, deci de a sancționa trecutul, nu sunt fără legătură cu ceea ce istoriografia în genere își propune, cu condiția ca intențiile să fie cinstite, nu propagandistice. Un istoric al literaturii trebuie să fie în stare să se pună în situația în care s-a produs aceea literatură, deci anumite opere evidente izolate, să le determine situația istorică, adică să le plaseze în relativitatea lor într-un moment anume. Dar trebuie să le evalueze și estetic, adică să emită și judecăți, ceea ce în materie artistică înseamnă recunoașterea unei existențe, stabilirea adevăratului ei statut. Un ins care nu e în stare decît de prima operație n-ar putea scrie în cel mai bun caz decît cronologii. Cel care n-are simț istoric se reduce la situația de martor contemporan, de cronicar sau recenzent. Or, indiferent de cauzele artificiale introduse de comunism, se vede că în clipa de față tipul al doilea e covârșitor în critica noastră. Cronicarul, recenzentul, autorul de dări de seamă îndeplinește desigur o funcție onorabilă; în critica mai veche, un Perpessicus i-a dat un înalt statut artistic, după ce Ilarie Chendi făcuse din oficialul său critic efemer și un spectacol de violență și vervă polemică. Dar structural acest tip intelectual prin excelență al prezentului, nu se poate transporta în trecut și mai ales nu e în stare să întrețină raporturile cuvenite cu trecutul. Oricine ia în mînă masivele volume ale lui Eugen Simion sau Gh. Grigurcu, conținînd foarte interesante pagini de recenzii, cronici, chiar studii, dispuse sistematic (adică exact așa cum nu fuseseră gîndite în momentul concepției) asemenea unor capitole (eventual) de istorie literară, recunoaște în ele multe calități, dar în nici un caz viziunea istorică. Toate aparițiile, momentele fericite ale literaturii din ultimele decenii sunt date în imediatul lor, nu prin reflecția de perspectivă și

prin lectura dincolo de aprehendarea lor promptă. Și n-am vrea să anticipăm nefericit asupra unei întreprinderi în curs de revelare, dar pe cît ne-am putut da noi seama, *Istoria literaturii a lui Ion Negoițescu* este realizată în același stil, despre care mărturisesc diferitele ei „capitole”, publicate de ani de zile în presa noastră literară, ba chiar figurînd în cărți care adună paginile critice ale autorului.

Stilul recenziei, al reacției imediate, traducînd efectul de lectură prin comunicarea instantaneei nu e absent nici în *Istoria literaturii române contemporane* a lui E. Lovinescu (în prima ei versiune) dar mai ales în *Istoria* lui G. Călinescu, o carte care, prin valoarea ei artistică avea să exercite o adevărată revoluție în domeniul critic (efecte negative) asupra întregii critici românești ulterioare. Ea e un cumul de calități non-istorice, mai mult încă, e concepută antiistoric, din punctul de vedere al unui critic contemporan cu cititorul, nu cu evenimentul artistic din trecut. La aceasta se adaugă marile calități de portretist ale criticului, verva lui polemică, de multe ori pamfletară, excepționalele calități ale scriiturii. *Istoria* aceasta nu e o carte de referințe cumpănite și obiective asupra trecutului nostru literar, ci o panoramă (și în acest sens, o parte din activitatea lui Al. Piru reprezintă o degradare a călinescianismului pînă la ultima ei expresie) în care un vrăjitor cu mare putere de seducție și de mistificație îl conduce pe cititor, asurzindu-l cu comentariul său prea elocvent, menit de multe ori să ascundă realitatea și să privilegieze superficialul, anecdoticul și mărunțișurile nesemnificative.

Istoria lui Călinescu reprezintă o culminație grav deformatoare, pentru stilul adevăratei întreprinderi istoriografice, a modului impresionist, nu numai prin tonul permanent debutonat, al unui epicureu inteligent și capricios, dar și prin subiectivismul copleșitor în materie de alegeri, atitudini, tratament aplicat în mod neașteptat te miri cui. Alături de rigidul dogmatism al marxismului, de cenzurile de tot felul, ea a acționat în sensul unei grave deformări, pe care încă nu o putem evalua corect. Reușita lui Călinescu a avut mai ales efecte negative, căci pînă astăzi, nu există biet recenzent care abia silabisese o carte și care să nu năzuiască la „creație” în critică, ba chiar să-și inchipuie că fiind mereu alături de realitate a și pășit în domeniul acesteia.

Alexandru George

Între socialism și dictatură (II)

— Cine sînt ei ? întrebă el.
— Nu știi, am spus. Însă ei sînt ei, întotdeauna și pretutindeni, (Alexandr Zinoviev)

ipoteza avansată cu o săptămînă în urmă era aceea că, acum, în pofida unor aparente contrare, derutante, Puterea acționează totuși coerent, potrivit unei strategii rămasă aceeași încă de la început, formulată de altfel suficient de explicit în textul citit de dl. Ion Iliescu la TV în seara zilei de 22 decembrie 1989; vestitul text scris se pare de dl. Dumitru Mazilu și corectat apoi „științificește”, cu propria-i mînă, de superpolitologul de/din Damăroaia care, bineînțeles, doar nu era să lase nețîiată încheierea „Așa să ne ajute Dumnezeu !”.

Ce s-a voit așadar, după cum se voia și în continuare, acolo, „în spatele ușilor închise” unde ni se hotărăște soarta, este aplicarea unui proiect social-politic SOCIALIST. Căutînd însă care a fost motivația reală a acestei opțiuni, este lesne de sesizat raționalitatea/determinația eminamente pragmatice — comuniștii sînt oameni practici, cu picioarele foarte pe pămînt ! Adică obiectivul strategic central a fost, este, păstrarea puterii de către aceeași clasă politică, cu minimul posibil de pierderi, compensate prin reîmprospătarea cu forțe tinere. La urma urmelor, oricît a fi de dureroasă recunoașterea acestui fapt, era firesc să se întimplă astfel, dat fiind modul cum s-a înfăptuit într-adevăr înlăturarea dictatorului; în plus și deloc neglijabil, în decembrie '89, Moscova părea să fie încă pentru vreme îndelungată un ajutor de nădejde al emanației de la București. Totdeauna (și asta în condițiile unei societăți cumva incitată să fie revoluționară),

emanația din decembrie '89 mai trebuia să capteze însă și bunăvoința occidentală la un nivel superior ajutoarelor umanitare. Prețul ? Cum bine se cunoaște, instituții democratice + liberalizare economică. Știindu-se foarte bine că și în Occident nu guvernează nicăieri încă nici „Armata Salvării”, nici „Oastea Domnului”, nici vreo altă organizație animată doar de credința în Om și/sau bunul Dumnezeu, tirgul părea acceptabil intrucît s-a mizat și riscat pe **posibilitatea controlului efectelor sociale ale concesiilor democratice**. Și trebuie recunoscut că, într-o primă fază, totul părea să meargă ca pe roate odată ce tactica populistă a adus în mai '90 voturile necesare legitimității pe baza căreia s-a elaborat apoi cadrul juridic adecvat proiectului socialist. Totul în afară de producție, unde au repercutat negativ și s-au acumulat toate „succesele” politice ale noii Puteri. Rezultatele se cunosc și se simt. Firesc, deteriorarea în cascadă a situației economice nu putea să nu se întoarcă în plan politic. S-au creat astfel premisele unui spor de audiență a opoziției care, în plus, beneficiind de experiența acumulată, a reușit să formeze un front comun, Concomitent, la nivelul Puterii și al partidului de guvernămînt a avut loc ceea ce Raymond Boudon dă ca exemplu tipic pentru „efectul de agregare în spirală”: situația deteriorîndu-se într-un partid, indivizii cei mai exigenți se îndreaptă spre alte partide, astfel încît cei rămași sînt mai puțin înclinați să acționeze în vederea corectării situației, ceea ce conduce la o nouă deteriorare, de unde un nou val de plecări și un nou efect de deteriorare. Momentul semnificativ, de relativă discontinuitate pe traiectoria evoluției acestei situații l-a constituit, neîndoielnic, cea de a IV-a

mineriadă. Or, ceea ce trebuie evidențiat întru susținerea/verificarea ipotezei avansată inițial este că atît conflictul Roman—Iliescu (sau viceversa), cît și politica economică de cruntă austeritate promovată de Contabilul Șef al Țării (o excelentă soluție politică, numirea d-lui Theodor Stolojan în fruntea guvernului), nu contravin strategiei Puterii, chiar dacă sînt niște soluții de criză.

În ce privește conflictul Roman—Iliescu și schisma posibilă în cadrul FSN, nu este deloc exclus, ba dimpotrivă, să aibă în sînul electoratului un efect prielnic Puterii, deoarece se extinde astfel aria de cuprindere a ofertei politice, atît spre dreapta prin „anticomunismul” ostentativ al fracțiunii Roman, cît și simetric, spre stînga, prin reculul aceluiași „anticomunism”, fracțiunea Iliescu & Comp. fiind acum susținută fără rezerve de „bătrînii” comuniști/securiști care citeșc „România Mare”, „Europa”, „Totuși Iubirea” și altele asemenea. Sînt satisfăcute astfel preferințele tuturor celor interesați într-un fel sau altul de menținerea actualului Puteri, plus ce voturi se mai pot aduna de la cei care încă mai gîndesc politic după cum le „dictează” echipa de la Actualități. Este semnificativă în acest sens linia politică a cotidianului Frontului care, o

fi avînd ce are cu „vechile structuri”, dar este mult mai îndrîjită și consecventă împotriva Convenției Democratice față de care tonul și acuzațiile sînt a-celeași cu cele din mai-sus pomenitele publicații. Totdeauna, liderul național al Frontului continuă să afirme opțiunea socialistă, zicîndu-i însă social-democrație pentru că sună mai „dulce”, adică bazîndu-se în continuare pe nivelul scăzut de cultură politică al societății care permite acceptarea acestei utopii, căci numai utopie sau diversiune poate fi oferta ideologică social-democrată în condiții de subdezvoltare economică. În fine, dacă înaintea alegerilor generale se va întîmpla împăcarea celor doi „emanații” într-un foarte patricic compromis istoric, faptil nu va constitui o surpriză, ci doar o mare bucurie pentru toți „oamenii de bine” care acum trimit scrisori la Azi deplîngînd vrajba celor doi oameni politici în care și-au pus toate speranțele.

Pe de altă parte, politica economică a guvernului și modul cum este ea susținută propagandistic generează, pe lîngă obsesia subzistenței (potrivnică emancipării politice atîta vreme cît această subzistență este totuși asigurată), un sentiment de resentiment și/sau, încă mai grav, **adversitatea împotriva trecerii la o economie bazată pe proprietate privată**. Obiectivele urmărite de guvern în plan economic se dovedesc a fi, în ultimă instanță, de natură politică astfel încît să convingă Occidentul pentru a obține credite, dar în același timp să se și păstreze un control decisiv al Statului în economie, garanție a menținerii puterii politice.

Iar în extremis, rămîne cealaltă alternativă menționată în titlu. Dată fiind însă lucrarea — cuvînt drag liderului național al FSN — făcută pînă acum de actuala cîrmuire, e puțin probabil (dar nu exclus) că se va ajunge pînă acolo, căci va fi suficient de realegerea actualului președinte și un Parlament cu 30—40% FSN pentru ca agon'ia comunismului să se mai prelungească în România cu încă 4 ani.

29 ianuarie 1992

Șerban Lănescu

Sensul folclorului

La patru ani după incredibila dispariție a lui Radu Niculescu, unul dintre cei mai originali și profunzi reprezentanți ai cercetării folclorului românesc din generația de mijloc, Editura Minerva și Viorica Nișcov își împlinesc o datorie de onoare prezentând cititorului într-un volum compact cele mai importante și mai caracteristice studii ale sale*. Citite astfel în volum, ele nu își dovedesc doar, încă o dată, originalitatea și valoarea, ci își dezvăluie mai limpede și caracterul complementar, toate — sau aproape toate — fiind părți ale unei construcții mai ample și mai ambițioase, din care autorul dă la iveală, din timp în timp, părți care prefigurează arhitectura ansamblului; căci, folclorist interesat de fenomenul concret și bun cercetător de teren, Radu Niculescu, este însă în primul rând un gânditor asupra fenomenului folcloric, un antropolog care vede în folclor cea mai importantă sursă de informații complexe și directe asupra comportamentului uman, la nivelul general al colectivităților mari, în una din cele mai importante activități și cea care îl definește la nivel intelectual: creația. E de menționat că problemele creației sînt, în realitate, fundalul pe care se dezvoltă cele mai multe din cercetările sale de acest tip. La nivel individual, ele l-au preocupat încă de la începutul activității sale, viitorul folclorist debutînd (în prestigioasa dar efemera „Revistă de filologie romanică și germanică” a lui Tudor Vianu) cu o cercetare despre semantica unui fragment din cartea a III-a a Eseiilor lui Montaigne. Dar folclorul oferă posibilități mult mai generoase pentru o investigație orientată spre antropologia culturală și chiar spre filosofia culturii, înglobînd o tradiție istorică mult mai veche, ce presupune o sinteză și o arie de comparații semnifi-

cative mult mai largă, atît din punct de vedere tipologic, cît și ca arie geografică, și lui i-a rămas credincios pînă la urmă.

Încă din primele sale studii, Radu Niculescu repune în discuție ineseși temeliile disciplinei, dar nu prin reluarea analitică a fiecărei trăsături impuse de experiență și de o lungă tradiție — fiind vorba de un domeniu al aglutinării faptelor, încă — ci prin inducția logică a unui model extras din Imperativele unei finalități care nu coincide totdeauna cu direcția simplei empirii. Noțiunea de model, pe care Radu Niculescu o introduce și în ceea ce privește varianta ideală a unui artifact folcloric în locul ideii, perimate și inexacte, de prototip, este operatorie și la nivelul teoriei, cadrul și regulile de funcționare a întregului complex al vieții folclorice fiind deci deduse nu din pragmatica disciplinei, ci din proiectul ei intelectual. Examinarea atență, dintr-o perspectivă integratoare, a conceptelor de bază ale folclorului se dovedește astfel mai productivă decît s-ar fi putut crede după un secol de cercetări, inclusiv teoretice, subsumate unei viziuni parțiale, fie etnologice, fie filologice. Anonimitatea de pildă, care se confundă în termeni culturali cu însăși noțiunea de folclor (ca în expresia „a intrat în folclor” despre un zvon sau o știre căreia i s-a pierdut originea) se dovedește a fi nu o simplă chestiune de timp, de erodare naturală a unei cunoștințe cîndva existentă, ci este constitutivă acestui tip de creație, în care nu autorul este creatorul, ci performerul, nu textul contează, ci interpretarea lui. Radu Niculescu demonstrează astfel, plecînd de la situația unor texte relativ recente dar implicînd un material mult mai larg, că însăși noțiunea de „autor”, în sensul pe care cuvîntul îl are în creația individuală, nu există în folclor și că ea se

aplică mai degrabă celui care interpretează (textul, dansul, melodia), între cele două tipuri de creație, folclorică și auctorială, existînd nu un raport de opoziție, ci de complementaritate, căci „exigențele dialogului operă-societate sînt satisfăcute în folclor prin procedee radicale: forța de constrîngere a textului scris fiind absentă, substanța însăși a operei e recreată parțial de cel care este în același timp beneficiarul, interpretul și coautorul operei folclorice”. Procesul e permanent și se bazează nu pe „originalitate”, pe ieșirea din tradiție, ci pe utilizarea variațiilor combinatorii practic infinite pe care aceea le îngăduie. (Considerații pe marginea anonimatului creației populare, text din 1965).

Conceptul „anonimității” se leagă însă organic de celelalte trăsături definitorii ale folclorului, asupra cărora Radu Niculescu se oprește în alte cercetări care par — și probabil erau — destinate să facă parte dintr-o vastă și, din păcate, neterminată cercetare a folclorului ca domeniu privilegiat al creației, ca mod de existență în ultimă analiză: **Perspectiva autenticului, Considerații critice asupra cercetărilor de folclor, Observații critice asupra validării euristice a conceptului de „oralitate folclorică”** ș.a. Aceste investigații care pornesc dintr-o permanentă nevoie de limpezime și coerență și care proiectează asupra diferitelor fragmente de realitate aceeași privire inductivă, ajung în chip firesc la rezultate convergente, permițîndu-ne să întrezărim profilul întregului edificiu. El ar fi avut la bază ideea „structuralității” folclorului și deci a interdependenței dinamice a factorilor care îl definesc (de aceea presupunerea că folclorul ar dispărea în urma alterării unei trăsături, oralitatea de pildă, este absurdă, zice autorul undeva) și ar fi trebuit să stabilească raporturi explicite cu celelalte forme de existență ale umanității, cu istoria în planul realului (cercetarea sa asupra istoriei și istoricității este plină de interes și pentru specialiștii acestui domeniu), cu teoria cunoașterii în plan gnoseologic, cu filosofia în plan ontologic. Toate studiile sale din prima secțiune a volumului sînt astfel de încercări cu o indiscutabilă valoare exemplară de a forma instrumentul și de a delimita cadrul cel mai propice pentru o asemenea ambițioasă construcție, și totodată părți ale ei care-l prefigurează dimensiunile și originalitatea, fragmente strălucitoare prin tensiune intelectuală, rigoare și claritate.

Volumul mai cuprinde și o serie de cercetări aplicate asupra mai tuturor

speciilor, de la cîntecul de lăutar la cel liric la balada istorică, și de la cea, cîteva studii de istorie a literaturii. Între ele, două mi se par deosebit de interesante: „Cîntecul de lăutar”, unde științificitatea și valoarea calității literare ale autorului; analiza „Cîntecului Iancului”, unde științificitatea critică lucrează într-o îngemănare după cum rezultă într-un comprehensiv portret firmit și evident al funcției regale (de „șef”) a eroului în plan uman și sacral în plan suprauman, și „Cîntecul de lăutar”, unde se verifică precizia științifică a modelului dedus din analize gico-semantice a corpusului literar, concluzii valabile atît pentru literatura populară în general, a cărei „gramatică” o fundamentează o etapă necesară în perspectiva filologică, „deoarece în cazul ungramatic, motivațiile par a fi pe acum, mult mai ușor sesizabile”.

Între alte numeroase studii care completează profilul complex al unei prea puțin cunoscute în afara de specialiștii ar trebui poate să menționăm și asupra analizei poeziei populare în general ignorate, cînd direct contestată, a lui G. C. Estetica basmului din 1957—1965, să trecă peste limitele și să care i-ar putea fi imputate, și să impute, acestei cărți, Radu Niculescu atrage atenția asupra posibilității sale destinației, aceea de a verifica experimental posibilitatea unei lingvistice, în parametri strict basmului; în acest plan, cartea lui Niculescu urmează fără să știe unei cărți mult mai celebre, **Morfologia basmului** a lui Mircea Angh, unde sînt de asemenea, izolate personajelor și structurile de bază pentru dezvoltările individuale toate titlurile din sumar sînt deosebit de interesante și au atras atenția unui public mult mai larg decît al specialiștilor, care le cunoaște problemele discutate atingînd o articulare interesantă și profundă de cultură.

Mircea Angh

* Radu Niculescu, **Folclorul românesc**, valoare, ediție îngrijită de Viorica Nișcov, postfață de acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ed. Minerva, 1997, 395 p.

povestea vorbei

Verbe

Uneori, un verb poate desemna, prin două dintre sensurile sale, acțiuni nu numai diferite, ci chiar aflate într-o relație specifică, de simetrie în oglindă; e ceea ce se numește o antonimie de tip „conversiv”, realizată de obicei între termeni diferiți: a vinde — a cumpăra, a da — a lua. În fond, e vorba de aceeași acțiune, privită din două puncte de vedere opuse. A folosi pentru cele două perspective același verb, în sensuri și construcții diferite, e mai curînd o excepție în limba română. Printre verbele de acest tip, un caz bine cunoscut e a **împrumuta** — la care sensurile „a da cu împrumut” și „a lua cu împrumut” sînt diferențiate doar de construcțiile sintactice specifice: a **împrumuta (ceva) cuiva** — și a **împrumuta (ceva) de la cineva**. Ambiguitatea unei propoziții precum „Împrumut o carte” este astfel perfect explicabilă. Un caz destul de asemănător, bazat tot pe o asimetrie a relației dintre participanții la acțiune/proces, înțîlnim și la verbul a **învăța**, între ale cărui sensuri există atît cel de dobîndire a cunoștințelor (a învăța de la cineva), cît și cel de transmitere a cunoștințelor (a învăța pe cineva). Opoziția conversivă între sensurile aceluiași verb e cunoscută în genere prin efectele sale practice, în învățarea limbilor străine, pentru că dă naștere unor previzibile erori (cînd unui singur verb românesc îi corespund în limba respectivă două verbe diferite).

Între cele două verbe aduse în discuție există, oricît de ciudat ar părea acest lucru la prima vedere, o legătură semantică: ambele stabilesc o relație între două roluri: destinatar și sursă. Obiectul transmis poate fi abstract sau

concret, actul poate fi însoțit de condiționări suplimentare (în cazul împrumutului: caracterul temporar, obligația restituirii); în ciuda tuturor variațiilor, relația fundamentală rămîne stabilă.

Toată această lungă introducere e provocată de nevoia de a explica o destul de surprinzătoare construcție, înțîlnită recent: „Avădanei Victoria (...) și-a înflat un copil numitului David Louis” („Timpul”, nr. 14, 1991, 3). Contextul nu lasă să subziste nici un dubiu: „sursa” înfierii, mama, e cea desemnată ca Avădanei Victoria; destinatarul, părintele adoptiv — „numitul David Louis”. Numai că verbul a **înfla**

nu intră în categoria restrînsă a verbelor descrise mai înainte; nu e apt să exprime, prin două construcții gramaticale diferite, ambele sensuri ale relației (cedare — adopție). Se poate înfia un copil de la cineva, dar nu se poate înfla cuiva. Faptul că totuși verbul a fost folosit în această a doua construcție (pe care pare s-o respingă chiar transparența modului de derivare cu prefixul în) e pur și simplu o eroare; e totuși o eroare care probează încă o dată legătura dintre semantică și sintaxă: e posibil ca o categorie semantică destul de abstractă (relația direcționată dintre un destinatar și un destinatar) să fi funcționat ca model pentru extinderea neașteptată a construcțiilor nespecifice.

Despre regimul verbelor, despre încălcarea regulilor de construcție s-a scris de nenumărate ori. În cele mai multe cazuri, abaterile se produc după modele care nu trebuie căutate foarte departe; extinderea tranzitivității la verbele intransitive, de pildă, e susți-

nută de seria impresionantă de verbe care au ambele construcții. E însăși poezia o eroare, un rezultat al neglijenței de exprimare — sau al simplității literare, un fapt de creație gramatică. Un caz din primii neologizmi, e cel al verbului **înfla**. Neologismul păstrează sensurile construcțiilor din limba de origine. Intransitiv însoțit de sufixul -a, eventual, de o consecvență prepozițională în, are sensul de „a înfla”, „a-și face debutul într-o scenă etc.”; a publica „a înfla” (DEX); tot intransitiv, și însoțit cu **prin** are sensul de „a începe” („Întîlnirea a debutat prin sens neînregistrat ca atare de existent în franceză (v. Lexiconul de des folosit și în română)”, **dicționar de neologisme** al lui Marcu, apărut în 1986, în ediția simplă, pentru al doilea sens al lui, sinonimul a **începe**; fără a fi de construcție necesare (a cauza formulei foarte economice „înfla”, această echivalență doar să justifice abuzurile anterioare, fiind sinonim cu **înfla** vechi, mai bine fixate în limbajul popular, tinde să le preia toate construcțiile, în calitatea sa de termen modern, elegant, prețios și curat este astfel tot mai mult utilizat, tot așa cum a **debuta**, tot așa cum a **înfla** și **înfla** sînt substituite prin **înfla**. A **debuta** devine astfel tranzitiv, **butăm** seria emisiunilor noastre...” (TV, 13.06.1991); un dialog plin de franchețe și răsădini, dar și cu speranțe” (188, 1990, 3). Cum verbul e și primul său sens, cu a se lasa și o altă construcție tranzitivă neinspirată, care îl substituie pe cel al **înfla**; am înțîlnit-o acum cîteva pagini suplimentului literar cotidian: „pe X a **debutat-o** pe Y în contextul — o casetă de prezentare a unei tinere scriitoare — nu numai o marcă ironică. Puțin abuzuri sintactice sînt atît de multe, că exemplele de mai sus sînt pentru că acestea din urmă sînt și simplu de prezență sau de absență a unor mărci formale, ci se sînt în aceea zonă în care sintaxa și se întrepătrund.

Cazul Stere

Ornea, VIAȚA LUI C. STERE, 2 Editura Cartea Românească, București, 1991

În volumul al doilea al **Vieții C. Stere**, întins pe perioada 1913—1916 (când „siberianul”, „ursul” sau „senianul”, cum își numește Z. Ornea, se stinge din viață la „conacul” din Bucov, de lângă Ploiești), sint de nărit trei lire mai importante: cea a vieții politice (cu o componentă minoră și una doctrinară), cea a vieții literare (familia în primul rând) și cea a vieții literare, din ultimii cinci-șase

an politică, prima decepție se produce în 1914, când liberalii lui Ionel Brătianu la putere fără Stere în guvern, cum nu fi convenit. I s-a dat totuși satisfacția de a prezenta în parlament proiectul său de revizuire a Constituției, pe care liberalii o vor realiza însă abia în 1923, și tot fără el. Între timp izbucnea primul război mondial și prima ruptură încă între spiritul practic și spiritul doctrinar al politicianului Stere. Imbriva „instinctului național”, care era intrarea României în război alături de țările Antantei, Stere e de partidul Centrale, convins că nu i în felul acesta ne vom putea apăra de pericolul rusesc. Avea dreptate (ca P.P. Carp, care la sfârșitul războiului îi spus că „România are atita noroc și nu-i trebuie oameni de stat”), dar intru că nu s-a mulțumit cu atât și a tras în Bucureștii ocupați de nemți, de a scos o gazetă, **Lumina**, a fost at mai tirziu de trădare de aproape cei care nu se puteau măsura altfel el. Au urmat suspendarea din învățământ (în 1916 demisionase din funcția de rector al Universității din Iași), zilele recure (fără mandat de arestare și fără proces) la închisoarea Văcărești și vrea pentru o perioadă de aproximativ nouă luni în Elveția. Experiența autor anj îl va marca pentru tot restul vieții. În 1921, când s-a cerut invalidarea alegerii lui în Cameră, pe motiv de dare, a rostit un discurs impresionant, pe care l-a încheiat cu această fesiune de credință: „Și dacă îmi îngădui să am o ambiție, dlor deați, eu aș dori numai ca pe mormântul meu să fie așezate alături, ca simbol al credinței către același ideal, două tre — una românească și una rusă — luate din zidul pușcăriilor me-

le. Și dacă vă iartă conștiința, dlor deputați, vă rog să inscrieți pe acele pietre și votul care m-ar exclude din acest parlament.”

La sfârșitul anului 1923 Stere ocupă din nou prim-planul vieții politice, ca doctrinar al partidului țărănist, pentru care redactează **Proiectul de program**. Înaintea studiilor lui Virgil Madgearu, din **Agrarianism, capitalism, imperialism**, Stere este deci în România primul teoretician important al țărănistului doctrinar, „o expresie evoluată și mai sistematică a poporanismului”, cum spune Z. Ornea. Aflat în tabăra țărăniștilor (ca reprezentant al grupării basarabene, care îl va trimite în parlamentul țării din 1920 până în 1932, neîntreput), Stere va reface aproape aidoma istoricul relațiilor cu Ionel Brătianu. Va avea și de data aceasta sentimentul că a fost „utilizat”, va intra în conflict cu abilitul Maniu și în 1930 își va oferi demisia din partid. Cum constată Z. Ornea, era de fapt sfârșitul vieții sale de militant politic. În tot acest timp a fost de nenumărate ori amenințat cu „dosarul” așa-zisel trădării din perioada războiului, adversarul său cel mai neîmpăcat dovedindu-se a fi N. Iorga. La 11 iunie 1930, **Neamul românesc** avea chiar cinismul de a răspindi știrea falsă a morții lui C. Stere.

În viața privată, evenimentul cel mai important al biografiei lui Stere se consumă în 1918, când „siberianul” se desparte (după o căsnicie de 34 de ani), de Maria, pentru a se căsători cu Aneta Radovici, de la care va avea imediat un copil (pe Ion Stere, născut în octombrie 1918). Mai rău e că făcând acest pas, Stere nu s-a mai interesat de „condițiile de trai ale Mariei”, pentru a o pune „la adăpost de grijile materiale”. E partea cea mai delicată a vieții lui Stere, pe care Z. Ornea nu se sfiește s-o judece cât se poate de sever: „Comportarea lui Stere, scrie el, e în acest caz, deficientă sub raport etic, acuzând un egoism subliniat. Nimeni și nimic nu-l poate scuza la acest capitol, care afirmă — în viața lui — mai greu decît o osindă publică.”

Din alt punct de vedere însă, acest episod l-a schimbat cu adevărat viața. A preluat reorganizarea proprietății pe care soția o avea, în apropierea Ploieștilor, la Bucov, și a ridicat aici o

casă în care se va retrage după 1927 și un întreg complex de sere, plantații, parcuri și grădini. „Conacul de la Bucov”, cum l-a numit mai tirziu toată lumea, era „o vilă elegantă, chiar cochetă, văruiată în alb, acoperită apoi din belșug sub perdelele de viță sălbatică, aproape impenetraibile. Domeniul era alcătuit din două „insule”, între două canale derivate din Teleajen.” Printre cei care l-au vizitat pe Stere la Bucov s-a numărat și G. Călinescu. Într-un interviu publicat în 1932 el mărturisea că l-a cuprins amețea admirînd biblioteca lui Stere: „Voltaire, Rousseau, Kant și în genere filosofie pînă la epoca Wundt.” În total, citeva mii de volume. În această casă își va scrie Stere romanele care îl vor impune în ultimii ani ai vieții ca pe un important prozator.

Așa cum ne-a obișnuit, viața lui Stere se încheie cu un nou episod „fantastic”, cariera de romancier, începută în 1930, la vârsta de 65 de ani! Acum, Stere începe să scrie povestea lui Vania Răutu, eroul unui ciclu intitulat simbolic **În preajma revoluției**. „Să scrie” e un fel de a spune, pentru că romancierul a folosit de la început stenografi, cărora le-a dictat „ca un halucinat” cărțile, după metoda practică și de Ibrăileanu la **Viața Românească**. Prin septembrie-octombrie 1930, „în douăzeci de nopți neîntrerupte, Stere dictase materia primelor două volume din roman.” Apoi paginile brute au fost încredințate unor „consilieri literari” (M. Sevastos, G. Topârceanu, Al. Philippide) care le-au stilizat și au făcut pe ele tot felul de adnotări. Pînă la sfârșitul vieții, Stere a reușit să scrie primele opt volume ale unui ciclu în care povestea lui Vania Răutu (oprită la 1905—1906) ar fi trebuit să fie adusă la zi.

Succesul de public al romanelor lui Stere a fost fără precedent. După calculele lui Z. Ornea, pînă la sfârșitul anului 1934, din primele cinci volume se tipăriseră în total 48.500 de exemplare, iar după vnzarea celorlalte trei volume, încă 24.000 de exemplare, așa încît drepturile de autor ale romancierului s-ar fi ridicat la suma de 1.364.670 lei. Cu ajutorul lui Eugen Ionescu, editura pariziană „Hachette” ar fi vrut să scoată și ea o versiune franceză, dar din diferite motive proiectul acesta nu s-a mai realizat.

Importantă a fost și reacția promptă a criticilor (G. Călinescu în **Adevărul literar și artistic**, Cioculescu în **Adevărul**, Pompiliu Constantinescu în **Vremea**), care au primit extrem de favorabil romanele lui Stere (mai puțin volumul al VI-lea, intitulat **Clujbăreștii**).

S-a discutat foarte mult în epocă despre caracterul memorialistic sau autobiografic al romanelor lui Stere și la un moment dat cineva a publicat chiar o listă a „personajelor intruchipate” în ele. Z. Ornea crede, pe bună dreptate,

că explozia tirzie a creativității literare a acestui scriitor trebuie explicată prin nevoia omului public de a se apăra și chiar de a-și lua revanșa în fața contemporanilor. Scos din viața politică, Stere și-a putut îngădui, în sfîrșit, să încerce să rezolve „cazul Stere”, printr-o pledoarie abilă, în care memorialistica directă să ia înfățișarea unei ficțiuni. În 1930, după conflictul cu Iuliu Maniu, care îi impusese demisia, C. Stere făcuse o primă experiență de apărare cu ajutorul memorialisticii. Publicase o serie de articole dintre care mai ales acela despre Iuliu Maniu (**Domnul Președinte**) produsese o impresie extraordinară. Fiind însă vorba de întreaga lui viață, acest procedeu nu mai putea fi reluat ca atare, fără riscul unor nedorite indiscrețiuni.

Care sint concluziile la care ajunge Z. Ornea la capătul cercetărilor sale? În câteva cuvinte, Stere a fost „un tragic insingurat”, o victimă a încălcării deliberate a preceptului kantian: „Să nu consideri pe aproapele tău un mijloc ci un scop.” A ajuns aici datorită idealurilor sale care au vizat, în esență, „modificarea radicală a structurilor românești” (printr-o reformă agrară, prin democratizarea vieții publice și prin „necesitatea imperioasă a reintegrării naționale a poporului român”). E o demonstrație convingătoare, care nu va putea fi corectată prea repede în fundamentul ei.

În ciuda acestor idei exacte și a documentației exorbitante care a condus la ele, Z. Ornea reușește însă performanța nedorită de a-și „sufoca” eroul într-o uriașă factologie de tip pozitivist. Poate că altul ar fi fost efectul general dacă în locul unei cronici amănunțite, în care anii să se succedă unul după altul, cu toate întâmplările lor, am fi avut o împărțire pe mari capitole, grupate în jurul citorva probleme (dacă avem în vedere numai volumul al doilea: relația cu I. Brătianu, cu Maniu sau cu Iorga, „trădarea” și „dosarul” lui Stere, relația cu cele două soții, Bucovul, romancierul ș.a.m.d.). Sau dacă, dimpotrivă, am fi avut o împărțire pe subcapitole mici (centrate însă și ele pe cîte o temă), ca în cartea lui Viktor Šklovski despre Tolstoi. Poate că Z. Ornea ar fi trebuit să procedeze exact ca Stere, în cazul romanelor sale: să-și asocieze un „consilier literar”, care să-i recitească întreaga carte, să-i croiască un plan mai strîns și nu în ultimul rînd să i-o stilizeze. Vreau să spun cu această observație finală (care poate să pară nedreaptă în raport cu efortul devastator la care autorul de astăzi s-a supus) că în mulțimea celor peste 1.200 de pagini pe care Z. Ornea le consacră vieții lui C. Stere, această carte ideală există. Dar că, din păcate, factologia ei tropicală nu ne îngăduie s-o vedem.

Florin Manolescu

Illoclivl

CREANGĂ, în scriitor „clasat“?

da, susțin unii: Creangă e un scriitor „închis”, refractar la comentarii. O spun și scriu neîncetat despre asta, totuși, **opera aperta**. Dramatizată alții: ce se mai poate spune despre un scriitor cu o așa bogată bibliografie de referință? Să tot bați apa în apă? Să te iei după legea lui Murphy, rivit căreia a te „inspira” de la ceva înseamnă plagiat, a prelua de la alii mulți înseamnă cercetare? Lovinescu se arăta demult sceptic legătură cu investigarea opereii mai puțin povestitor, mulțumindu-se (atunci) d a scris o prefață de 91 de pagini editia **Opere complete**, 1928) cu o biografie ternă, fără nici o judecată estetică. După această oarecum regretabilă plativă, cei mai autentici critici români lăsat păgubaș cît privește acest biect „delicat”. A trebuit să vină francez, Jean Boutiere și să-i conre humileșteanului o carte (1930). Ioi, G. Călinescu a scris acea fundamentală **Viață a lui Ion Creangă**, în 8, căreia abia în 1964 îi va introduce nou capitol, **Creangă în timp și spațiu**. **Realismul**, vreo 50 de pagini despre a scriitoricească a marelui povestitor. Atît a mai avut de spus! Iar afirmația „divinului critic” rămîne ca un **mento** inhlbant: „despre Creangă, ca list, sunt puține de spus, și studiile pierd în divagații”. Dar avertismen- nu l-a descurajat pe cei mai candidi și mai temerari. Se vor fi gîndit, probabil, și la versurile argheziene: „Înșunat de piedicli, să le sfărîm îmi ne, / Dar trebuie-mi dau seama să-nu o întîi cu tine”. Nu mulți au avut ambiția „oarbă” să-l „doboare” pe suranul critic „din cer grămadă”. Ba ar foarte puțini au îndrăznit să se azeze „pe țărnul dimpotrivă”, iar re-

zistența viza nealinleri parțială și destul de timide: Vladimir Streinu, bunăoară, nu-i de acord cu „erudiția” lui Creangă (idee care, de altfel, nu este curat călinesciană); altcineva nu aprobă anonimatul exponențial (așijderea); unii au combătut biografismul; alții au contrazis jovialitatea **sans rivages** etc. Important e că despre Creangă au continuat mulți să scrie, încă, adeseori, studii remarcabile.

Savin Bratu aplică în mod creator, cum se spune, **Prolegomenele** lui Hjelmlev la specificul opereii lui Creangă; Petre Rezuș îl caută pe povestitor la confluența dintre „mit și adevăr”; Ioan Holban îl supune canoanelor naratologice. Și cine știe ce va mai urma, după ce Vasile Lovinescu l-a trecut prin știința simbolurilor, George Munteanu l-a făcut mai filosof decît Kant, Schopenhauer, Maiorescu și alți asemenea, Eugen Simion l-a văzut din perspectiva „autoficțiunii”...

Nu au cedat Ispitel de a scrie despre Creangă nici acei care au admis gratuitatea actului: „Despre Creangă totul s-a spus, lucruri absolut noi nu mai sunt cu putință”, admite N. Manolescu într-un studiu destul de corpolent. În treacăț fie spus, și Eugen Negrici ajunsese să afirme, despre Neculce însă, că n-ar trebui să se scrie studii despre stilul cronicii: „Explicitarea episoadelor și a comentariilor nu au (?) rost în cazul acesta, căci s-ar destrăma vraja însăși a povestirii, singura, inegalabila calitate a acestui **text-spectacol** (s.n., C.T.), sufficient sieși, ce nu poate avea un alt interpret în afara cronicarului”. Potrivit acestei logici (prejudecată? cochetație?) ar însemna că interdicția ar trebui să se extindă la întreaga **poezie**! E drept că nu e vorba, totuși, de o prohibiție despotică, avem dreptul să

ne aventurăm, dar într-o coplărească inutilitate: „Ne rămîne — concede N. Manolescu — să ilustrăm, asemenea povestitorului, niște observații știute de toată lumea, demult tipice și universale”. E aici, poate, indirect, și un omagiu adus lui G. Călinescu a cărui monografie ar fi pietrificat statua lui Creangă; sau, mai bine zis, ne-ar fi legat de ea, de faimoasa „Viață”, într-atît încît nu mai putem face altceva decît să-i repetăm concluziile. Și mai corect ar fi să admitem că după **Ion Creangă (Viața și opera)** nu se mai poate scrie decît ori imlîndu-și pe G. Călinescu, ori inventînd un „alt Creangă” — ceea ce cu adevărat este extrem de greu, dacă nu cumva imposibil. Nu-i mai puțin adevărat că tot G. Călinescu ne lasă o porțiță deschisă, pe unde se poate pătrunde în voie. Căci el vorbește, referitor la Creangă, de un „farmec inanalizabil”, ca și farmecul poeziei eminesciene, ca și acela al oricărei poezii mari. Ceea ce ne îngăduie să traducem liber că, oricît de „inanalizabil” (inefabil) este farmecul unor geniali artiști, asta nu a împiedicat pe nimeni să se pronunțe în legătură cu opera lor. „Singura metodă de convingere a criticului rămîne izolarea locurilor mai caracteristice și citarea lor, și cel mult explicarea, adică desfășurarea conștientă a elementelor”. Dar de „complexul Călinescu” nu poți și nici nu-i bine să scapi în totalitate.

Vladimir Streinu credea mai mult în rostul examenului critic al opereii lui Creangă, măcar că înzestrarea lui genială a făcut, pînă la un timp, netrebunlcioasă analiza estetică mai susținută. „La impunerea lui, critica n-a luat parte”, pînă la un timp, declară ritos criticul, ceea ce nu este tocmai așa. Chiar el, Vladimir Streinu, aplaudă încercările (e drept, palide) de abordare estetică ale lui Jean Boutiere, dar contestă intuițiile călinesciene. Deloc convingător, nedrept fiind, Vladimir Streinu pornește însuși la o astfel de treabă tocmai dintr-o indestructibilă încredere în rostul oficului critic cît privește opera lui Creangă. Nu de a-i întrefine longevitatea, Nevoia de a-l reciti pe Creangă vine mai curînd din a-i reconfirma nemurirea și de a ne autoverifica.

Nu mai încapc indoială, opera lui Creangă nu-i un spațiu închis, impentrabil. De aceea Șerban Cioculescu are perfectă dreptate: „Vastitatea experienței sale artistice, săvîrșite fără alt das-căl decît propriul său simț, rămîne una din marile probleme deschise ale criticii noastre literare și ale stilisticii”. Vorba unui critic din generația noastră, care, citind și auzind propozițiile defetiste în legătură cu destinul exegezei lui Creangă, s-a alertat: „Un mare scriitor nu poate fi epuizat într-o sută de ani”. Nici într-o mie, adăugăm noi. Și, în definitiv, nici nu se cuvine să ne dăm în vînt după „lucruri absolut noi”. Dacă tot discutăm despre critica creatoare, să acceptăm că mereu va fi nevoie de „o operație pe omul viu”, de o „stimulare a inimii ca să bată mai zgomotos”, care este însăși noima Criticii. Și, tot împreună cu G. Călinescu, să nu mai îngăduim tirania noțiunii de originalitate. **A fi inedit**, spune Criticul, „nu implică deloc ideea de valoare”. Eventual, în loc de originalitate, să adoptăm formularea „putere de creație”; aceeași temă tratată în așa chip, încît să devină **reprezentativă**. De fapt, însuși G. Călinescu nu pregeta să scrie: „Așa de merituosă operă a d-lui Jean Boutiere nu scutește însă literatură română de a avea o monografie a lui Creangă. Mereu folositoare, teza d-lui lasă mai departe deschisă nevoia unei opere de sinteză critică”. Parafrazînd, putem zice că excepționala sinteză călinesciană din 1938, cu completările din 1964, lasă mai departe deschisă trebuința de interpretare a lui Creangă. Căci despre Creangă nu s-a spus **totul**, nu se va spune nicicînd **totul**. El rămîne mereu un subiect mănos pentru nobila dialectică a criticii. Mai sunt încă și vor mai fi destui inocenți care să creadă cu îndărătnicie că, deși multe s-au scris despre Povestitor, multe se mai pot scrie încă.

Constantin Trandafir

PROMOȚIA 90

ioan es pop

amicul

se zvonește că-n oraș a apărut amicul, adevăratul amic, și lumea se grăbește-ntr-acolo și pentru o clipă începem să credem și noi, dar în piață e doar unul și mai fără rost, și mai jegos ca noi. iar ăla stă în mijlocul pieței cu mina întinsă și zice că e amicul și lumea la cozi îl injură, pentru că acum, de sărbători, altfel sperăm să apară amicul, adevăratul amic.

pe ăsta care își spune amicul îl știm și noi. umblă cerșetor de ani și ani prin cartierele mărginașe. și pe urmă vine să se-mbete și doarme pe unde-apucă — prea seamănă cu noi ca să fie adevăratul amic.

dar pen'ru că sin'em sfinșiți și e seara sărbătorii și vrem să ne ridem de asta, ne oprim, ne facem că-l ascultăm, îi dăm apă la moară și-l numim și pe el amicul, pentru că aici, pe malurile dimboviței, toți devenim cu timpul amici.

pe urmă începe să ningă și lumea să plece și ne întoarcem și noi la mesele noastre, în circiuma asta amărită și nu mai auzim și nu mai vrem să știm nimic. pentru că e seara sărbătorii, care pe noi ne batjocorește mereu.

iar pe la ceasurile șapte își viră și el capul înăuntru și abia se ține pe picioare și e năvălit de lovitură. dar pentru că sintem sfinșiți și e seara sărbătorii și vrem să ne ridem de asta, îi strigăm vino, amice, să te sărbătorim.

el însă nu mai strigă că e amicul adevăratul amic. ne roagă doar să-l ajutăm să meargă mai departe, ne șoptește doar să-i împrumutăm și lui o haină, ceva. la naiba, n-avem, n-o să-i ajutăm acum pe toți schilozii. parcă pe noi ne-ajută cineva.

și atunci îi zărim în ușa birtului crucea pindindu-l poruncitoare și aruncându-și asupra noastră căutătura deocheată și rea. cară-te iute, urlăm spre amicul, ia-ți-o și cară-te, altfel dăm cu toții de belea.

și cind ieșim într-un tirziu, îl vedem departe, tirindu-și lemnul ăla în spate și lemnul a crescut pe el cît toate blocurile la un loc. păi, de credeam că-i chiar ăla, nu mergeam și noi să punem umărul un pic ? dar ăsta prea seamăna cu noi ca să fi fost chiar amicul, adevăratul amic

acuma-s un palton bețiv și bolnav, dracu mă mai ține minte. da cindva am dat mari lupte la termopile în obor. de nu mă-nhăitam cu amicu', puteam fi palton de doftor ori milițian, și curățat și educat și pus și io pă trai ușor. da de cind amicu m-a luat prima oară, n-am mai avut zile bune. pen că chiar în ziua aia m-a tîrît în două birturi deodată. întii mi-a fost o greață grozavă și m-am simțit umilit și urît de toată lumea aia îngălăit. p-ormă am uitat ce-am fost și-am început și io să beau cu el. m-am declarat și îi ziceam hai să ne bețivim că viața asta am mai purtat-o noi cindva, că-i deja-a dracului de sifonată — dumnezeu o fi greșit și ne-a făcut încă o dată. p-ormă patru ani n-am mai știut de mine, abia-l mai căram pînă la ușă.

bă, da cu o zi 'nainte de chestia aia eram leoarcă de ostent. veneam pã el singur și cîntam și nu știu cum de am ajuns acasă. nu știu cum m-am dezbrăcat de el, nu știu cum de am dormit sub masă. așa că-n seara aia s-a dus fără mine unde s-a dus. pã cuvîntu meu, io n-am habar ce s-a-nîmplat în seara aia. io-s un palton bătrîn și bețiv, da-s un palton de onoare, lua-m-ar gaia.

eu sint nimicul. văr cu amicul. de trei luni mă simt la casa vasilescu ca la casa mea. de cînd cu amicul, am crescut și m-am împlinit și mă simt și eu cineva. dar unde s-a dus în seara aia. așa, dintr-o dată, n-am știre. m-a luat pe neprețitate. de știam că are bani așa fi zis că s-a întors acasă. să-și ia în primire risul și nebunia pe care familia lui le are n moștenire de o sută de ani.

avem și noi mască de trecători, zice amicul, și asta ne înșeală și pe noi adesea. ani întregi îi slujim și pînă la urmă uităm de noi.

dar într-o zi, deodată, seara, cineva bate în poartă. cine ești, întrebi tu, căci tu ești biruitorul și pe tine nu te mai caută nimeni. — trezește-te, și se răspunde, te-aduc de pe cimpul de luptă, te-am tîrît în spate pînă-aici, zaci de zile-ntregi fără suflare. ha'de, dai și tu o bere înain'e de cãderea nopții ? ori îți arunc leșul în apa de lingă zid ?

nu mai apuci să descui. cel de afară a și plecat mai departe bate la alte porți, spune și altora ace'asi lucru — pe o noapte ca asta nu-i ușor să vezi cine se clatină pe drum de unul singur — tu sau altul.

iar în cimp, biruitorul îl caută printre leșuri pe cel invins. vino, îl roagă, e rindul tău, acum, să fii deasupra

dac-ar mai fi adevărul, amice, pentru noi el ar fi bine să rămînă străin căci nu mai sintem dintre cei care-ar putea să-l mai primească. sintem prea vechi la masa asta, e greu să fim dezobișnuți, în stradă e forfotă, trupurile ne stingheresc — întotdeauna ne-au împiedicat să fim ce-am vrut.

amice, dar nu mai bem ca anul trecut. nu-l mai așteptăm pe unul mai singur ca noi să vină să se așeze să ne salveze. acum nu-l mai așteptăm. ne-am obișnuit, însă, aici și venim din obișnuință la masa asta și cînd unul din noi într-o zi, celălalt nici n-o să bage de seamă și n-o să se mire nimeni, căci nimeni e mai presus aici decît toți.

ar trebui să fim mulțumiți de asta, amice, de ce nu sintem ? doar tatăl este absent, ne putem permite orice,

ah, oameni de nimic ce sintem, nici nimicul nu ne mai iese ca lumea. deși lucrăm asupra lui de ani și ani cu migală, cu speranța că într-o zi. ah, oameni de nimic ce sintem, ah, femeie care nu vei fi.

pas de-o mai la pe undeva pas de-o mai șterge din lume pe nevăzute. ah, va zice femeia, ce oameni de nimic ! de-acum pe mine cine mă va ?

eu sint scaunul pe care-a stat amicul. locuiesc în casa vasilescu de opt ani. încă din fabrică mi s-a spus că nu fac doi bani. dar tată : am trăit mai mult decît conștrați mei. am îmbătrînit frumos. am fînut în brațe familia toată. am trăit cu folos.

eu sint stîlpul lingă care a dormit amicul în noaptea de trei spre patru martie. eu sint zăpada pe care-a dormit și-a-mbrățișat-o pînă a topit-o. ah, eram fată mare pe-atunci, căzusem doar c-un ceas 'nainte. nu cred ca alteia să-i fi șoptit : iubit. sint becul neon de la răscruce. am luminat noaptea toată. sint ultimul ce l-a văzut pe cînd el cobora spre apă.

dan-silviu boerescu

În căutarea romanului (III)

6. PREȚUL POLIFONIEI. Romanele criticilor sint, fără indoială, din ce în ce mai mult critica romanului, deși nu puțin dintre (cei alți) critici prevăd o întoarcere — dialectică ? — înspre romanul „roman”. (De citat, afirmația lui Stravinski, valabilă pentru poezia artei în general, nu doar pentru domeniul muzicii : în artă nu există revoluție și, de fapt, chiar etimologia acestui termen trimite la imaginea unei mișcări infinite pe o curbă finită, al cărei punct statornic de inflexiune îl constituie originea).

Formația de critic a Alexandrei Indrieș (studii despre Blaga — 1975, 1987, Bacovia — 1984 și Polifonia persoanei — 1986) intră în evidentă competiție cu cea de prozator (Saltul în gol — 1973, Două — trei minute — 1984). În Cutia de chibrituri — 1987 competiția este tranșată definitiv în favoarea romancierului — critică supertehnicist. În chiar pagina de gardă sint indicate explicit patru „instance narrative” : A — ochiul cu vedere fragmen-

tară, X — necunoscută în timpul liber, K — tri(s)or la poșta hazardului și O — o voce albă. Complotul împotriva lectorului este total : acesta asistă direct la cronica romanului („cronica unei morți anunțate” ?). A, fără a fi „autorul”, este personajul (nu și persoana !) care vede (sau cade „pradă vederii”) fragmentar ceea ce l se întimplă lui X, necunoscuta standard (dactilografa comună, integrabilă paradigmei alcătuite din acele „mii și mii de femei singure”), tentată însă de acel „substituit al convorbirilor pe întuneric”, jurnalul intim. K, triază fragmente de text (hîrtii cu însemnări anodine, chitanțe, scrisori rupte etc.) găsite pe stradă, chiar și în pubele, încercînd să structureze aleatoriu, să-l dea o substanțialitate coezivă. În măsura în care reușește, rezultatul este opera unui „trișor”. Ar putea fi, de pildă, un ciclu de poeme intitulat Bucătăria mea.

Tot așa, pentru Romeo și Julieta s-ar putea alcătui fraza : „Erau sfioși ca înfilnirea pașnică a două fujoare de nori cumulus”. Un posibil semnal de alarmă l-ar putea constitui o subliniere, unică, dintr-o carte de Julien Green : „Copia era de o fidelitate halucinantă”. Atunci, vorba lui Mallarmé, același care afirma

că dintr-un muzeu în flăcări el ar salva numai pisica, lumea există pentru a da naștere unei cărți ? Simbolul unei asemenea opere este, cum era de așteptat, cel din titlu. Lumea textului este aidoma unei cutii de chibrituri pe care n-o deschide nimeni. Oricine poate să-l examineze cele patru fațete principale (ca într-un joc de navetiști), dar nimeni nu întuiește că focul unui singur băț e apt de a declanșa o deflagrație neroniană. A mai rămas o singură instanță narativă. O. este cel căruia i s-a dat să completeze spațiile dintre niște ilustrate cu o poveste de dragoste (Petre și Olimpia). Ceea ce și face, nu fără a lăsa și el loc exclamației „anonime” : „Este îngrozitor să îți se tot amestece cineva în vorbă”.

Povestile curg, intersectîndu-se, dar rala Textului este destul de clară. polifoniei poate fi tocmal pierderi netului.

7. „ARDEA SUPERBUL TRAFIR”. Să fie faptul că (mai toți) scriu romane un semn al maturității literaturi sau doar un mod de a dema-clar frontierele epicului în conproliferării formelor necanonice ? Cuvinte, o reacție de apărare, un profilaxie angajată. (Defensiva ce e eficace rămîne ofensiva... pe toate turile. Despre Valeriu Cristea, puțin încolo.)

În ciuda unor mici-mari demaraje bolice și a unor intervertiri de p temporale și narrative, romanul M Roznoveanu (Totdeauna toamna — seamănă foarte mult cu „romanele” cu seamă cu romanul contemporan) servește socială dedicat jocului de al vieții intelectuale. De data această, înregistrăm un spor, aproape în bil, de detalii livrești, începînd cu din titlu (explicitată la pagina 302) începînd odată cu toate frazele de tive sau replicile/tiradele suferînd (torismul, nu ușor de controlat, al ției agresive : „Nimic nu mi se pare deși totul se înfățișează aparent ori ca într-o spirală logaritmică. Cu e apropii de sistem, cu atît el mă abs mai mult, ceea ce, paradoxal, mă f dică să-l mai descriu din afara sa deveni eu însămi un element al sis lui ? Pe de altă parte, știu că prețu contradicției unui sistem formal, luc care l-a afirmat deja Godel, este n pletitudinea sa”. Nu de puține ori

PROMOTIA 90

erau ceasurile doișpe și ceva cînd a trecut pe lîngă mine și era mai străin de el ca niciodată.

eu sint gore, mormolocul de dimbovița, mare duce de apă dulce. băiete, mi-a zis amicul, trece-mă apa degrabă. ehe, i-am zis, asta costă, dai 25 de bani și te trec. bine, zice, ia un leu, nu cred c-o să mă mai întorc, păstrează restul, pune-ți-l la cec. mi-a plăcut băiatu. de la malul ălalalt i-am dat-o insofitoare pe cirtită. aia știe drumurile toate. ai grijă, însă, cobe, i-am zis, p'asta nu-ncerca să-l duci de nas, ăsta-i protejatu' meu de-acuma, și pe urmă i-am zis : mă băiete, bun rămas.

eu sint cirtita. mă cheamă doamna cuza, i-am fost amicului călăuza. în spatele nostru lumea albă a pîlîit și s-a stins. trei zile am călătorit pe cărări doar de mine știute. nimeni a stat mereu deasupra noastră și-a nins. la trei zile ne-a întîmpinat bursucul. ședea-n rugăciune cu labele împreunate și bolnave. -I aștepta pe amic. fii binevenit, i-a zis, eu sint Pavel. amicul s-a plecat și Pavel l-a binecuvîntat.

p-ormă nici eu nu știu cît am mers, că se-ntunerice. da o omidă-n sutană a licărit printre pietre. nu te uita cu milă, amice, aici cea mai umilă făptură e cea mai dragă domnului. eu sunt petre. bre, numai eu îți pot descuia poarta de colo a raiului, da pentr-un ceas zezi și tu colea cu mine la taifas.

era grădina asta a raiului cam la un hectar și jumătate și-mprejmuită cu gard de nulele și cu cîmpurile încă nearate. vezi, zice petre, casa aia de șindrilă din spatele grădinii ? pleacă, bre, capul și du-te că ești așteptat. da fii atent, bate la ușă-ncet, că domnul poate-a așipit sau încă nu s-a deșteptat.

amicul a bătut și-a descuiat. domnul nu l-a auzit că tocma arunca un vreasc pe foc. bună, a zis amicul, bună, a zis domnul și ședea p-un scaun mic la foc și se-ncălzea. domnul era un ins mărunt cît palma, puțin chel, puțin sașiu și cu barbă albă pînă-n briu. avea și vorbă șugubeață și se odihnea cu o sticlă-n stînga și cu alta-n dreapta sa.

hai, mă, i-a zis domnul, răsucește-o țigare și ia o votcă și tu, parcă altfel vezi lumea după ce tragi puțin la măsca. ia, zice, că parcă și ție-ți cam plăcea. nu, nu, a zis amicul. de-acum, doamne, nu.

om singur lîngă om singur. așa se ncheie păcile și bătăliile.

gîna aduce a compendiu, debordînd de informații din cele mai variate cîmpuri ale cunoașterii, subsumate, la rîndul lor, celor mai variate tipuri de cunoaștere, de la Yi-King la Erich Fromm. Pînă și grădinile de zarzavat ajung replica nemijlocită a „vestitelor giardini”, pe marginea cărora a glosat Rossario Assunto. Peisajele par decupate din albume de epocă, iar cînd referința temporală sugerează imediatetea, se caută propensiuni mitice pînă și în cele mai anoste tablouri ale agriculturii socialiste : „Cîteva tractoare mișcau departe orizontul ; pe marginea șoselei, țărânci obosite mînceau cu o înecătoare de ritual sacru” (p. 242). Transpozițiile simbolice, numeroase pînă la cîntărea în cele din urmă, fletează, parcă, la modul onanist, disponibilitățile euristice ale autoarei. Se cere prezența în pagină a lui Borges, dar acesta convoacă doar o nepoată de frate a cumnatei responsabilului de scară de pe o stradă lătură dintr-un oraș în care poate că directorul de bibliotecă argentinian ar fi nimerit vreodată numai și numai dacă un stupid accident biografic l-ar fi determinat să participe, să zicem, la Festivalul Mondial al Tineretului de acum patru decenii. La rose orientale n-are nimic de-a face cu roza lui Paracelsus.

8. EROTICA ORGOLIULUI. Scriitorul alușna la maturitate simte nevoia să se defuleze în memorii, (pseudo)jurnale, amintiri din „tineretă” ș.a.m.d. Scriitorul este critic și are îndreptățitul orgoliu de a scrie despre sine(ie imaginat) critic, adică analizîndu-l ca pe un text : „A scrie înseamnă a te scrie pe tine, a-ți pipăi propriul corp și a-l lectura în procesul propriu-zis al scriiturii” I Rezultă un con-

glomerat, din care nu lipsesc nici personajele așa-zicînd clasice (viața lui este, oricum, un roman), nici situațiile narative imprezibile (și nu degeaba constata cineva că, ori de cite ori frizăm autenticismul, reușim, de fapt, să fictivizăm inutul realul cel mai „real”). Or, pentru ca intertextualitatea să-și desăvîrșească propria condiție, ea trebuie să fie hipertextuală. Deci nu vor lipsi : jurnalul abimant al romanului în sine, un alt roman în roman (scris în cheia utopiilor erotice post-adolescentine, reverberate într-un desuet cod al onoarei), profeții metatextuale, chinurile facerii altor cărți ale criticului-romancier (hiper-meta-inter-...), incununate cu citarea integrală a referatului (favorabil) despre lucrarea sa de doctorat. De altfel, este recunoscută legătura intimă între acțiune și reacțiune : Critice II este pregătit răsfoind recenzii la volumul Critice I. Iar cînd primește, „de la o poetă cunoscută”, o scrisoare de felicitare pentru ultima apariție editorială, apogeul este de-a dreptul juisant. Va publica, evident, și scrisoarea în cauză, integral. În plus, sintem familiarizați cu o afacere polemică revăzută și adăugită după (circa) douăzeci de ani, cu invectivele ocazionale adresate prin tîrg (dar cărora marilor zilei, un director de editură sau un președinte de uniune, la replică imediat — triumf suplimentar!) și cu șicanele la care este supus pe linie administrativă, profesională, editorială și erotică. Sub incidenta obsedantă a propriului show, scriitorul se numește Marin Mișcu, iar cartea sa, „romanul” marilor orgolii (ne)satisfăcute, Intermezzo II — 1989.

cristian popescu

La fereastră

E noapte. Privirea în gol e un aparat de forat extrem de perfecționat. Iar eu, acum, privesc în gol pe fereastră. Pînă-n zori — forez, forez ! — și tot am să dau de lumină. Mă gîndesc la concetățenii mei că sint fericiți, dimineața, cînd își aud numele la radio, la emisiunea „O melodie pe adresa dumneavoastră”. Ei se minunează : „Ia uite, bă, cum cîntă cîntărețu' ăsta numai pentru mine acum !”. Din păcate, cel mai frumos cîntec pe care-l poate cînta gura mea nu-l decît cel al frezel dentistului cînd îmi macină dinții stricați. Cel mai frumos cîntec de disperare. Pe mine cine să m-asculte ? Așa că sap de-o viață-ntreacă la fereastră asta de bucătărie, că poate dau pin' la urmă, la fund, de-o icoană de lemn, de imaginea lumii, de Dumnezeu...

Fereastră este cel mai frumos obiect din casă. Pe ea o să-mi iasă sufletul cînd am să mor, pe ea se aruncă de obicei omul. Trebuie să am încredere în ea. Pînă și-o curvă de geam jegos, de tramvai, privit cinci minute în gol și tot a putut să-mi fie burtă de mamă. Darmite fereastră asta cu blocuri și plopi cu care trăiesc de ani și ani de zile. Ce să fac ? Eu și-acum, ori de cite ori trag din țigară, tot gustul țiglei mării îl simt între dinți... Ingras și eu porcul realității cu poeme și-mi lasă gura apă, mă dau în vînt după șoricel și cîrnatii afumați ai Apocalipsei. Așa că, cum dau de-o fereastră, de-o femeie — cum o privesc în gol.

O să vină unul, o să vină altul și-or să-mi spună : „bă, tu ești bun numai de cobai, de cercetat raiu' pe tine, tu trebuie să muncești, trebuie să te redăm societății !”. Dar eu am să stau, ca de obicei, la masă în bucătărie. Față-n față cu fereastră. C-o vodcă, o cafea și-o țigară. Ca și c-o femeie, la restaurant. De exemplu, cu femeia care s-a aruncat pe fereastră de la ultimul etaj al blocului vecin, cînd aveam vreo 14 ani și l-am auzit capul făcînd : poc ! pe asfalt. Privitul în gol e ca și cum te-ai arunca cu țîrița pe fereastră, așa c-aș putea peiroce o noapte cu femeia asta. Mai sporovăim, ne mai amintim, mal bem ceva... Pînă vin zorii. Oricum : fereastră e cea mai frumoasă femeie din viața mea.

Stau la masă în bucătărie și mă gîndesc la frumoasele aureole ale sfinților din icoana din dormitor. Mă gîndesc că, din păcate, singura aureolă pe care aș merita s-o port eu ar fi aparatul ăla care îți înconjoară fruntea, pentru șocuri electrice, la spitalul de nebuni. Un eapăt al curcubeului conectat la timpla dreaptă, celălalt capăt al curcubeului conectat la timpla stîngă — și după aia dormi, doormi... Un curcubeu vinăt, soios ...

Ce să fac ? Numai Iisus n-a mai avut nevoie de burtă de mamă după ce a ieșit din ea. Iisus care, cînd era mic, sărea fără să-l vadă nimeni, șotronul la malul mării, pe ape... Eu înființez noapte de noapte poeme : întreprinderi de transport în comun cu buria de mamă. Cu viteza-njurăturii, cu viteza luminii, două-trei minute ca vîntu' și ca gîndu' : pînă la mare, pînă la munte, pînă la Paris.

Stau ca de obicei, în bucătărie, față-n față cu fereastră și-o privesc în gol. E noapte. Știu o poveste de pușcărie : îi bateau pînă se pișau numai sînge și iarna cînd, de prea mult miros, aruncau țineta pe fereastră celulei, se făceau sub pervaz țurțuri rosicelii de la sîngele din pișat. Țurțurile care se topește în zori la mine sub geam are o concentrație mare de lacrimă în urina lui. Mă mai liniștește nițel gîndindu-mă la cîrjele unui olog, de exemplu. Și le puseser jos, lîngă el, în timp ce cerșea. Poți să te bucuri gîndindu-te la lustrul lor negru și cald, acolo unde le strînge mereu, vinjos, cu mîna. E un semn clar de siguranță și de afecțiune, de încredere reciproc avantajoasă.

Apocalipsa, dragostea mea (I)

Ce bine-ar fi să poți ingenunchea la picioarele lui Iisus-de 75-de-ani, El purtînd însemnele vindecate și strălucitoare ale crucificării. Ce bine e să realizezi dendată că țigara, ceasca de cafea, scrumiera, fereastră sint toate o revistă cu tristeți goale. Ce bine e cînd ești trist și obosit și exaltat după o noapte de insomnie să-ți dai seama că — gata, uite ! — a venit Apocalipsa. Să visezi că da, te-a ajutat Dumnezeu, și-a implinit dorința, și-ai prins Apocalipsa încă tînr, în vînturi. Lumea toată n-ai văzut-o niciodată altfel decît ca pe o

reclamă pentru Întreprinderea El. Ce spot publicitar perfect este orașul tău natal pentru Apocalipsă !

Vezi tu, duduie-tristețe, cum să-ți spun ?, eu nu sint decît ultimul și cel mai unil dintre discipolii decesului meu, nici tîlpile încălțărilor lui nu merit să le sărut, nu sint decît justificarea lui în fața prietenilor mei și-a familiei... Dar crede-mă, cucoană, duduie-Apocalipsă : numai așa am putut să fiu fericit. Și-apoi eu sint român iar noi românii, cînd ne sună ceasul, sintem mai întotdeauna prinși asupra vieții ca hoții asupra faptului. Așa că, pe cel mai mult, cum ne prăpădim, ne ș imbracă-n zeghe și ne trimiț departe depaarte... că tu știi că orice cimitir e-i Siberia și nu, cum crede tot românul la Paris. Și ca mai toate ale noastre ș decesul românesc este tot o formă fără fond, un fals în acte publice. Mulți trebuie să se-ntoarcă printre noi și să muncească mai departe, sperați, zi de zi, ceas de ceas... Iar masca noastră mortuar națională e-o mască de aia de plastic pe care și-o pun bunicii de Crăciun ca să-și păcălească nepoții. Nu mă ține nici la un puști de clasa-ntii, dai noi ne prefacem cu țoții că nu observăm și zicem : lasă-l, mă, și pe el să facă pe mortu'...

Ah, cucoană-Apocalipsă, duduie-tristețe, prințesă, metresă — am obosit. Acum n-aș mai vrea desit o solniță umplută cu sare, uscată din sudoarea femeilor pe care le-am iu'it. Să stau, așa și să mînîne piine cu sare, după obicei Ah, Apocalipsă, hai pe la mine într-o seară ! Bem o vodcă, vorbim prostii fumăm o țigară. O să-ți placă, o să mă vii. Hai să-nemeiem un cămin fericit Poate facem doi-trei copii, să-i vedem la casa lor, în Ierusalimul Ceresc. Ah Apocalipsă, te lubesc ! Fusta ta e clopotul de la Mitropolie și sună frumos duminica dimineața cînd dai din picioare și lumea se-adună să mă aplaindă o luminare. Cucoană-tristețe, chiar și 99 de luni ar aștepta copiii noștri în burtă la tine : ingenuncheați ! Numa să vrei să ni-l faci ...

Eu tîna o știu și aia bună : că orice-ar fi și orice s-ar întimpla, încă de acum și-n fiecare zi, peste preluđu și nocturna șiroitului meu blog, în cupa vereului în'ălcăuna se revarsă Simfonia a 9-a, a 999-a odă a bucuriei a ape victorioase, proaspete, curățitoare CASCADĂ STRĂLUCIND...

La noi în sat, pe Golgota

Orice s-ar întimpla, important e să crezi, din cînd în cînd, că locuiești într-un oraș făcut exact după harta palmelor stîngi a lui Iisus. Să fii citeodată convins că blocul în care stai, cu cofetărie și aprozar la parter, e construit exact în dreptul Crucii, pe Golgota. Și bineînțeles, că țiganii care cîntă seară de seară la crîșma de peste drum at viorile și țamba'ul făcute din lemnul acelei Crucii. Orice s-ar întimpla.

Important e să crezi că-n maxilarul enorm pe care-l inchipuie blocurile de locuințe din cartier, apartamentul tău e caria și visele tale sint viermele care roade măscaua vreunul sfinț sau chiar măscaua Fecloarei. Zgomotul orașului în zori e scrișnetul Lor din dinți, de durere.

Ce dacă știi că, de fapt, Dumnezeu scurtează de fiecare dată, cu un minut-două, vicțiile muribunzilor din oraș ca s-o mai poți duce tu de pe-o zi pe alta ? Important e să fii convins că ai pe lumea asta ceva ce nu mai are nimeni : stafia ta. Care se va pogori ca Duhul Sfinț peste toate scroafele-fecloare din județ, iar din această fericită întimplare vor rezulta atîția și-atîția purcei-martiri.

Important e să fii citeodată convins că trăiești într-un oraș făcut după harta palmelor stîngi a lui Iisus. Și cînd mergi cu metroul să te gîndești că umbli prin mațele Mintuitorului, prin tunele, ca o defecație de piine și vin. Amin.

13 întrebări pentru... RADU TUDORAN

1) Stimate domnule Radu Tudoran, sub presiunea noilor condiții sociale călătoriile românilor, în general, și ale scriitorilor noștri, în special, încep să se apropie vertiginos de gradul zero. Bănuțiți cu ce consecințe?

1) Marea majoritate a noastră este astăzi imobilizată între granițele țării, ale județului, ale localității de domiciliu și uneori ale cartierului, căci și tramvaiul s-a scumpit, ca să ajungă mai curînd sau mai tîrziu inabordabil pentru o mulțime de oameni, mai ales cînd o familie întreagă trăiește dintr-un singur salariu. Cauzele acestei imobilizări sînt economice indiscutabile; cînd unui om banii nu-i ajung nici pentru mîncare, nici pentru celelalte nevoi imperioase, nu mai poate fi vorba de călătorie, nici măcar de excursie, și poate nici de o plimbare pînă în parcul orașului, căci și pîngelele costă parale; cred că mulți oameni nu le vor putea înlocui pe cele de astăzi.

Sînt însă unii care călătoresc mai mult ca niciodată, oamenii de afaceri și bișnițarii; pun alături aceste cuvînte, fără a uita că al doilea derivă din primul, doar că i s-a modificat puțin înțelesul. Apoi călătoresc oamenii politici, cu nevoi și cu foloase pe care le aflăm la televizor sau nu le aflăm niciodată. Cred că nici un ministru de externe din trecutele guvernări ale României nu a călătorit cît cel de astăzi; e drept că și relațiile noastre cu străinătatea s-au amplificat, au apărut și continuă să apară state noi și fiecare dintre acestea reclamă o ambasadă. Dar, cît era de necesară călătoria domnului Ion Iliescu în America Latină nu știu; niște aranjamente economice sau pe oricare altă natură putea să le facă și ambasadorul, ceea ce îmi închipui că și făcuse, rămînînd să fie semnate. Alți știu, că o asemenea călătorie, cu pompă prezidențială, costă mulți bani, scoși dintr-o vistierie sleită. Nu-i prea mult pentru o semnătură și o decorație? E drept că în călătoria amintită s-a parafat un act de prietenie cu Costa Rica, o mică republică din America de centru, ceea ce înseamnă o mare izbîndă a Președintelui, căci de prietenii ducem lipsă.

La fel, nu știu ce-a căutat fostul nostru prim-ministru în aceleași țări îndepărtate; dacă a adus ceva de acolo în afară de vorbe, deocîmdată nu se vede pe piață. Dar, hai să spun că la mijloc sînt secrete de stat și nu se cuvine să mă amestec unde nu-mi fierbe oala. În schimb, am dreptul să mă întreb cine a plătit drumul domniei sale la New York, unde am înțeles că a mers în vizită particulară; în orice caz, nu a fost vorba de o invitație și nici de o primire oficială. A închiriat domnul prim-ministru avionul cu bani proprii? Nu-i o întrebare calomnioasă, dar, fiindcă veni vorba, nici pînă astăzi domnia sa nu a dat în judecată pentru calomnie un ziar care și-a îngăduit să scrie, negru pe alb, am citit eu însumi, că afacerea cu aerobuzele i-a adus o vilă în Franța. Cît despre aerobuze, aveam oare nevoie de ele astăzi, cînd aviația noastră comercială nu e sufocată de aglomerația călătorilor? Niste autobuze ar fi fost mult mai utile.

Cît privește ultima parte a întrebării dumneavoastră, imposibilitatea de a călători, mai ales pentru oamenii care au nevoie să-și îmbogățescă și activeze spiritul prin cunoașterea altor civilizații și culturi nu poate să ducă decît la închistare. Să ne gîndim ce-a dat cultura noastră pînă la războiul al doilea, și ce dă nou astăzi. Dar, mai ales, ce va mai putea să dea miine!

2) Granițele s-au deschis, pașapoartele s-au eliberat, prefurările s-au liberalizat iar noi — vorba unui poet — ne-am deplasat într-un capitalism sălbatic. Cît credeți că vom staționa aici și cum vom ieși?

2) Fiindcă vorbiți de granițe deschise, mă întorc la cei patruzeci și cinci de ani cînd nu aveau voie să iasă din țară decît privilegiații, și numai bine verificați, și mai ales dacă exista garanția că au să întoarcă — de obicei familia, care rămînea acasă, ostatică. Azi poate să treacă granița oricine, dar cîți au bani să plece, în afară de cei amintiți adineauri? Înainte de a se cunoaște rezultatele recensămîntului încheiat zilele trecute, știm ca marea majoritate a populației noastre trăiește din salarii și din ce derivă, pensiile. Oricît s-ar indexa ele... Nu pot să îmi continui ideea fără să observ că pînă acum cuvîntul nu a fost folosit în limba română cu sensul acesta, care, dacă există în Larousse, lipsește din dicționarele noastre. Oricît s-ar mări salariile, orice descîntece am face spre a le apropia de prețurile pieței, un salariat nu va putea călători niciodată, nici măcar pînă la graniță. Cu alte cuvînte, pentru lumea obișnuită, pentru masa de alegători care vor vota în curînd un nou Parlament și un alt Președinte al țării, granițele sînt mai închise ca niciodată.

Cît vom rămîne în această situație? Mult, desigur; altceva nu pot spune. Cum vom ieși din ea? Nu știu; de ce să vorbesc de pomană? Cu vreo opt ani înainte de revoluție, cînd economia țării era pe dric dar existau mijloace să se amîne înmormîntarea, căci în socialism nu se admite ideea diabolică de faliment, chiar dacă se lucrează în pierdere, domnul Alexandru Bărlădeanu îmi spunea că, în cazul cînd cineva l-ar aduce înapoi să pună treaba pe roate, n-ar ști de unde și cum ar putea să pornească. Și era un om cu multă pricepere, lui i-am datorat cîțiva ani de viață mai înlesnită la sfîrșitul primei dictaturi, zisă a proletariatului, și la începutul celei de a doua, care avea să fie catastrofală. Cînd noul dictator i-a cerut să ia unele măsuri care duceau la o nouă pauperizare, a încercat să se opună, ca unul răspunzător de economia țării. „Nu!” i-a răspuns atotăstiatorul. „Economia o conduc eu; dumneata doar mă ajuți!” A urmat demisia; mai bine zis îndepărtarea, cu parecarei onoruri.

Fiindcă mai înainte mi-am declarat incompetența, aș vrea să-l consult pe domnul Bărlădeanu, despre a cărui bună credință nu am îndoială, și să-l întreb ce m-ați întrebât dumneavoastră pe mine. Azi ar ști ce în anii optzeci mi-a spus că nu știe?

3) Ca un om care sinteți pe cale să traversați un veac ați intuit vreodată, în anii cei mai negri ai acestui popor, actualele destrămări geopolitice și, paradoxal, îngrădirile economice de azi? Prin ce vamă vedeți ieșirea?

3) Într-un veac am străbătut mai multe crize economice și politice, care de obicei vin împreună. Cea din timpul primului război mondial, cînd am semnat pacea separată de la Buftea; urmarea ar fi fost dezastruoasă pentru biata noastră țară, abia înfiripată sub numele de Regatul României. Noroc că războiul a luat altă întorsătură și pacea a fost anulată, iar pe prețul a opt sute de mii de vieți omenești pierdute s-a făcut România Mare. A urmat marea criză economică din anii 1928 și următorii, cînd poate am fi ajuns la anarhie dacă nu se termina repede. A urmat niște ani de prosperitate, deși s-a furat cu nerușinare din vistieria țării. Apoi, în 1940, am pierdut Basarabia și o parte din Transilvania. A urmat al doilea război mondial, sfîrșit cu ocupația rusească și cu instalarea la putere a unui partid cu o mie de membri, pe care poporul român nu și-l a dorit cum n-ar fi dorit cîjuma, dar l-a suportat aproape cinci decenii. După tonica, eroica, uimitoarea, minunata revoluție din decembrie 1989, care ne-a sălțat inimile și ne-a dat cîteva săptămîni de speranță și euforie, plătite cu sînge, a urmat criza, continuată și agravată galopant pînă astăzi, cînd merge înainte cu viteză tot mai amețitoare, spre un paroxism unde, dea Dumne-

zeu să nu ajungem, căci ar însemna moarte în masă. Fără un miracol nu-mi imaginez ce-o să se întîmple. O nouă revoluție nu mi se mai pare posibilă, cel puțin deocîmdată; lumea e sceptică și obosită, elanul din 1989 nu și-a găsit răsplata. Ieșirea n-o văd decît după o generație, două sau mai multe, ca răul să piară din rădăcină, dacă vom avea norocul să nu facă metastaze. Sau poate ne va salva Europa, admițînd că nu se va prăbuși ea însăși; altminteri n-ar putea să ne lase în voia soartei, să rămînem ca o oală neagră în mijlocul continentului.

Nu mă socotesc nici pesimist, nici iresponsabil dacă, după ce am trăit toate crizele amintite mai înainte, afirm că astăzi trăim criza cea mai grea din întreg secolul.

4) Se spune adesea că imaginea regională se observă mai ales atunci cînd ai o imagine globală a lumii. În ce estuar cultural am putea fi identificați?

4) Mi se pare nepotrivit să vorbesc despre cultură, cînd se află în primele die existența noastră materială. Dar, haide! Cultura e mai puțin amenințată decît economia; cultura se dezvoltă în creiere, nu în fabrici și magazine, iar creierele nu pot să piară; sînt optimist în această privință. Cînd vom avea mîncare și căldură, cînd un zbor pînă la Paris nu va costa cît existența pe un an a unei familii, cînd vor fi topografi și hirtie, cînd apele se vor limpezi iar ticăloșii și profitorii de apă tulbure nu vor mai avea unde să opereze, cînd lumea va fi scutită de grija zilei de mîine și va putea ieși zîmbitoare pe stradă, cultura va izbucni cu o forță nebănuită din creierele și sufletele oprimate astăzi. Atunci nu va mai exista nici o vamă.

5) Imaginea oferită de noi Europei (și nu numai ei) ține de deplasarea timidă printr-o tranziție prelungită sau putem vorbi totuși de deplasarea politică dinspre roșu? Ce credeți despre această strategie a unor politicieni versați?

5) Imaginea noastră de astăzi, în fața Europei, s-a format din nepriceperea și reaua credință a unora din oamenii care au condus țara după revoluție, acordînd prima importanță ambțiilor și țelurilor politice personale. Amintiți-vă cîtă simpatie ni s-a arătat, cu ce admirație a privit Europa revoluția noastră, cu ce dăruire a vrut să se apropie de noi și să ne ajute. Dar politicienii momentului i-au pus mina în piept și au respins-o. „Nu ne vindem țara!” a fost sloganul lor atunci. Nu era vorba de nici o vînzare, mulțimea s-a lăsat prostită. Am două exemple din timpul meu de viață, nu ostensec să le spun cui vrea să mă asculte. Ne-am îmbogățit concesionînd unor străini, mai avansați decît noi, petrolul pe care îl exploataam cu mijloace primitive, nespornice. Au venit americanii, francezii, englezii, canadienii, cu priceperea lor și cu instalații perfecționate. Au cîștigat, desigur, dar cîștigul nostru n-a fost mic, și țara a rămas a noastră. La fel am concesionat telefoanele. Cine nu a trăit în vremea aceea nu are de unde ști ce primitive și sumare erau instalațiile noastre; un post telefonic la domiciliu reprezenta o raritate, iar legăturile cu provincia funcționau lamentabil, cînd nu deveneau absolut imposibile. Au venit americanii, deși era tocmai timpul marii crize — și treaba pe urmă a mers ca pe roate. Ne-am ales nu doar cu instalații moderne și cu o rețea telefonică pe toată întinderea țării, ci și cu capitalul investit de ei în această uriașă lucrare, atît de utilă și statului, și populației. Cîți dintre concetățenii mei care nu cunosc această istorie n-ar fi consternați astăzi să rămînă fără telefon în casă, devenit indispensabil în viața de toate zilele.

Acum umblăm după capital străin, vrem să ne vindem țara — ca să folosesc cuvintele incriminate în timpul

campaniei electorale din 19 nimeni nu mai vrea s-o cur puțini, și cu multă prudență zgîrcenie).

Dacă manevrele care ne-au au fost o strategie, apoi să cui a conceput-o!

6) Căderea Estului a antr deraa unor mituri. Cel mai pare al literaturii. Poate ca arta scrisului n a trecut p r oadă mai dificilă ca acum. eu? Puteți să mă consolați

6) Multe mituri au căzut văr, dar literatura nu-i un soarta de a culturii, din care și despre care am vorbit mult. Este adevărat că a existat o teraturii, dar dinainte de re afară de poezie, aflată atu perioadă de înflorire, fiind este un zbor, nu un mîrs pămîntul presărat cu obstac felul, proza a trecut, și poate printr-o criză, dar cauza ei trică, este a înșii prozatorilor și poate este înău, perioada rațiile se schimbă, cele noi iesc să le înlocuască pe ce n-au încă destulă putere să felul lor ceva ce s-a spus d alte feluri. Acum, cîmpul e bogătit și e mai întins; am o epoea care deschide dr scriitorilor, spații de mișca largi că nu mai este nevoie prapună o generație peste de ce să vă consolez, nu cazul; în schimb, pot să vă e plină de înedit și imposi dea rînde. Criza literaturii numai de natură economică de tipar și de hirtie și, bine bunăstarea oamenilor, ca să p para cărțile întîrziate — și f busită azi sub cenusă va toată puterea, aprinzînd forț tie care mocnește.

Cît mai avem de așteptat am spus mai înainte.

Cred că marea dificultate, popor, și pentru conducii schimbarea sistemului. Despr biect aud că vorbeau doi ru cova. „Tu înțelegi ce se întîr treabă unul, în fața zbucium nimente de astăzi. „Patruze ne-am chinuit să construim mul și acum vrem să ne în capitalism. Se poate?” „Ast cu acvariul”, răspunde al do adică?” „Păi uite-așa: iei i acvariu și faci bors cu el; a te. Dar ca să iei peștele d să-l dai înapoi în acvariu poate!”

Sigur că nu se mai poate, ca rusul de la Moscova. S este să mînninci borsul cu ș mai rămas ceva pește viu în o să se înmulțească. Atîta po încurajez pe confrății mei, du-i încă o dată să sperie. F ditați și nu uitați nimic dir timppl. Revoluția din 1989 punct de pornire.

7) Călătorului îi stă bine scriitorului cu iluzia. Nu de datele călătoriilor dumneav după ce v-am citit o parte mi-am imaginat că ați fost i petuă deplasare. Ce demon flăt gustul aventurii? Cînd, zie?

7) Cu această întrebare a pe le mele; pînă aici a treb prin virtējuri și prin cască inclinare pentru subiectele p le-ați propus, altfel m-aș fi în politică și poate chiar aș i fac vreo ispravă, deși sînt se multe mediocrități mi-ar fi i ca să nu mai vorbesc de cei și simplu, sau, și mai prin cei rău intenționați, cinic scrupule.

Am scris într-o carte că la am plecat de acasă fără știu

PELERINA

Pelerina aceasta am cumpărat-o de ocazie, de pe Covaci. Treceam într-o zi pe-acolo. O femeie stătea cu ea în brațe. Nici n-am remarcat persoana, nici n-am stat să mă uit mai bine la obiect, dar am simțit nevoia s-o cumpăr, neapărat trebuia s-o cumpăr, mă ales că nu costa cine știe ce — câteva sute, iar eu aveam bani la mine să-mi iau o salopetă matlasată. „N-am să suflu o vorbă nimănui — nici lui bărbatu-meu nu-i spun nimic și mi-o cumpăr; n-am stat pe gânduri nici un moment, nici nu am stat s-o controlez dacă e-n stare bună: nu ar fi avut sens fiindcă tot așa fi luat-o, oricum ar fi fost — chiar descusută, sau ruptă, sau destrămată — așa fi luat-o ca pe un Dar, ca pe un obiect de... inutilitate practică, și n-aveam de unde să știu pe atunci că o pelerină nu se ia ca să fie aruncată-n șifonier, printre alte boarfe, ci că o pelerină, dac-al pus-o, n-o mai dai jos — o pelerină se îmbracă pe veci — o pelerină este, dintr-un anumit punct de vedere, o uniformă, un semn, o cale pe care calci, fără întoarcere — îmi spune femeia, trăgându-și gluga peste buclele blonde încrețite cu fierul.

Este o femeie foarte frumoasă, cu trăsături nobile, o regină, așa putea spune, o prințesă!; regina pelerinilor (apropo, cunoști bancul cu „gluga spaniolă“?) — m-am procopsit cu ea cum te procopsi cu o dermatoză, sau cu o excursie prin ONT în urma ciștigului la loz în plic: tu tragi un bilet în care te aștepti la douăscinci de lei, ceva, și, când colo, „ești fericitul beneficiar“ al unei excursii de douăspre zile până nu știu unde, ceea ce nu înseamnă că nu poți să și refuzi, nu? doar că nu știi ce drac te împinge să accepți, deși n-ai nici un ban pus deoparte și chiar și o excursie „prin loz-in-plic“ reprezintă o cheltuială — n-ai costum, n-ai pantofi, și, chiar dacă e vorba de o țară mediteraneană, nu te poți prezenta pe-acolo (ai auzit de niște temple grozave — n-au trecut nici șapte sute de ani de când europeanul „civilizat“ — sau chiar „civilizator“ mai „vizita“ locurile astea cu „stolurile“ cit lumea făcând tâmbălău cu zornăit de arme, topot de cai și horcățuri de muribunzi — ce mai una, alta, dădeau, la propriu, hunii și gotii!) și tu, cu pantalonii tăi lustruiți în fund și cu încălțările vechi mirosind urât când le scoți din picioare — de! nu mai sîntem ca la 1100, să vină lumea-n hagealic ca mucenicii, numai în zdrențe și-n picioarele goale — azi hagealicul costă scump — cine n-are ce-i trebuie poposește într-un H=hotel (azil sau spital) — după posibilitățile fiecăruia — peste tot sînt instituite bazele unei „excursii“ globale — numai inima să te tragă și slujitorii templului îți deschid porțile — orice pelerină este bine venită printre noi! doar îmbrac-o, doar renunță la toate lanțurile astea care te mai leagă, grele, de pămînt și la-ți zborul! și ai să vezi cum vadul de trupuri, podul de trupuri, se va deschide sub picioarele tale prin deșerturi, orașe și sate — un pod viu, ospitalier, către un sfînt-ceva; pămînt, mormînt, piatră, oraș — oricine are ceva sfînt pe lume, măcar un sfînt-phallus sau o groată sfîntă, o sfîntă cupolă de biserică, sîn spre cer al Mamei noastre, a tuturor, Sfînta Biserică, sfînta Patrie, sfînta Cale de trupuri și oseminte și suflete pe care calci ca Oaspete — covor desfășurat sub pași întru bine-venirea unei mult-așteptate Prezențe.

Bărbatul, Oaspetele, îi întinde femeii un pahar plin cu „sîngele ursului“ (este vin roșu, nu-l poți spune „lacrime mie-lului“ — și apoi, lacrima mielului se varsă pe altă cale, nu trece pe aici, pe la noi, drumul stropit cu lacrimi — pe la noi trece drumul Rozei și al Speranței, drumul Muntelui, cu urși, riși și alte fiare). Și femeia rîde, întinde mina să

ia cupa și pelerina i se desface, lăsînd indecentă vederii un deal de piept și o colină de pintec de lapte.

— Ne-am petrecut împreună o noapte întregă — spune bărbatul — o noapte cît o viață, sau o viață cît o noapte, la Hanul ăsta dintre drumuri — am fost amîndoi prea săraci ca să ne urmăm mai departe calea mîntuirii și am poposit în hanul care ne-a dat ocrotire gratuită — am înnoptat aici o zi cît lumea și miine ne vom trezi — dar nu mi-ai spus încă, dacă m-ai recunoaște cînd ne vom înfilni iar sau dacă am fost un simplu client — poate că intra în atribuțiile tale de serviciu să primești bine oaspetele ăsta sărman...

— Sărman! exclamă femeia, în ex-taz. De ce sărman? Ești un oaspete deosebit, ești, am putea spune, Oaspetele, Multașteptatul — fiecare dintre clienții instituției noastre este Multașteptatul — nu se fac nici un fel de servicii preferențiale — pentru fiecare există o diligență, (un „tren“ pentru fiecare, în termeni mai moderni) în funcție de disponibilități și posibilități și investiții, dar pe calea aceasta se va deschide o poartă și celui pauper — e loc pentru toată lumea, chiar dacă ar fi să poposim la această renașcentistă serbare cîmpenească venind călare pe un cal (sau asin) straniu, alb, ondulindu-și tăcut spinarea în vreme ce pînteniul tăi, cavaler, răscolesc pînă la singe în țesutul fragil — vei ajunge! vom ajunge cu toții! — trăim Purima cea mai amplă a Istoriei — sărbătoarea tuturor corturilor; și cine a răzbit pînă în grădina mea va fi bine venit să-și întindă aici cortul — fie în pădurea de lingă munte, fie pe malul lacului, la buna alegere, numai să nu te plîngi că apa-i tulbure — ce-ai făcut să să fie albastră? Dacă ai nemulțumiri, pune deci mina și fă! Te afli deja în Templum, urci treptele devenirii acestei Case deschise tuturor care s-au lepădat de sine, regăsindu-se în mine...

— În tine? Da tu cine mama... ești?

— Ai spus foarte bine: eu sînt Mama. Prin mine trece Mama. Mama este pelerina aceasta pe care am îmbrăcat-o cîndva — o pelerină ca oricare alta, dintre nenumăratele pelerine ale Muntelui de Pietate al acestui Pietă marmorean ce nu poate fi ciobit de nici o mină criminală. Din momentul în care am îmbrăcat-o, am pătruns într-o lume extrem de adîncă, într-o oglindă în a cărei căptușeală se aflau țesute și stelele cerului, și stelele eghileților, și stelele muzicii ușoare — toate stelele se întreplesc aici într-o singură Baie — fie și pentru o singură dată-n viață — fiindcă din această Baie se ridică și printr-însa se purifică să se înalțe peste lume lumina din întunericul unui scamator (magus) — pelerină cumpărată de mine cu câteva sute de pe Covaci, în loc să-mi iau o salopetă matlasată — zice femeia, întorcîndu-și din profil obrazul ca piersica.

Femeia să tot albă douăscinci, hai treizeci, existînd uneori momente cînd pare mult mai tînără și doar după creșturile de la coada ochilor, cînd zîmbește, îți dai seama că-i mai purie și că dinții regulați reprezintă „reconșionări“ de întreținere, asigurate probabil de Firmă, fiindcă atunci cînd zîmbește mai larg i se zărește gingia, vinăta sub albul mat, artificial, al dinților de faianță întărită pe dedesubt cu metal înnegrit de oxidare, pe alocuri chiar înverzit.

„Te-am cîștigat la o tombolă riscantă“ îi spune bărbatul, fără cuvinte, „te-am luat acum douăzeci de ani, cu eforturi — te-am cîștigat și m-am bucurat de tine cu naivitatea juneții — dar atunci cînd te-am obținut, prin luptă cavalerescă, EU PE TINE, sau TU PE MINE ai încălecat, conform unui plan diavolesc — deși, care dintre noi era pentru celălalt calul-dracului (în fond, nu pot spune, nici eu nu eram și n-am fost niciodată usă-de-biserică) — dar CARE DINTRE NOI A FOST USĂ DE BISERICĂ PENTRU CELĂLALT? și care calul-dracului? zburătoare stranie, cu aripi multicolore-n soare. Te-am cîștigat de douăj' de ani

și nu te cunosc, femeia mea, dată mie să cavaleresc întru tine într-o pelerină-cavalcadă pînă la sfîntul descălecat — și nici nu știu încălece dacă măcar atunci cînd oficiul, Sfîntul Oficiu, ne desparte în activități și misiuni distincte, dacă acestea nu-s cumva decît prilej de întocmire tainică a rapoartelor și dacă în clipele absențelor noastre iubirea ta nu se transformă în formulări seci de acuzații oficiale, așa cum poate că și eu, parcă fără să-mi dau seama, te vînd, ca o Iudă bună — spre deosebire de vinzătorii răi, care au vindut lumina întunericului — noi sîntem buni vinzători, că vindem întunericul luminii, numărînd partea femeie și bărbat a turmei, ostași ai luminii numărînd și comandînd în termeni exacți — dar oare o fi voie să încălcăm interdicția bătrînilor păstor Molse, și nu desțepăm prin aceasta Leviathanul? Inchinîndu-se și lui Dumnezeu și lui Mamma? — dar sîntem vinzătorii într-o lumină!

Cine cumpără întuneric? Cine are nevoie de hălciile de întuneric comercializate de noi la Marile Focuri? Stăm adunați pe vine împrejurul altarelor, cu glugile pelerinilor trase pe ochi și tirguim întunericul, ultimele ciowitzuri hărtănite de pe coastele chitului acestuia în care trăim tot mai luminați — balena de întuneric s-a destupat complet! Lasă-mă să-ți ridic gluga de pe figură, pelerină! Vreau să te văd o dată așa cum ești în soarele arzător al amiezii sahariene dintre coastele burții chitului de întuneric devorat de lumina numărătorii!

Femeia își ferește într-o parte capul rotund de focă, trăgîndu-și bordura glugii peste ochii adînci, de sticlă fumurie, și pare supărată de agresiunea indiscretă: — s-o lămurim, băiatu'! pe calea asta, din momentul în care ai călcat, ai renunțat la tot și la toate, posesiunea s-a stins, n-ai nici un drept asupra mea, așa cum nici eu asupra-ți! Ai priceput?

Și sînt, din nou, doi străini lîngă un foc de bivouac, două umbre în inserare, doi turiști petrecîndu-și împreună, întimplător, o noapte într-un motel, pentru ca, a doua zi, să-și continue, fiecare, pe cont propriu, drumul spre izbăvire.

Iată cum, spune femeia, pentru mine totul a început cu cumpărarea ocazională a unei pelerine. Începînd de-a doua zi am remarcat că toată lumea îmi zicea la serviciu „soră“. E adevărat că lucrăm, ca asistentă, la Hospital, dar pînă atunci nu remarcasem niciodată acest amănunt mărunț, convînsă că am ajuns ce sînt numai ca urmare a unui complex de împrejurări — hazard, nu? — dar ce reprezintă hazardul altceva decît o rațiune superioară invizibilă cu ochiul liber? și privind înapoi, ceas de ceas, întreaga mea viață se învîrtea împrejurul acestui semn, acestei rase, acestui foc și acestei pelerine — m-am născut și am fost îndrumată (educată) întru locuirea acestui Azil în așteptarea Clientului, un singur Client, pentru întreaga viață, eveniment în vederea căruia am fost pusă să studiez: pianul, artele și meseriile, am fost deprinsă să fiu drăguță, am fost învățată regulile întîmpinării Oaspetelui cu zîmbetul pe buze, sfătuită să mă deschid lui cît mai aproape-natural (pseudo-natural), ca și cînd numai pentru el aș exista — aceasta este prima Lege a Ospitalității: să nu lași Oaspetelui senzația că ar fi un străin, ci să-l faci să creadă că e unul de-ai casei — un fel de revers al înțelepciunii lui Novalis, care te ajută să te simți acasă oriunde; Ordinul nostru, în ripa sa de caritate lasă impresia tuturor oaspeților (și acesta-i este scopul) că sînt Acasă aici — fiindcă Aici orice Străin este acasă!

— Dar noi? întrebă bărbatul. Dar noi, cei care deservim, ospătarii ospitalității, noi unde sîntem Acasă?

— Probabil că, dacă oriunde nu, atunci nicăieri... murmură femeia, ridicînd șipul cu Sake în cinstea oaspeți-

lor eterni. Noi ar trebui să fim în țîl lumii, atotbogați, care care au ce dărui — iar dacă nu, înseamnă că întreaga noastră existență a fost decît o mare și poate înscenare, o jalnică păcăleală, care dăm cont. Fiindcă n-avem dăruium altceva decît CEEA CE PARTINE! Nu?

— Și, de fapt, ce ne aparține? — Nimic! Totul este al Ordinului. Totul ne este dat în folosință și să avem ce pune la dispoziția celor noștri, a pelerinilor porniți gealic a celor care sînt convînse toate acestea le aparțin, că lumina lor și nu trăiesc cu sentimente manent al căli pe care doar servgesta jucînd rolul oaspeților la confundînd, necunosători, perso închiriat și serviciile plătite cu prietate dată lor, dăruiată lor. În veseliei fiestei oaspeților sînt s noastre discrete: o bridge-hoste aranjează întîlnirea, „cîmp timplare“ a grupului pentru o amicală și tot „ca din întimplar ministrează șansele, „norocul“ rilor beneficiari; un părinte-de-ț aranjează tinerilor întîmplătoare celor cărora le plac vinătorile înscenează o „vinătoare“...

— Și cine joacă rolul Iepurei? — Acesta-l cel mai mare secret al prizei! Te rog să respecti această lege. Ea este marele pariu al Jocului lumina ar vrea să fie Iepurele. Vinătorii, sînt Vinători și s-au Vinători numai pentru că au ra-lul Iepurelui. No pagadi!

— Eu n-aș vrea să fiu Iepure clamă bărbatul.

— Să nu spui niciodată asta, sînt il contrazice pelerina.

— Ba, te rog să-mi dai voie să ce vreau și ce nu vreau! Nu?

— Nu! contestă femeia cu lanță. Fiindcă Iepurele este cel riscă. El este cel care pierde și țigă, ăsta este un joc pe computer joc între conducători — Jocul cătorilor (ciberneticienilor — a timonierilor), pricepi?

— Nu! Nu pricep nimic! I doar un Ciine al acestei vinătorii rog să nu confundați rolurile, confundați cîinele stinei cu mi că, deși sînt îmblăniți și unul în alt în cojoace linoase, flocoase doar nu sîntei nebuni să sac Ciinele! Nu ăsta-i rolul său! sau e să păstreze și să apare t

(— Bine, spune împăciuitor nu mai insistă, bine! — la noi lumea trebuie să se simtă bine, ăst rolul nostru: Să-i facem feric clienții: „clientul nostru — s nostru“ — dar să știi că renu ceva grozav, fiindcă doar I poate fi cîștigător în jocul ăsta rele cîștigă partida!)

Există în spatele tuturor acest reți, din timpurile cele mai imere (Istoria o facem noi, sper că e știent de faptul că Istoria nu e ceva decît o contrafacere ospi cine cîștigă Jocul face Istoria.)

(Adică Iepurele? fiindcă zice că Iepurele este, poate fi singu ton cîștigător.)

(Asta nu am de unde să o răsponde pelerina.)

(Dar cine?)

(Nu știu.)

(Continuă, ce ziceai că există tele pereților?)

(Cine, eu?)

(Da, așa spuneai.)

(Nu mai știu. Am uitat.)

Istoria este cea dinții cartă popor. Marea Carte. Atual. Ci Istoria se face pe sine. Numai torii fac Istoria. (Iepurii?) (St! pune întrebări absurde!) Iar ci Istoria este — și nu poate fi decît Cîștigător. Ai auzit de Ghi Știi ce i-a cerut el lui Ani — tuturor armelor? O armă non — o armă care exclude violența de a face vărsare de sînge.

Arhitectii realității. În spate rilor Troiei se ascunde o țesă fire. Fiecare faptă făcută are u taj, pe un top nevăzut al unei c tări pe un colosal simulator fiz ai putea demonta cerul cu ste ai da peste circuitele integrate nui simulator în care orice Cuv nește ecouri scoțînd lumile din

În lume, fiecare avem o coc cuantică, un parametru cartez cifră, o valoare, un cod. Tu ce Nu știu. Dar tu?

Nici eu nu-mi cunosc valoan lorile sînt secrete. Doar operat nose codurile. Codul e secret: u personal. Un cazier la care nu ces. Joci orb — și undeva în personal, cotele cresc sau scad în funcție de criterii necontro

Și cînd ajungi în vîrf?

Afli.

Cum?

Cine, ajunge în vîrf devine Lumea este a lui. Poate miza Și o poate pierde. Începe Vin 1999

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XXVII. DISPERAREA

Nu simțim în stare să ne susținem cultura, nu mai avem resursele minime pentru menținerea propriei identități, nu ne suportăm propriile necesități de educare sau autoeducare; economic și financiar se produc blocaje a căror mult prea ocazională și episodică ridicare ne surprinde ca și când dreptul nostru la existență ar fi fost pentru totdeauna și cu totul intrat în zona unor capricii obscure și ostile. Există o opinie politică straniu distribuită în spațiul autorității al cărui subtext conceptual și, poate, programatic, este acela că noi nu mai trebuie, de fapt să existăm. Persistă, poate, ideea că fără cultură, fără informație și deci fără identitate — sau în condițiile unei culturi, informații și identități distorsionate, deci reduse tot la inexistență — vom suporta în sfârșit o conducere dictatorială, pe care într-un fel sau altul am continuat să o refuzăm și să o combatem mai eficient sau mai timid, tocmai prin cultură, de când națiunea aceasta a înțeles că este o națiune și reprezintă ceva.

Am făcut, cu câțiva vreme în urmă, într-un text din această serie, act de exprimare a unui punct de vedere, bazat pe argumente, referitor la primejdia dictatorială în România, vizând cu precădere forma concretă pe care aceasta o poate lua, dacă nu vom ști să evităm primejdia. Voi discuta acum, ca introducerea la problema disperării în evoluția politică actuală, cum se procedează la instaurarea dictaturii în general și cum ar putea evolua lucrurile și astăzi, acum, în România — poate în chip psiho-automat, inconștient, dar, încep să mă tem, mai ales conștient și, deci, premeditat. Pentru a se crea premisele dictaturii se procedează la dezumanizare. Pentru dezumanizare se practică sărăcirea și deculturalizarea. Sărăcirea a purtat numele de construcție a socialismului. Deculturalizarea a purtat numele de revoluție culturală. Ce nume poartă astăzi aceste două fenomene nu are nici o importanță. Ele trebuie contracarate și eliminate pentru că ele există. Trăim o formă torpidă de revoluție culturală. Dacă actuala marginalizare, pauperizare, jigire, inferiorizare a culturii noastre vor reuși, atunci cultură și națiune vor dispărea împreună. Comunismul ne-a scos din Europa. Modul în care tratăm acum propria noastră cultură — ultima revoluție culturală a lumii — tinde să ne scoată în afara umanității. Când revoluția culturală era produsul voinței unui dictator, atunci lanțul de procese interdependente era, în mod clar și intenționat chiar acesta: deculturalizare — dezumanizare — dictatură (constituire sau consolidare a dictaturii). În acest caz scopul dicta mijloacele. Lucrurile devin mai neclare atunci când procesul are loc în timpul mandatului unui ministru al culturii care cunoaște problemele acestui domeniu din chiar interiorul acestuia, care este evident devotat promovării culturii și face eforturi pentru a găsi sursele indispensabile realizării obiectivului său, în cursul mandatului unui guvern care poartă eticheta coaliției și afirmă intenția reformei, a unui parlament în activitatea cărui principiu național prevalează ca regulă directoare afirmată.

Ce ar trebui atunci constatat cu privire la situația noastră prezentă? Că există o stranie neînțelegere și confuzie cu privire la relațiile dintre economic și cultural, dintre cultură și identitate națională sau umană, dintre această identitate și voința socio-politică, dintre voință și capacitatea de asumare a inițiativei economice sau a riscurilor și consumurilor de energie umană legate de muncă. Se mai cere înțeles că așa cum țara nu reușește să își concentreze voința de a munci, tot așa componentele autorității au un blocaj incredibil al voinței de înțelegere

a interrelațiilor psiho-sociale, psiho-intelectuale, socio-economice, politico-financiare. Pe căile neînțelegerii se strecoară fie o tendință tanatică inerentă ființei umane, dar mult exacerbată de comunism, fie o agresiune obscură, conștientă însă, la adresa identității națiunii noastre. Vorbim de reconstituirea unei subterană, altelei la lumină a vechilor structuri comuniste. Dacă acestea se reconstituie cu adevărat, în cine sau în ce — simțem obligați să credem — vor dori să lovească? În ce sau în cine, dacă nu în cultură și în oamenii de cultură? Participă voluntar, structuri ale autorității la o asemenea acțiune? Poate că nu, dar atunci ele fac revoluție culturală așa cum Monsieur Jourdin făcea proză.

Cum se întâmplă că o națiune intens culturală ca a noastră își vede cultura — și deci identitatea — intens lovită tocmai dinspre partea din care ar fi trebuit să îi vină sprijinul? România a fost ani îndelungi supusă nu doar deculturalizării superficiale ci și încercării unei dezumanizări profunde. Desigur, nici deculturalizarea, nici dezumanizarea nu au reușit decât în mică măsură, dar ele au ajuns să inoculeze în oameni disperarea. Disperarea nu este însă disperare decât atunci când nici nu mai îndrăznești să privești cauzele răului, când nu mai îndrăznești să înțelegi, să judeci. Nu voi parcurge aici o analiză a disperării în manieră Soren Kirkegaard, sau ceva asemănător. Disperarea cuprinde pe oameni atunci când rămânerea lor în urmă — undeva înspre fundalul neînțelegerii — rămânere în urmă față de ceilalți, invadează toate formele existenței lor. Multă vreme nu am disperat. Chibriturile, mașinile, creioanele noastre erau mai proaste ca ale altora, salariile mai mici, spitalele infecte, serviciile penibile, institutele de cercetări subdotate, munca puțin productivă, societatea dezorganizată dar aveam un domeniu în care ne puteam socoti egali celor mai buni și mai mari — cultura și creația noastră, ca tradiție și spontaneitate. Treptat am simțit că simțem făcuți — cu duritate — să pierdem și pe acest teren. A apărut disperarea. Ea nu este mai mică astăzi decât altădată, dimpotrivă. Totuși disperarea nu este disperare dacă răul poate fi privit în față. Și el poate fi privit.

Omul, precum tot ceea ce există, nu există decât în raportare. Acest aspect al ontologiei este adesea neglijat ori, mai sigur, neobservat. Așa cum nu putem vorbi de mișcare sau repaș decât într-un referențial, nu putem vorbi nici de existență sau inexistență decât tot într-un referențial. Modalitățile raportării prevalente a omului sînt formele de existență ale culturilor și civilizațiilor; precum situația ființei omenestii în colectivitate, în cultura rusă, a omului în referențialul celui-lalt om, în civilizațiile Est-europene, în referențialul spiritualității supraconceptuale, în cultura indiană, sau în cel al comunității (contrariul colectivității) în culturile și civilizațiile anglo-saxone, germanice și ebraică. Omul nu este om deplin decât atunci când își asumă simultan, total și neechivoc, toate aceste raportări. dar, spre a fi la adăpost de dezumanizare și disperare raportarea esențială este cea față de comunitate — umanitatea noastră în același timp generală și concretă. Raportarea față de colectivitate ne sfișie interior, cea față de omul celălalt ne polarizează afectiv prea puternic și, în final, ne autizează, iar cea făcută în referențialul transcendent, întemeindu-ne subiectiv, ne anihilează obiectiv și pragmatic. Cultura poate fi introdusă și utilizată în toate aceste raportări dar, atît ca produs cît și esență a laturii sociale a funcției sale, ea este o formă de raportare a individualității creatoare la stilul și spiritul unei comunități umane.

Drumul nostru dincolo de disperare, către succesul emoțional, existențial și istoric este cel al regăsirii comunității poporului nostru — un drum al culturii către o reumanizare a tuturor actelor noastre.

Muzeul Corchran din Washington expune o colecție de artă europeană, nu foarte mare dar de bună calitate, o amplă colecție de artă americană clasică și modernă și oferă spații pentru arta experimentală. Sau expoziții de imagini ale actualității — expresii ale vieții avînd nu rareori o profundă implicație morală. În acest ianuarie: fotografiile de o evidentă valoare artistică ale suferinței umane, disperării, degradării și morții, pe cel puțin trei continente. Sînt figurile chinuite și corpurile alterate de incapacitatea de a atinge o condiție de viață omenească, ale unor oameni din Etiopia sau din Liban, din Kurdistan sau din Brazilia. Mi-am amintit că a fost necesară o revoluție, pentru a putea aduce în fața conștiinței unui întreg popor și a întregii lumi fotografiile copiilor noștri părăsiți, needucați, infomețați, fie ei handicapați sau inițial normali, înfățișarea locurilor de îngropare — nu a morimintelor, căci nu le-au fost date moriminte — a eroilor rezistenței anticomuniste, aspectul celulelor celor mai oribile închisori și, în final, chiar trupurile torturate sau ucise ale multora dintre cei care au luptat în Revoluție. Am închis însă ferestrele repede — nu de tot, dar aproape — asupra peisajului principalelor suferințe ale poporului căruia aparținem.

Văd, în muzeul Corchran, numeroase fotografii ale muncitorilor din minele braziliene, fotografiile excepționale prin capacitatea lor de a releva duritatea posibilă a vieții. Realizez brusc faptul de a nu avea nici un fel de reprezentare echivalentă despre viața și munca în minele noastre, fie că acestea decurg în condiții mai umane sau mai puțin umane decât cele proprii Braziliei. O mare națiune, crearea celui mai puternic stat al istoriei, caută să deschidă ochii mari asupra suferinței. În mod sigur ea se păzește pe sine de involuția, oricînd posibilă altminteri, înspre dezumanizare, situații disperate și, desigur, înspre desconsiderarea culturii (ca necesitate umană a cărei satisfacere se corelează cu orice altă împlinire, practică sau spirituală).

Avem toate motivele să condamnăm comportamentul grupurilor de mineri — dacă mineri au fost — în câteva din situațiile politice ale evoluției noastre post-revoluționare dar, dacă vrem să fim sinceri trebuie să recunoaștem că națiunea noastră, în întregul ei, nu a acordat vieții minerilor români nici măcar interesul pe care o instituție culturală din Statele Unite o acordă vieții minerilor brazilieni. O asemenea atenție nu reprezintă nici măcar o problemă guvernamentală — ea este de resort atît național cît și general uman. Cu toții simțim afectați adesea foarte direct, altelei cel puțin indirect, de frig, de cozi, de creșterea prețurilor, de spulberarea micilor economii prin inflație, de calitatea proastă a condițiilor de activitate și existență din scoli, cămine și spitale. Refuzăm însă — ori uităm — să primim, cu ochi clari și privire neabătută, suferința de ne chipurile afectate de frig, de neajunsuri, de incertitudine, de umilință. Dacă vom refuza să privim pînă la capăt, în tot acest dezastru, disperarea noastră va fi, în cele din urmă, fără ieșire. Consecințele abandonului în virtutea disperării nu pot fi decât două: dezbinarea și meschinăria.

Atunci cînd fiecare suferă, dar nu realizează cît și cum suferă celălalt, în primul rînd omul de lîngă noi apare dezbinarea. Celălalt, nesuferind aparent cît suferi tu, nu poate fi decât parte a sistemului care îți induce fie suferința. Abia dacă mai este nevoie să fie reamintită dezbinarea socială românească

de astăzi. Dezbinarea este încercarea de a transfera altora tot mai multă suferință și disperare, în scopul salvării proprii; în fapt, tot ceea ce se întîmplă nu este decît închiderea unor cercuri vicioase. Un alt mod patologic de a încerca să rezisti dezumanizării și disperării este meschinăria. Aceasta este austeritatea care încetează a fi act spiritual și, prin nonsens și exces, devine obsesivitate contraproductivă. Întregul nostru sistem economic oscilează penibil între acceptarea anxioasă a unor constrîngerii reale și manifestările meschine (meschine întrucît încearcă a fi o austeritate lipsită de justificarea opțiunii inteligente conducînd la angajări pe termen lung).

Pentru toate acestea este de vină autoritatea și numai autoritatea (guvernamentală, prezidențială, legislativă, juridică)? Să acceptăm că acesta este cazul ar însemna să acceptăm că națiunea noastră, în întregul ei, este abulică, bolnavă, iresponsabilă, sau totalitar dominată de o dictatură. Nici una dintre aceste variante nu poate fi reală. Să acceptăm că autoritatea nu are nici o vină ar însemna să acceptăm ideea ridicolă că ea derivă dintr-un principiu transcendent, care i-a dat acesteia, autorității, acum, în grijă, o anumită cale a reformei și o anumită cale a economiei de piață. Națiunea și autoritatea alcătuiesc împreună o pinză de interacțiuni dintre care numeroase sînt destructive. Multe se cer făcute pentru eliminarea acestora dar, poate, lucrul cel mai important este asumarea de către toți, ori de către cît mai mulți, a unei priviri fără rezerve și limite, fără spaime, timidități, agresivitate, indecență, în toată profunzimea suferinței celor de lîngă noi și a noastră. Văzînd totul, mai ales văzînd cu totul ceea ce este de văzut, vom înceta să ne mulțumim a spune despre suferință și vom începe să inventăm ori să ne procurăm mijloacele pentru a o combate. Aceasta este singura acțiune politică serioasă de care avem nevoie și pe care o putem întreprinde acum.

Actele politice petrecute în mai mult de doi ani de guvernare rezultată din Revoluție, sau succedînd acesteia, au semănat — fiecare, poate — mai mult gesturilor celui care vrînd să meargă peste o apă înghețată, încearcă să vadă unde gheața îi va ține și unde va căpa. Avem, în sfîrșit, cum-necum — harta perspectivelor noastre, imediate cel puțin. Actualul guvern trăiește drama încercărilor de a afecta cît mai puțin viitorul națiunii prin intrarea în situații de risc, de a face, în acest sens, cît mai puțin rău, chiar cu prețul, pentru existența prezentă, să facă și foarte puțin bine. Vechiul guvern nu poate fi analizat, în chip realist și adecvat, decît asupra relevanței încercărilor sale de a identifica punctele de emergență eventuală a viitorului. Actualul guvern, prin caracterul său limitat, ca putere, în mai multe sensuri, nu poate fi judecat decît după succesul încercărilor sale nu de stabilizare a unei situații, ci de conservare a unui potențial. De ce să mai facem atunci actul de scrutare a suferinței și disperării? Pentru a realiza autentică noastră conexiune la comunitatea națiunii noastre. Avem un termen limită al acestei împliniri — este, desigur, termenul aligerilor generale. Dincolo de acestea nu mai putem trece indecisi între evoluție și agonie, indecisi între a fi pentru cultură și a fi pentru inexistență.

Caius Dragomir

Punți

Iluzia continuității, barbară și nesimțitoare, ca orice iluzie infatuată care nu se mai vrea iluzie, se vrea realitate, ca o aparență care se vrea esență, ca un cimpanzeu care se crede om, ca un om care se crede zeu... Iluzia continuității... cind nu există continuitate nici de la o clipă la alta clipă, ci doar o punte fragilă, o nervură, un fir de păr aruncat peste abis...

Poate fi puntea socotită... continuitate? Poate fi iubirea socotită lege? Căci va veni ziua cind punțile se vor ridica una câte una și vor descoperi breșele necesare în trupul pîntecos al naturii...

Breșe, fisuri, firide... despărțiri sau deschideri... ziua se desparte de noaptea, lumina de întuneric, lumina se deschide întru lumină, întunericul se deschide întru întuneric... va fi numai lumină sau numai întuneric, nu va fi nici lumină, nici întuneric... gînd bătrîn, duh veșnic...

A vorbi despre păcat dar a și trăi păcatul ca pe o breșă paradoxală în carnea virtuoză, în planta înmiresmată, în vegetația bogată și ignorantă ducîndu-și traiul în perpetuitatea eonilor netulburată... păcatul... nevoia prăbușirii ca din prăbușire și urlet să se nască rînd pe rînd lumile vizibile... și totul apoi să înghețe, să încremenească, să se solidifice... Nu este profanul chiar creația condamnată la a fi văzută de oricine, de orice pereche de ochi, de orice turist prost crescut? De la Lucifer la Satana, ce distanță uriașă, ce paș catatropic, ce urlet stîns în rugină și ce flacără înrobîtă în vatra de furnal! De la Divinitate la Lucifer și de aici la Satana... cele trei trepte, de fapt doi poli între care se desfășoară „cursa” creației care, pentru o fracțiune eliberată de sub Atracția Cerului și încă nepironită sub talpa iadului, își consumă un dinamism scînteietor, arătînd cosmosul chiar în clipa nașterii... Cred că prin prăbușirea lui Lucifer s-a împlinit teribila trecere de la invizibil la vizibil, sfîșierea acoperămintelor și îngrozirea ochilor smeriți care s-au înspăimîntat văzînd, înainte de muțenia vizibilului irecuperabil, chipul primului dintre îngeri care, ieșind din sfera tăcerii și a nevăzutului, s-a lăsat văzut și prin ea a permis să se vadă dincolo de vîz. Lucifer a creat acea clipă unică și imposibilă ca cele nevăzute să fie văzute, a descoperit cerul, a descoperit aștri, a jupuit comori și a împins taina incendiară pînă spre buricele degetelor. Dar cît a durat această clipă? A fost numai

clipă? Între două eternități, între cerul înalt al nemanifestării și împărăția manifestării moarte la care slujesc argații istoriei, se întinde uriașă, imensă, fără măsură, clipa luciferică, clipa vieții lui Lucifer și a poeziei... căci ce e poezia, ce e arta decît o prăbușire nu de la înălțimea tronului divin, ci din tihna aproape insesizabilă trăită de artist în fracțiunea ce precede vîlvătaia inspirației? Doar cei care au creat cunosc răgazul acesta de tihnă și de taină. Doar cei care s-au simțit atrași de bucuria incendiului au știut ce lasă în urmă, au aflat prețul tăcerii pe care au trădat-o... dar tăcerea este o realitate neprețuită sau greu de așezat în vreo balanță a evaluării. Iar cel care face știe că în tăcerea lui se coc viitoarele tunete și trăsnete ce vor înfricoșa nevolnicile cuvinte ale sfîrșitului de veac.

Pentru profani, vreau să spun pentru profanii cultivați, școliiți, căci, din nefericire, sînt berechet profanii fără carte și din ce în ce mai agresivi, modelul lui Lucifer poate reprezenta o secvență glorioasă, strict cosmogonică, după cum, la rîndul lui, gestul prometeic, în dogma progresistă, este pus la loc de frunte.

Pentru poeți, vreau să spun adevărații poeți, căci doar sînt și poeți de două parale și două pînele, pietoni vaccinați împotriva înaripării, căderea lui Lucifer le trezește nostalgii stranii, simțindu-se mereu în pielea primului dintre îngeri, de la o zi la alta trăind o iremediabilă surprize, odată ce cuvintele li se jertfesc rînd pe rînd, la porțile inexprimabilului.

Dar pentru cei tăcuți, aducători de liniște și de răspuns, în fața cărora pier atît cochetăria cît și disperarea întrebărilor, Lucifer nu este altceva decît o lecție despre sensul descendent al înfiripării lumilor. Și doar cînd ogoarele se vor acoperi de sîrmă, se va deschide și tăcerea, cuvintele vor învia, fiecare metaforă odinioară șocantă devenind strigăt și scară spre înălțimi...

Nu am fost niciodată smerit, ci doar umil. Smeriți sînt cei puternici, umili sînt cei slabi, iar eu fac parte din această categorie. Veșmintele mele ponosite curg pe trup, așa cum trupul curge prin lumile intermediare, sărutînd cu buze veștede un fagure de purgatoriu. Făptură purgatorială și nu sinucigașă, sînt răsplătit pentru tîria de-a nu mă fi sinucis, găsînd mereu găzduire în anticamera tînei. Făptură livrescă și nu teroristă, sînt răsplătit pentru tîria de-a nu fi atentat la buna ordine socială și a-mi fi întocmit lec-

Scoți un deget pe fereastră și mori.
E-atita depărtare...

GLOSSĂ

Unii oameni sînt făcuți numai din gînduri, alții numai din acțiuni: schemă simplistă însă veridică. A vrea și a nu vrea să scrii ceva în acest jurnal: amîndouă stările mă-ncearcă dintr-o dată. Sînt singur în casa goală și mă simt singur și bine. Puțin speriat de viață, ca un adolescent. Chiar mai mult speriat de viață, din motivele bine cunoscute. În fond toate jurnalele trebuie să ateste că cel care le-a ținut a trecut prin epoci unice: istoria nu există de cît ca istorie subiectivă. As fi curios să știu cum s-a născut istoria mare, zisă obiectivă. Există sau desigur cronici ale diverselor evenimente, dar unele dintre ele erau, să nu uităm, comandate. Poate că printr-o stringere laolaltă a unor astfel de cronici (coroborate cu istoriile biblice, cu epopelle gen Gilgames și cu multe alte transfigurări) a apărut o supracronică numită Istorie. În acest caz Istoria a fost încă de la început un act textual, în care subiectivitatea autorului (autorilor) domina. De altfel atîta timp cît o memorie (un creier) uman(ă) declină în tot lungul unei vieți — cum mai putem vorbi de

obiectivitatea istoriei? ! Amintirile se leagă cu inchipuirile, cu urile și defelările și alcătuiesc o țesătură arbitrară care bruiază evenimentul concret, îl deformează. Aceste gînduri m-au oboșit pentru că sînt fără cap și coadă, pentru că afară e soare și eu sînt singur și liber s-o spun de o mie de ori și chiar să țin tare sperîndu-mă că am inebunit. Și foile copacului de vizavi închid și deschid lumina pe covor, vași semnale morse pe care nu le știu citi. Singurătatea e o formă a prezentului? Poți fi singur în trecut? Cred că în trecut toate se leagă unele de altele, merg în companie, eliminînd atrocele singurătăți. Imprevizibilul e cel ce-și dispută viitorul cu speranțele. Legănarea invizibilă din spre miine spre azi, acrobație ce întrece gîndul cel mai îndrăzneț și-l îngrozește pe cel cuminte. Nu poți să spui mai nimic despre cele care sînt în afara ta, iar despre cele dinlăuntrul tău doar vași crîmpele care ți se dezvăluie în ocazii insolite imprevizibile. Te lași modelat, te lași făcut de toate cele cîte există: personalitatea ta e atunci cînd te apliei ușor într-o parte ca să scapi de virtute. Personalitatea ca act de refînere de la ceva. Căci cele la care participi nu acum își dezvăluie esența, decî participarea ta e deocamdată formală (reală și atîta tot), un act de adeziune pur mecanic ca acela al stringerii gunoaielor celor mai diverse într-un singur morman. (Jurnal anticameleonic — 2 martie 1989)

Constantin Abăluță

turile după bunul plac, nevegheat de nici un gardian universitar. Căci am avut răbdarea că CITESC Divina Comedie și nu am aruncat-o în hambarul erudiției, cum au făcut alții. Trebuie să știi să cultivi grădinile culturii și nu să le ucizi în ierbare bibliofile. Astfel, am aflat că la fiecare înălțare a unui suflet din Purgatoriu, muntele pe care fusese înălțuit se cutremura din temelii. Ce bine ar fi ca la fiecare cutremur trăit pe pămînt să avem consolarea că atunci s-a născut un jivan-mukti! Nu ar fi aceasta cea mai nobilă răscumpărare a sutelor de morți sub tone de moloz?

Înainte de-a pleca la Putna mă întreb dacă Putna există. Căci ce ar fi ea, odată coborît din personalul care leagă Suceava de Putna, să descopăr locul pustiu și doar un arbore în care să fie aninat un mesaj-memento: voi care veniți în acest an de grație sau de osîndă amintiți-vă că aici a sălășluit ctitoria marelui Ștefan iar oamenii plîngeau atînguindu-l zidurile sfinte! Oh, ce n-aș da să întîlnesc un asemenea mesaj în fața cărui turiztii imbecilizați să caște ochii ca în fața unui marțian și să-și ia iute tîlpășița, temîndu-se că ar putea fi socotiți com-

plici la cine știe ce suprimare a patrimoniului național! Să-mi ierte Dumnezeu gîndurile subversive! Putna rămîne neștirbită pe locul ei străvechi chiar dacă cultivarea ei turistică a ajuns un rău aproape fără leac, mai presus de nătărăii care vin să cumpere vederi și plante muzeistice, rămîine totuși credința celui din urmă român care, cu ultimii lei agonisiți, se încumetă să urce pînă în Țara de Sus și să ingenuncheze acolo în fața Pietrei or cînd vie pentru a primi smerenia adăvărata. O biserică nu va reprezenta niciodată desăvîșirea unui oarecar proiect de construcție. Biserica, prin însăși, e tocmai arhetipul nedesăvîșirii. În crucea ei liberă de orice atîrnare pămîntească cîntă gloriosul imn imperfecțiunii, stîngăcia unei creații despărțite de tihna non-creației. Intră în biserică și vă veți simți niște prun care tremură pe piciorușele lor negure. Dar mersul celui care-l iubește pe Dumnezeu se numește zbor. Cerurile sînt însă prea dese pentru o singură pereche de aripi. Cerurile devin cer dacă privirea se deschide în prulungirea zborului...

Dan Stanca

agatha pavel

2 și 1/2 din anemia nopților de toamnă

Cu doi jumate mă apropii de trel, Hipnotizează fibra lemnului Pe cei ce au mingiaș copacii din crîng.

Și atunci doi jumate îmbrăcați par trel. Pleoapa se culcă pe pleopă și apar picături de ulei. Vine toamna și stelele poți să le prinzi.

Șine de tren prăfuiesc pe alei Cînd doi jumate tînde la trel.

Din șine creștem copaci spre maron, Asfaltul are ochi rotunzi de șobolan Și poartă răceala nopților.

Trecem cu toții prin noapte Împodobiti cu abureală nocturnă, Auzim cum cad, se usucă și pier vorbe sau șoapte Cînd luna scutură din plete.

Nebună e noaptea, și în priveghi Aleluia — Alelei, Cînd doi jumate nu mai vor să tîndă la trel.

Așa

Paralel cu gîndurile mele Zboară păsări, Paralel cu lacrimile mele Curg riuri naive, Paralel cu geana mea de lumină Este geana ta de lumină.

Paralel cu nesiguranța Este sufletul meu, Sînt eu cu brațele pline De florile crescute din lacrimi Scuturate, uscate și veșnic sătule de noapte.

Paralel cu mine Sînt eu insumi, Ca o linie de tren înspre cer.

Șoareci cu mănuși

Trăiam în metrou De două vieți și mai bine Fără a fi măcar erou Fără a fi roată pe șine.

Trăiam ca o integrare în noapte Între fața 2 și 3 a pămîntului. Pe un pat de stele bătrîne și coapte Ca o roată a cuvîntului.

Pe axe bețive originea îl căuta pe Adam În scrișneț și zgomot de lad, Necuratul, epilat și cu mini, rinjea după geam: — Salut șobolane abulic, frate nomad!

— Stimăți călători, lăsați trenul gol, E răcit, arc ochii umflați, a paralizat, Tiriitul său mai bîntuie încă prin labirintul din hol, El pleacă spre stele, din stația vieții a decolat.

Credeam că dacă-mi iau bilet de tramvai O să-mi fie lumină și oameni de bine Dar se pare că e moda de căciuli cu coadă, urechi și coarne și în r

Iar soarele e comunist și anemic și ploii sînt puține.

Aș vrea să fiu o zi prim-ministru sau conducător de stat Să port șireturi, mănuși botine, Să lîncezese cît vreau în pat Și să mă joc cu capetele oamenilor de bine.

Să mă îmbrac cu zîmbete de sus și pînă jos, Să am baghetă și nasul să-mi-l bag Ca să vă spun: Apel eu fac, copii, faceți frumos Să fiu, dar, omul vostru cel mai drag.

Apoi cînd vine seara să fiu eu iar, Simplu, banal și ipotetic, O frunză ce cade după calendar, Un ins ce stă la coadă la cașcaval sintetic.

Intrarea în templu

lectura lui Ștefan Pelmuș are o sorginte în care se îmbină deopotrivă simbolurile profane și creștine, iar straturile de civilizație ale sem-nului își amalgamează înțelesurile într-o sinteză plastică de o surprinzătoare bogăție și armonie a formelor. Artistul face parte din categoria inițiatorilor de noi limbaje, de noi forme de expresie în căutarea unui mijloc cât mai flexibil și mai accesibil, totodată, de ilustrare a unei idei. A unei abstracțiuni, în fond, ce anevoie își poate dobîndi un trup din componente materiale de felul celor cu care operează îndeobște un pictor sau un sculptor... Numai că experiența plastică a omenirii oferă, din

adîncurile ei, pilda neîntreruptă a unor asemenea strădăni, care au sondat infabilul trăirilor și simfămintelor omului, ordonîndu-le într-un sistem de imagini care, în cele din urmă, au configurat un univers infinit de mituri, credințe, religii, filozofii...

Ștefan Pelmuș se situează undeva în descendența unei astfel de falange artistice de întemeietori. Ceea ce face acest pictor în cuprinsul tablourilor sale sfidează concepția tradițională, să-i zicem, asupra speciei și, probabil, nici nu ambiționează să se conformeze unei astfel de tradiții. Este pictor numai în măsura în care se slujește de instrumentele obișnuite acestei indeletniciri și faptul că elementele pe care le in-

trouduce în construcția sa plastică au un conținut descriptiv de sine stătător nu ne permite să-l plasăm fără echivoc în această categorie. Sfera de exprimare a acestui artist nu poate fi limitată de bariere stilistice. Vorbeam mai înainte de „sintezele” plastice ale lui Pelmuș și credem că termenul este potrivit. Mai cu seamă că, în majoritatea creațiilor sale, artistul concentrează motive și simboluri aparținînd unei ideografii a sacralului. Face acest lucru de multă vreme, într-un mod mai mult sau mai puțin vădit, de unde și interpretarea limitativă, sau doar înșelătoare, de „pictor al motivațiilor folclorice”. Este adevărat că există, foarte puternic, și un asemenea filon în arta sa, dar el se conjugă cu datele semnificative ale marilor ritualuri ce se desfășoară în spațiile de civilizație, rurală și ancestrală, din varii zone geografice. Unii au încercat să distingă elemente ale simbolisticii, instrumentarului și decorăției rituale din zona dobrogeană de la gurile Dunării, ceea ce este mai puțin semnificativ pentru geneza ideilor estetice și pur plastice dezvoltate în cuprinsul întregii sale creații. Dar reperele culturale ale artistului îmbrățișează o arie spirituală de o amploare puțin comună — de la reprezentările sacre ale antichității asiro-caldeene și egiptene la cele din orizonturile indice și azteco-incaso-olmece, mergînd pînă la invocarea criptogramelor runiche din spiritualitatea nordică, ori la cele ex-

trase din culturile și practicile rituale ale negrilor, dar și ale creștinilor din întreg arealul carpato-balcanic și al Orientului de Mijloc. Nu este nevoie de o localizare anume, pentru a da sens „înscrisurilor” iconografice ale lui Ștefan Pelmuș. Asimilarea acestui amalgam de surse motivice se face de o manieră ce sugerează existența unui suport teozofic bine articulat, ce angajează nu doar o parte a umanității, ci ființa umană în expresia ei absolută. O istorie a credințelor sui-generis pare să fie această canava de forme și simboluri, pe care o construiește cu migală de orfevru artistul român. Lucrările sale, fiecare dintre ele, au o autonomie expresivă și semnificativă ce se bizuie pe construcția plastică savant întocmită, dar și pe acuratețea extraordinară a redării detaliilor. Obiecte și forme dintre cele mai simple, mai aproape de orizontul comun al percepției sînt subscrise unei viziuni integratoare ce depășește cadrul înscrisurilor descriptive, purtătoare doar ale funcției decorative. Pelmuș închiupie în asemenea compoziții ambiante iconografice, cuprinsuri ale sacralului, spații de o densitate spirituală și imaginativă remarcabilă. Pătrunderea în aceste orizonturi plastice este aidoma cu înfricoșarea pioasă de la intrarea într-un templu. Și Pelmuș ne propune un asemenea fericit ritual al dezalienării.

Corneliu Antim

muzica

Dragi români, fiți (și) nemți!

devedit lucru, și trist pentru „beneficiari”, puțini dintre foarte cunoscuții dirijori ai secolului s-au „a-

proprietat” de marea creație contemporană, cea subsumată îndeobște (și oarecum abuziv) avangardei. Clasicii baghetei au rămas credincioși clasicilor. Opțiune ce trebuie înțeleasă/respectată, dacă ne gândim că există exegeți care citeva decenii au studiat un singur autor/fenomen lingvistic și dacă acceptăm că Mozart, Beethoven sau Shakespeare sînt contemporanii noștri.

Putem fi nemulțumiți de faptul că Sergiu Celibidache acordă atenție excesivă, zicem noi „Horei staccato” și ignoră nu puținele partituri românești de notorietate, cum putem fi întristați (unii chiar indignați) de criticile aduse lui Enescu. E de reflectat aici, totuși, la unul din sensurile recente expoziției „Sex of Mozart”. Desacralizarea ca terapeutică a spiritului. Erezia „coborîrii de pe soclu” ca semn al unei noi și mai temeinice reconstrucții. Sau, de-

colind cu Mircea Eliade spre cerul abstracției: il „omorim” în fiecare an pe Iisus pentru a-l avea mereu viu.

Indoiala care zidește. Dar suficient. Să nu ne pierdem „laicul” de sub picioare. Cînd Celibidache afirmă (nedrept) că Enescu i-a ajutat prea puțin pe tineri, fiecare se poate gândi la altceva. Un deficitar la capitolul logică: „el însuși (dirijorul) a făcut prea puțin pentru tineri”. Un populist: „... pentru Tară!” Un „ulceros” din serialul Soia vrajbei noastre: „n-a mîncat salam cu...” Etc., etc. Eu, mai realist, poate, mă gîndesc că nu știu un alt dirijor care să fi făcut din mai puțin importanta Rapsodie I de Enescu o adevărată și strălucitoare „apoteoză a dansului” românesc.

Mă gîndesc că marele act interpretativ are ceva din misterul celui creator.

Că într-o tălmăcire obișnuită (chiar la parametrii profesioniști) se pierde foarte mult dintr-o piesă. Poate chiar esențialul.

Care este totuși lecția prin care se definește cel mai bine Sergiu Celibidache? Impunerea unei rigori a afectului. Modelarea „nemțească” a unui „material” latin prea îndrăgostit de contemplație și de sine. Așadar, dragi, români, fiți (și) nemți!

Acesta a fost subiectul unei recente emisiuni T.V. dedicate de muzicologul Silviu Gavrilă marelui dirijor. Emisiune echilibrată, vie, lucidă. Avînd și amărăciunea faptului că sînt prea puține șanse să-l mai vedem printre noi pe octogenarul maestrul. Dar, cine știe?... În unele cazuri contează mai mult dorința majorității.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

SOTI și adevărul

S-a scris deja destul, destul de mult, despre avatarurile postului handicapat de televiziune SOTI. Am aflat că unii sînt tari, alții sînt mari, unii au

venit cu banii, alții cu americanii și, pînă la urmă, a ieșit la iveală ceea ce ne înspăimînta cel mai mult. Anume, că este greu să obții libertatea, dar cel mai greu este să știi ce să faci cu ea. Se pare că jumătățile de măsură se manifestă din plin nu la cel care „dau”, ci la cei care „cer”. A accepta condițiile injositoare (injositoare numai pentru că, înaintea acestui fapt, la SOTI s-au petrecut lucruri îngrozitoare cu cei ce și le-au dorit, de la dimineața de 13 iunie 1990, pînă la pichetele din fața TVR sau a Senatului) înseamnă în fapt să nu știi ce vrei. Oamenii (și mă număr printre ei) au dorit o televiziune independentă, o televiziune care să informeze, nu să deformeze, o televiziune care să spună ceea ce cu toții știm, care să fie puternică prin adevărul simplu pe care-l comunică, simplu dar întreg. Nimeni nu și-a dorit un alt post de te-

leviziune care să ne spună ceea ce ne place nouă să aflăm. TVR nu doar că a creat dependența, dar o și întrefine, creînd o lume artificială, perfect digerabilă, care ascunde realitatea tocmai celor speriați de această realitate. Și credeam că SOTI va reuși să spargă acest vâl al iluziei printr-un simplu gest, de fapt chiar anti-telegenic, anume acela de a așeza un crainic în fața camerei de luat vederi, care să ne citească toate știrile care au fost omise intenționat de crainicul TVR. Nu era foarte greu. Dar nici ușor. Puteam așa să ne luăm pe la ora 20 porția de drog, bine filtrată, iar la 23 și 10 să bem paharul cu adevăr. Cine știe, uneori ar fi fost nemaipomenit, altelei așa și așa. Și cine știe, din această confruntare, poate știrile de la TVR ar fi devenit mai apropiate de realitate. Nimeni nu suportă să-i spuie în

fiecare zi că minte. Va încerca într-un fel sau altul să-ți dovedească, la rîndu-i, că tu minți. Și a minți minciuna nu se face decît prin spunerea adevărului. Acesta ar fi fost cel mai grozav rezultat al postului SOTI. Să oblige, prin prezența sa, ca TVR să spună adevărul. Cînd colo, ce să vezi?! Uitați-vă și o să vedeți. Citiți și o să vă lămuriti. Oricum, 70 la sută din populație votează cu puterea și se uită la programul unu. Nu doar în România, ci oriunde în lume.

Eugen Uricaru

HRISTOS ÎN GÎNDIREA RUSĂ

Există, în opera lui Pavel Evdokimov, o suită de cărți scrise pentru cititorul occidental, deci pentru un lector care nu are experiența nemijlocită a Ortodoxiei și mai există o suită, în vasta bibliografie, care adâncește sintetic teme-cheie ale Bisericii Răsăritului sau raporturi ale spiritualității ruse cu pravoslavia. În fruntea ultimei categorii se plasează, negreșit, tratatul său **Ortodoxia**, publicat în 1959, în franceză, la Neuchâtel, dar și eseurle **Dostoievski și problema răului**; **Gogol și Dostoievski sau coborirea în iad**.

Hristos în gândirea rusă, apărută inițial în 1970, este o lucrare sistematică, sintetică, asemănătoare — ca structură și împărțire — lucrărilor de istoria filosofiei sau de istorie literară: o suită de portrete, dar și de note bio-bibliografice, străbătute de trama titlului: prezența duhului creștin în cultura rusă. (O carte asemănătoare a publicat și Nicolai Berdiaev: **Ideea rusă**). Or, spre deosebire de culturile apusene, unde încă din Renaștere, filosofia și universitățile s-au rupt de Biserică, separînd net laicul de profan, în Rusia, teologia, mistica au făcut casă bună cu literatura, cu esetica sau cu publicistica. Secolul al XIX-lea, Rusia post-pușkiniană, dar și primii ani din secolul al XX-lea constituie nu numai o coabitare firească între laic și sacral, dar și o perioadă de maxmă efervescență. Fenomenul s-a continuat prin activitatea teologilor ruși din exil, unde numele lui Evdokimov s-a așezat la loc de frunte.

Concordia dintre filosofie, literatură și mistică (mai mult mistică decît teologie în înțeles de „știință“), trebuie

privită nu numai ca o expresie a „sufletului slav“ (concept vag și adesea vulgarizat), ci ca o consecință a faptului că, în Răsărit, Biserica este formată din **cler și popor**; că ea nu este o „instituție“, în sens romano-catolic; că teologia nu este o „specialitate“... Toți oamenii sînt chemați să teologhisească: grija sufletului este un fenomen general și firesc. Așa se face că problema păcatului are o mare pondere la scriitorii și filosofii ruși. Pe de altă parte, **Povestirile unui pelerin rus**, sensibil și accesibilă popularizare a **Dobrotoliubiei**, arată cît de mult a penetrat spiritul filocalic în păturile largi ale compatrioților lui Evdokimov.

Dacă la noi nu a existat un proces asemănător, întrucît sîntem tot ortodocși, e pentru că de la 1848 încoace intelectualii și oamenii noștri politici au alege să privească obstinat și irevocabil către Apus, către instituțiile și formele sale de cultură. Duhul răsăritean creștin a marcat însă implicit și literatura noastră: scriitorii numiți „balcanici“ sînt în realitate răsăriteni. Și fiindcă am făcut această paralelă, trebuie spus că spațiul românesc a fost implicat, prin Paisie Velicikovski (canonizat în 1988 de către Biserica Rusă), în acest avînt deopotrivă duhovnicesc și filosofic pe care Evdokimov îl numește **Deșteptare filosofică** și căruia îi consacră cel mai amplu capitol al lucrării sale. Acest moment din secolul al XIX-lea, al cărui centru este mînăstirea Optina (se știe că starețul său Ambrozie a constituit modelul lui Dostoievski pentru starețul Zosima), își are rădăcinile și precedentul într-o mare mișcare de înnoire ortodoxă, într-un fenomen care poartă numele de

pa'stanism. Întrucît Gogol, Dostoievski, Homiakov, Leontinev, dar și Rozanov ori Vladimir Soloviov sînt profund — și unii nemijlocit — legați de Optina, de starețul Ambrozie, de Sf. Serafim de Sarov, trebuie să spunem cîteva cuvinte despre Paisie — al cărui rol Evdokimov nu-l neglijează — și despre demersul său reformator.

Malorus de obîrșie, Platon (viitorul Paisie) părăsește Ucraina din cauza prigoanei uniater și vine la starețul Vasilie de la Poiana Mărului de lângă Buzău; egumen de obîrșie din părțile Cernigovului.

După o perioadă de ucenicie, Paisie (1722—1794) pleacă la izvoarele monahismului post-patristic, la Athos, unde este nevoit să părăsească locul. Cu cei 60 de monahi care îl însoțesc — jumătate slavi, jumătate români — el debarcă la Galați în 1766. Nu este primit în Țara Românească, însă domnitorul Moldovei îi oferă mînăstirea Dragomirna. Peste cîțiva ani, ocupația austriacă îl va sili să se refugieze la Secu iar de acolo la Neamț, unde va stăreți pînă la moarte, în 1794, cînd obștea sa ajunsese la circa o mie de monahi.

Biserica Rusă se confruntă cu lipsa izvoarelor patristice. Petru Movilă preferase metodele scolastice, în vreme ce arhiepiscopul Teofan Petrovici, fost uniat, orientase teologia rusă în favoarea

rea metodologiei protestante. Paisie, ajutat de călugărul muntean Mașcar Dascălul — pentru că nu știa foarte bine grecește — începe să patroneze o mișcare de traducere, respectiv o diortosire a textelor patristice după iavoare (multe texte fuseseră corupte în transcriitorii). Act vitatea aceasta este însă exclusiv... filologică, de îndată ce textele respective priveau rugăciunea isihastă, dar și regulile monahismului de obște, asezămîntele filatropice etc. Activitatea teoretică este corelată cu practica rugăciunii neîntrerupte, cu reînnoirea monahismului ortodox într-un veac — al Revoluției franceze — care va deschide largă perspectivă ve spiritului secular. Din noile viziuni culturale remarcabile desfasurate în Neamț va ieși, în același timp, un corpus de texte filocalice românești (anterioare tomului aghioritic editat la Veneția în 1782), respectiv **Dobrotoliubie** (F' localia rusă). Monahii slavi strămutați în țara lor vor duce cu ei atît textele cît și o tradiție; unele va fi continuată de sfinții Tihon Zadonsk și Serafim de Sarov. **Dobrotoliubie** va constitui fundamentul punctului de plecare al mișcării slavofone de întoarcere la cultura națională și de combatere a influențelor apusene. Din seva mistică a Optinei vor hrăni Gogol și Dostoievski. În de ce acești scriitori — îndeosebi cei de al doilea — au fost studiați și comentați cu asiduitate de către eologia străini nici teologii ruși din exil nu au atras atenția asupra filonului mistic, respectiv al învățăturii patristice pe care le-au opus implicit, dar ferm, teologia scolastică și spiritul protestant pe care ocupat să demonstreze existența lui Dumnezeu prin mijloace și cu argumente „raționale“. Azi, cînd Rusia vine pe față la credință, trama și filonul Optinei vor constitui pentru ea temelentul înmulțit; înmulțit în condiții martiraj și suferință. Aceluiași spirit îi aparține și Soljenitîn, adăugăm, dacă Evdokimov nu îl include în sumarul cărții, e pentru că ediția priiceps a apărut în anul 1970. Ulterior, Evdokimov îi va consacra pagini aparte și nu altfel vor proceda alți teologii ruși din exil.

Dan Ciachir

ALVIN TOFFLER

IPOTEZE

Cum subiectul dă prilej controverselor, fie ele politice sau personale, orice lucrare tratînd despre putere se cuvine să-și explicitizeze postulatele, ipotezele și, pe cît posibil, modelele de putere pe care își întemeiază susținerile. Un asemenea demers n-ar putea să fie decît parțial, fiindcă este cu neputință să definești — sau chiar să cunoști pur și simplu — toate aceste presupuneri. Totuși, chiar parțial fiind, acest efort poate să se dovedească folositor pentru autor, ca și pentru cititor.

Iată, așadar, unele din ipotezele pe care se sprijină **Noile Puteri**.

1. Puterea este inerentă oricărui sistem social și oricărei relații umane. Nu e prin sine un obiect, ci un aspect al tuturor relațiilor interpersonale. Iar așa fiind, ea e în același timp de neevitat și neutră, — nici bună nici rea din punct de vedere intrinsec.

2. „Sistemul puterii“ include pe oricine — nimeni nu se poate desprinde din el. Însă pierderea de putere de către un individ nu e neapărat un câștig de putere pentru un altul.

3. În orice societate, sistemul puterii e divizat în subsisteme îmbrucate unele în celelalte. Un fenomen de **feed-back** le reunește pe unele cu celelalte, ca și cu sistemul general din care fac parte. Indivizii sînt deci implicați în numeroase subsisteme foarte diferite, însă legate între ele.

4. O aceeași persoană poate fi plină de putere acasă, dar lipsită de putere acolo unde lucrează; și așa mai departe.

5. Cum relațiile omenești nu-și înce-

tează fluctuația, relațiile de putere sînt tot astfel în neîntreruptă schimbare.

6. De vreme ce oamenii au trebuințe și dorințe, cei care-s în stare să le satisfacă asemenea cerințe dispun de o putere potențială. Puterea socială se exprimă prin furnizarea sau prin reținerea obiectelor și trăirilor dorite ori necesare.

7. După cum trebuințele și dorințele sînt excesiv de variate, mijloacele de a li se răspunde (sau nu) sînt de asemenea foarte diversificate. Există deci numeroase „unelte“ sau „pirghii“ ale puterii: violența, bogăția și cunoașterea sînt cele mai importante. Majoritatea surselor de putere derivă din aceste trei elemente.

8. Violența, utilizată în mod esențial spre a pedepsi, e forma de putere cea mai puțin flexibilă. Bogăția, care slujește în același timp spre a pedepsi și a recompensa, și care poate să se transforme în numeroase alte resurse, e un instrument de putere mult mai suplu. Însă cunoașterea e totodată elementul fundamental și cel mai bogat, fiindcă poate ajuta — spre exemplu — la evitarea situațiilor care ar cere recurgerea la violență sau la bogăție și poate fi întrebuințată pentru convingerea cuiva să acționeze în alte scopuri decît propriile sale interese. Cunoașterea dă putere de cea mai înaltă calitate.

9. Relațiile între clase, rase, sexe, profesii, națiuni și alte grupe sociale sînt neîntrerupt modificate de schimbările ce intervin în populație, mediu, tehnologie, culturi și în multe alte domenii. Aceste răsturnări dezlănțuie conflicte și se traduc prin redistribuirea surselor de putere.

10. Conflictele sînt un fenomen social inevitabil.

11. Luptele ținînd de putere nu sînt în mod necesar rele.

12. Fluctuațiile provocate de schim-

bările apărute simultan între diferitele subsisteme ale puterii pot să conveargă spre a produce răsturnări radicale în sistemul general de putere din care fac parte. Acest principiu se verifică la toate nivelurile. Răfuielele de ordin psihic la care se dedă un individ pot să destrame o întreagă familie; luptele de putere din cadrul unui serviciu pot să zdrobească o întreprindere; conflictele regionale pot distruge o națiune.

13. În orice moment, anumite subsisteme incluse într-un sistem mai cuprinzător sînt în echilibru relativ, în timp ce altele înregistrează condiții mai precare. Echilibrul nu e în mod necesar o virtute.

14. Cînd sistemele de putere sînt de parte de echilibru, pot să se producă basculări năpraznice, neașteptate. De fapt, cînd un sistem e foarte instabil, efectele non lineare se multiplică înăuntrul lui. Mari eforturi desfășurate de putere pot da rezultate extrem de mediocre, iar mărunte incidente pot declanșa căderea unui regim. O tartină arsă poate aduce un divorț.

15. Hazardul e un factor important. Cu cît un sistem e mai instabil, cu atît acest factor intră la socoteală.

16. Egalitatea puterilor e o situație cu totul improbabilă. Chiar dacă se ajunge la ea, hazardul va crea instantaneu noi inegalități. E tot ca în cazul încercărilor de a îndrepta inegalitățile vechi.

17. Inegalitățile de la un nivel dat pot fi echilibrate la un altul. Astfel, existența unui echilibru de putere e posibil între două entități, chiar dacă există inegalități între numeroasele lor subsisteme.

18. E practic imposibil pentru un sistem social și subsistemele sale de a fi în echilibru perfect, cu o putere împărțită echitabil între diferitele grupuri. Trebuie cîteodată o acțiune radicală pentru a răsturna un regim dictatorial, însă o anumită inegalitate e una din condițiile schimbării însăși.

19. O egalitate perfectă ar impli stagnarea, și ea nu e numai imposibil de realizat, ci e și deopotrivă de puțin dezirabilă. Într-o lume unde milioane de indivizi mor de foame, ideea chi de a opri schimbarea e nu numai inconsistentă, — e criminală.

20. Cunoașterea e și mai rău rebarzată decît armele și bogăția. Rezultă aici că o redistribuire a cunoașterii mai ales a cunoașterii despre cunoaștere e mai importantă încă decît redistribuirea altor resurse, pe care — altfel — ea le poate zămisli.

21. Supraconcentrarea surselor de putere e primejdioasă. (Exemple: Stalin, Hitler și mulți alții, prea numeroși spre a fi citați toți).

22. Diluarea puterii e tot atît de primejdioasă. Lipsa unui guvernămint puternic în Liban a transformat o țară deja dezmoștenită în prototip al violenței anarhice. Numeroase grupuri revendică puterea fără a se referi la regulă comună admisă, nici la justiție, nici la vreun cadru constituțional sau la altul.

23. Dacă supraconcentrarea, ca și diluarea puterii, duc la dezastru social pînă la ce punct poate fi concentrată puterea? Există o bază morală de natură a permite să se judece această în fapt, această bază e direct legată de diferența dintre „ordinea socială necesară“ și „ordinea superfluă“.

24. Puterea acordată unui regim trebuie să fie considerată ca îndestulătoare, dacă îi permite să se apere împotriva primejdii exterioare reale (nu imaginare) și să asigure un minimum de ordine interioară. Acest grad de ordine e necesitate socială și deci e moralmente legitim.

Ordinea impusă dincolo de ceea ce societatea are nevoie pentru a funcționa, ordinea impusă în singurul scop de a perpetua un regim e deci imorală.

25. Există o bază morală pentru a opune guvernămintelor care impun ordine superfluă — și chiar pentru a răsturna.

Traducere de George Munteanu

CATO

— Bineînțeles, a răspuns el. Sint împotriva tiraniei. Nu-ți mai amintești ce spun în actul doi ?

— În actul doi din Cato ?

— Dar unde altundeva ? Ascultă cu atenție. Spun așa : „Până ce veni-vor vremuri mai bune, se cuvine să stai cu spada scoasă din teacă și bine ascuțită, spre a-l primi pe Cezar”.

La început mi-a plăcut răspunsul. Am interpretat fanfaronada care răzbătea din el ca pe o promisiune de fidelitate și de curaj. Apoi, dintr-un motiv care nu mi-e lămurit, am simțit că-mi place mai puțin. „Oricum, răspunsul e afirmativ”, mi-am zis. „Tot e ceva.”

Trebuie că în cele din urmă guvernul a luat în serios reprezentațiile turbulente de la Politeama, pentru că într-o noapte poliția l-a arestat pe impresar, pe regișor și pe actori, și a închis teatrul. În ziua următoare au fost eliberați toți, în afară de impresar și de Davel. Apoi i-au dat drumul și impresarului, iar câteva zile mai târziu și lui Davel. Cu toate că nu-l jertau faptul că juca rolul unui dușman al dictaturii, bănuiesc că l-au eliberat deoarece și-au dat seama și ei, până la urmă, că nu era, totuși, decât un actor.

Contrar previziunilor mele, închiderea teatrului Politeama a adus prejudicii guvernului. Lumea si-a spus, probabil, că de vreme ce guvernul acordă atita importanță unei piese de teatru, e fără îndoială înspăimântat și foarte slăbit.

Noi am luat această ipoteză drept realitate, și din clipa aceea am conspirat fățiș. La început în casa unuia orăz altuia, apoi chiar la restaurante, organizam petreceri cu foarte multă lume de unde nu lipseau nici capii mișcărilor noastre și nici oratorii care propovăduiau infocată revoluția, fie făgăduind-o, fie reclamând-o. La aceste banchete, Davel a stat întotdeauna la loc de cinste : nu în capul mesei, firește, dar imediat la dreapta vreunui personaj de vază.

Intr-o zi m-a chemat la telefon o doamnă care mi-a spus :

— Nu mă cunoașteți. Sint doamna Romano. Luz Romano. Trebuie să vă vorbesc.

Din lipsă de imaginație ori pentru că m-am lăsat în voia obișnuinței, i-am dat înținare la cafeleaua Alsinei și a lui Bernardo de Irigoyen.

Era o femeie deosebit de atrăgătoare, nu foarte tânără, înaltă, caldă, cu părul negru, tenul alb și cu ochi frumoși, care nu-ți ocoleau privirea. Mi-a spus :

— Vă folosiți de Davel. Că o fac polițienii, nu mă miră. Le stă în fire să fie lipsiți de scrupule. Dumneavoastră, însă, sînteți scrijtor.

— Nu văd legătura.

— Nu numai că vă folosiți de el, dar și și puneți în primejdie.

— Davel si-a asumat acest risc din clipa cînd a avut loc premiera cu Cato. I-am replicat eu, și nu rostam un neadevăr.

— Așa e. Din vina mea.

— N-am spus asta.

— N-o spuneți, dar așa stau lucrurile.

Totuși, există o diferență. Eu, una, am intervenit ca să fie chemat să lucreze în teatru. Dumneavoastră, în schimb, ați apelat la el ca să-l folosiți în politică. Davel nu și-a ales acest destin.

— Dar nu i se pare nepotrivit. S-a identificat cu personajul său. Vrea să lupte împotriva dictaturii.

— Convingerea asta a lui e foarte diferită de a dumneavoastră ori de aceea a unui politician, și nici nu s-a născut în același fel. Davel nu face altceva decât să continue să joace teatru.

— Cu totuși jucăm teatru.

— Da, dar cînd spuneți asta, sînteți de rea credință. În fond, știți ce-ați făcut ?

— Am chemat un cetățean să se alăture luptei noastre.

— Mai bine zis, ați hotărît să trimiteți un nevinovat la moarte.

— Exagerați și sînteți crudă cu mine.

— Crud sînteți dumneavoastră cu Davel.

Pînă în clipa cînd mi-a vorbit Luz, adevărurile astea, pe care le știusem din totdeauna, nu mi-au dat de gîndit. După aceea, conștiința că procedez așa cum n-ar trebui s-o fac, mi-a umplut sufletul de neliniște. Din ferichire, n-am avut motive să mă las copleșit de remușcări mai mari, pentru că revoluția a triumfat, fără ca lui Davel să i se fi întimplat ceva.

Și firește că nu l-am uitat. La toate ce-remoniile era la loc de cinste. La recomandarea noulor autorități, i-am oferit funcția la Direcția Culturii și în alte departamente. Nu le-a acceptat. A spus că nu do-rește decât să lucreze într-un teatru. Directorii teatrelor naționale mi-au făgădui că și vor da toată silința să-l implinească această dorință.

Intr-o seară, l-am întilnit pe Davel la o masă dată de Asociația Presei. Ca doi veterani ai aceleiași campanii, ne-am amintit întimplări de pe vremea dictaturii. La un moment dat, i-am spus :

— Pare de necrezut că totul a trecut și s-a terminat. A fost un coșmar. După o clipă de tăcere, am adăugat : Țara își este recunoscătoare pentru ceea ce ai făcut.

— Fiecare și-a jucat rolul.

— Tot ce se poate, dar n-a existat nici un alt focar de agitație ca acela de la teatrul Politeama. Știu foarte bine cît îi datorăm.

— Ce și-ar putea dori mai mult un actor decât să simtă publicul alături de el ? Teatrul se cutremura de aplauze. N-am să uit niciodată.

Conversația a continuat pe făgașul paralele. Davel își vorbea despre munca lui de actor, iar eu despre cea în slujba cauzelor. În cele din urmă a mărturisit :

— Cînd am fost amîndoi de acord că epoca aceea a fost îngrozitoare, m-am simțit ispitiți să adaug : „Nu și pentru mine”. Ascultă-mă bine : Jucam un rol care-mi aducea toate satisfacțiile cu putință, într-o piesă care-mi plăcea și care a avut mare succes. Să nu mai spuți nimă-nui : pentru mine, epoca aceea îngrozitoare a fost minunată.

— Firește, am rostit eu, cît se poate de rar, ca să priceapă cum se cuvine vorbele mele : Cine și-ar putea dori mai, mult ? Să muncești, răsplătit de succes, pentru o cauză nobilă.

— Cu aerul că mă aproba, mi-a răspuns :

— Da. Am avut succes în munca mea, și asta e principalul.

Eram pe punctul să mă dau bătut, în-trebîndu-mă în sinea mea, într-un acces de iritare : „De ce nu reușesc să mă fac înțeles de capul ăsta sec ?”

— De acord, i-am spus. E bine să plac publicului dar... N-o să-mi spuți că nimic nu e mai important decât teatrul ?

— Dacă n-aș crede-o, n-aș fi un bun actor.

— Prin urmare, crezi asta numai pentru că altfel n-ai putea să fii un bun actor ?

— Nu, pur și simplu sînt convins ca așa stau lucrurile.

— Cîtă trufie !

— Lumea nu merge cum trebuie dacă nu credem fiecare în importanța a ceea ce facem.

— În privința asta sîntem de acord.

— Nu vreau să te amăgești. Pentru mine cel mai important lucru este teatrul. Îți amintești ce spune Hamlet ? Eu da, pentru că l-am jucat pe Hamlet. A tăcut o clipă, și apoi, cînd a început să vorbească, mi-a spus, cu glas potolit : „Scumpul meu domn, ia seama să fie cinstiți cum se cuvine actorii, pentru că ei sînt cronica vie și prescurtată a vremurilor”.

Dăru' lui histriologie' era atît de nobil-nuit încît, în acel moment, mi s-a părut că Davel vorbește de pe o scenă iar eu mă aflu în sală.

Niciodată n-am luat parte la atîtea banchete ca în vremea aceea. La unul din ele, organizat în beneficiul Casei Teatrului, m-am trezit încadrat de grăsanul Barilari, trezorerul partidului, „un partizan înrăit al alegerilor”, după cum, se recomanda el însuși, și de un tinerel uscățiv și nervos, care s-o dovedit a fi Walter Pérez. În anii conspirației, numele acestuia apărea foarte des, în general precedat ori urmat de cuvîntul activist. Tot în legătură cu el circula, habar n-am de ce, expresia Forță de soc. Barilari mi l-a descris pe Walter ca pe „cel mai intolerant dintre partizanii libertății”. Mărturisesc că atunci ne-a făcut să ridem o seară întregă pe mine și pe grăsan, povestindu-ne de pe vremea lui din grupul său cu tineri din alte partide. Acum poveștile acelea imi par mai puțin hazlii.

La celălalt capăt al mesei stăteau de vorbă Luz Romano și Davel. M-aș fi așezat, cu dragă inimă, lîngă ei. În seara aceea, Luz era mai fermecătoare ca niciodată. Cînd ne-am sculat de la masă, s-a apropiat de mine și mi-a șoptit :

— Felicitări pentru amicul dumitale.

— La cine te referi ?

— La cel care îți va deveni prieten, La Walter.

— Un element util — am argumentat eu, repetînd expresia folosită de camarazii mei — care se zbate să facă ceva pentru cauza libertății.

— Se zbate chiar prea mult. Crede în îdel și prea puțin în pasă de oameni.

— Un filosof deci

— Un fanatic.

Ideile pentru care luptă partidul sînt pline de bun simț. Am avea, cu siguranță, mai mult de cîștigat dacă am pune în joc invidia și resentimentele.

— Admiți că Walter nu are ce căuta printre voi ?

— Ceea ce încerc eu să spun e că orice partid are nevoie la un moment dat de o doză de dogmatism și chiar de extremism. Tinerii ca Pérez sînt utili în multe împrejurări.

Cînd Romano s-a apropiat de noi, Luz l-a apucat de braț, aproape năpustindu-se asupra lui și a plecat tirindu-l după ea. Gestul acesta m-a lăsat oarecum nedumerit.

Cît despre Davel, a cunoscut din nou anj de mizerie, în care n-a avut de lucru. După cum am mai spus, teatrele oficiale naționale primiseră cu cea mai mare bună-voință recomandările mele dar, dintr-un motiv ori altul, nu l-au angajat. Nu și-au amintit de el nici impresarii celorlalte teatre. Noi, din ferichire, i-am arătat în continuare întreaga noastră recunoștință. A fost invitatul nostru de onoare la desfășurarea de multe ceremonii oficiale și la nu mai puțin banchete. Firește că, vîzîndu-l mereu cu același costum, aproape necuvincios de vechi, ne simțeam cu toții cuprinși de un sentiment în care se amestecau senzația de neplăcere cu cea de vinovăție.

Cum în viață totul se repetă, într-o bună zi am aflat vestea îmbucurătoare că Romano luase legătura cu Davel pentru a relua Cato. De astă dată spectacolul urma să fie găzduit de teatrul Apolo.

La cîva timp după aceea, într-o seară, cînd mă pregăteam să ies din cabinet ca să mă duc acasă, a sunat telefonul. Am recunoscut vocea lui Luz Romano, deși nu ajungeau pînă la mine decît niște șoapte. Am înțeles că voia neapărat să ne vedem, deoarece avea să-mi ceară ceva. Convorbirea s-a întrerupt. Reacția mea a fost contradictorie : mi-ar fi plăcut s-o văd, eram curios dar mă-ncreca și teama de-a nu fi silit cu cereri incomode.

A mai sunat, după aceea, de multe ori. Secretara mea îi răspundea invariabil că eram plecat ori că mă aflam în seîdînță. Aceste scurte dar dese convorbiri au făcut să se infiripe între ele un fel de prietenie și, în cele din urmă, Luz i-a explicat de ce mă căuta.

Cînd secretara mi-a transmis mesajul, nu m-am putut împiedica să nu mormăi : „Doamne, cite îi pot trece prin mînte unei femei !”. Într-adevăr, Luz Romano cerea guvernului nostru să interzică reluarea reprezentației cu Cato. Nici mai mult, nici mai puțin.

Am presupus că așa distrat și naiv cum era, Davel jignise probabil unele susceptibilități, reușind să prefacă în ură afecțiunea pe care Luz i-o purtase dintotdeauna.

După reluarea piesei, faptele au arătat că cererea femeii nu era lipsită de temel. Seară de seară publicul se arăta tot mai entuziast și mai amenințator. Mărturisesc

că la început n-aveam nici o idee de ce se aplauda împotriva noastră. Părea de necrezut ca cineva să se folosească de această tragedie ca să atace un guvern al cărui principal merit era restabilirea libertăților.

După cîva timp, întilnindu-ne în casa unor prieteni comuni, Luz m-a lămurit despre ce era vorba. Cej care aplaudau la teatrul Apolo erau funcționari și partizani ai dictaturii. Ei își cereau înapoi libertatea pe care o pierduseră.

— Probabil că își au și ei un Walter Pérez al lor, a spus.

— Cum adică un Walter Pérez ? am întrebat.

— Nu te fă că nu înțelegi.

— Nu înțeleg.

— E foarte limpede. Dacă voi l-ați trimis pe Walter ca să fie maestrul de ceremonii al răzvrătiților de la primul Cato...

— Da, că așa întimplat în Politeama a fost ceva spontan, am protestat eu.

— Cu Walter în frunte. E cert că și cel de acum se bizuie pe un energumen ca el.

— Nu mi se pare drept să viri în aceeași oală un tînăr apărător al libertății și un adept al dictaturii.

— Vorbești cu un politician în toată legea : ascultă-mă, însă, bine : la ce-l slujește lui Walter Pérez o cauză nobilă dacă e un ciogaș plătit ?

Deși îmi venea să-i spun că vorbește ca o agramie, i-am răspuns, adresîndu-mă și celorlalți :

— Mă doare să văd că un actor ca el, față de care am avut atîtea atenții, consimte acum să se lase folosit împotriva noastră.

— Trădare ! a exclamat cineva.

— N-are merge chiar atît de departe, am nuanțat eu. Vreau să spun numai că felul în care procedează imi provoacă o anume amărăciune.

După o săptămînă sau chiar mai mult, am fost trezit în toilul nopții de un telefon. O voce de femeie m-a întrebat :

— Acum ești multumit ?

Fusesem trezit din somn, așa că nu prea reuseam să înțeleg despre ce era vorba. Am repetat ca un idiot :

— Cine e ?

Întrebare inutilă, pentru că, de fapt, ghicisem.

— Spune-mi dacă ești multumit, stăruie ea ; pentru ca apoi, după o clipă de tăcere, să adauge : Sau poate n-ai aflat ?

— Habar n-am despre ce vorbești.

Luz zise :

— Atunci mai poți aștepta.

— Ce să aștept ?

— Ai să afli mîine.

A închis. Eram pe punctul să o sun, dar am renunțat. În realitate, tîm ce se în-timplase, deși am murmurat de cîteva ori :

„Nu poate fi adevărat”.

A doua zi am aflat totul. Ce ajutat : vestea nu mă lua pe nepregătite și totuși m-am simțit descumpănit. La fel de descumpănit și de trist ca atunci, în toilul nopții, cînd ghicisem. Ca și cum mi-ar fi murit un vechi prieten, gîndindu-mă poate din vreme la articolul pe care urma să-l scriu ori la discursul pe care aveam să-l rostesc, mi-am spus că această moarte însemna sfîrșitul celui mai strălucite epoci a teatrului argentinian.

Relatărilor din ziare, destul de ample, îi s-au adăugat cele ale prietenilor mei de la Ministerul de Interne. Faptul se petrecuse spre sfîrșitul ultimului act al reprezentăției din seara precedentă. După ce se străpunge cu spada, Cato, muribund, se arată îngrijorat de soarta celor care luaseră parte împreună cu el la rezistența împotriva lui Cezar, la amînte la planurile lor de fugă, le încuviințează, își ia rămas bun de la toți și moare. În clipa aceea, în sală a răsunat o împuscătură și s-a stîrnit o mare învîlmășeală. Unj arătau înspre o lojă. Cineva a leșit în fugă din altă lojă. La început nimeni nu știa ce se în-timplase. Nu le-a trebuit însă mult ca să-și dea seama că Davel murise în urma unui foc de armă tras asupra lui, probabil de la balcon. Acolo poliția a dat peste Walter Pérez, însoțit de doi dintre oamenii săi. Nici unul nu avea vreo armă la el. Pe de altă parte, cel care fugise din lojă, reușise să dispară.

Am fost rugat să vorbesc la cîmîtură Chacarita. Am refuzat, simtîndu-mă prea tulburat și înțelegînd că trebuia s-o facă cineva care era mai bun cunoscător al teatrului și al sufletului actorilor. În discursul său, Romano a spus că cel mai frumos sfîrșit pentru un actor este să moară pe scenă, în chiar clipa morții personajului său. A vorbit și un reprezentant al guvernului, Grinberg, care răsărise din senin lîngă mine, făcîndu-mă să tresar de spaimă atunci cînd m-a apucat de braț, mi-a șoptit la ureche :

— Omagiul vine prea tîrziu.

REGULAMENTUL FESTIVALULUI — CONCURS NAȚIONAL DE POEZIE „POMI LUCEAFĂRUL...”

EDIȚIA A XXI-A, BOTOȘANI, IUNIE 1992

Avînd în vedere omagierea operei eminesciene cît și tradiția culturală a județului Botoșani, Inspectoratul județean pentru cultură Botoșani, Centrul Județean de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare Botoșani în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România organizează cea de a XXI-a ediție a Concursului național de creație literară și interpretare critică a operei eminesciene „Pomi Luceafărul...”, în perioada 13—14 iunie 1992, la Botoșani și Ipotești.

Concursul își propune să stimuleze cunoașterea operei eminesciene și creația poetică originală a tinerilor.

Concursul de creație se adresează celor ce n-au debutat încă în volum și nu au împlinit vîrsta de 39 de ani, pre-

turii și tinerilor poeți din Republica Moldova.

Lucrările (poezie), zece la număr, dactilografiate în 5 (cinci) exemplare (sau xeroxate), vor fi trimise pînă pe data de 5 mai 1992 pe adresa Centrului Județean de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare Botoșani, B-dul Eminescu nr. 91, Botoșani, cod. 6800, telefon 935/15448. Poeziile vor fi semnate cu un motto. Într-un plic închis, pe care se va scrie același motto, vor fi introduse datele personale ale autorului, adresa, precum și activitatea publicistică, plic care va însoți lucrările.

Lucrările de interpretare critică a operei eminesciene vor fi dactilografiate la două rînduri în trei exemplare și

nu vor depăși zece pagini, fiind semnate cu un motto, în condițiile de mai sus.

Finalizarea concursului are loc în cadrul „Zilelor Eminescu” în perioada 13—14 iunie 1992, la Botoșani și Ipotești.

Un juriu format din scriitori, critici literari și reprezentanți ai organizatorilor va acorda următoarele premii : 1. Marele premiu „Mihai Eminescu” în valoare de 10.000 lei acordat de Complexul muzeistic Ipotești și Inspectoratul pentru cultură al județului Botoșani și premiul Editurii Cartea Românească, care va consta în publicarea unui volum de debut ; 2. Premiul Edi-

turii „Hyperlon” din Chișinău ; 3. Premiul Editurii „Junimea” din Iași ; 4. Premiul revistei „Familia” ; 5. Premiul revistei „Convorbiri literare” ; 6.

a) Premiul Societății „Junimea” din Iași ; b) Premiul revistei „Dacia literară” ; c) Premiul Muzeului literaturii din Iași ; 7. Premiul revistei „Luceafărul” ; 8. Premiul revistei „Ateneu” ; 9. Premiul revistei „Literatura și arta” ; 10. Premii speciale ale Uniunii Scriitorilor din România pentru interpretare critică a operei eminesciene.

ADOLFO BIOY CASARES

CATO

Povestirea de față — inclusă în ultimul său volum, **O PĂPUȘĂ RUSEASCĂ** (1990) — e considerată chiar de autor drept una din cele mai reușite proze scurte ale sale. Intenția marelui scriitor a gentinian de a materializa un subiect bazat pe relația dintre artă și politică datează încă din anii '30, dar povestirea propriu-zisă a fost scrisă abia în 1987, cînd i s-a părut, în fine, că a găsit un final adecvat. Prin **CATO** se vedește încă o dată că — fapt deja banal — ficțiunea devansează realitatea, cititorul român, trecut prin teribila experiență a lui 22 decembrie 1989, înțelegînd, desigur, de ce...

ION VARTIC

ani de zile sustinusem că Jorje Davel este un june-prim de mina a doua, un imitator al lui John Gilbert, alt june-prim de mina a doua. După părerea mea, faptul că avea alți admiratori nu dovedea decât că iaima este un lucru din cale afară de arbitrar; și nu vedeam decât o ironie a desinului în aceea că era denumit „Chipeșul”. Obişnuim să mai adaug, de parcă aş fi vrut să arăt că e vorba de o consecință: „Spunîndu-i așa, publicul nostru se mărginește să imite un public mai larg, care — că porecla „Frumosul” — un actor oarecare de la Hollywood”.

Am renunțat pentru totdeauna la repertoriul acesta de sarcasme în seara în care l-am văzut jucînd la teatrul Smart, cu Paulina Singerman, în **Marea paradă**, o adaptare pentru scenă a vechii pelicule a lui King Vidor. Cît timp a ținut reprezentarea, am uitat nu numai de cronica pe care trebuia s-o scriu pentru ziar, dar chiar și de faptul că mă aflam acolo, în sală. Cu alte cuvinte, mi se părea că mă găseam aievea, împreună cu eroii **Marii parade**, în noroiul tranșelor, pe undeva în Franța, și că auzam șuierînd gloanțele primului război mondial.

La citiva timp după aceea, am renunțat la gazetărie și mi-am găsit de lucru la țară: era vorba de o muncă pentru care, luîndu-te după antecedentele mele de familie, ai fi putut crede că sînt apt. Eu nu-mi făceam, însă, cine știe ce iluzii în privința asta, dar mă gîndeam că singurătatea mă va ajuta, poate, să scriu romanul pe care-l începusem de nenumărate ori, încrezător, abandonîndu-l tot de atîtea ori, plin de descurajare.

La ferma **La Cubana** unde lucram, citeam ziarul întotdeauna după prînz. Căutam deseori vești despre Davel; ce-i drept, n-am găsit prea multe, în cei trei ani pe care i-am petrecut acolo: Davel luase parte la o reprezentare dată în beneficiul unei actrițe bătrîne; fusese văzut la înmormîntarea unui actor și, dacă nu mă înșel, la premiera unei comedii de Garcia Velloso. Imi amintesc bine aceste știri, deoarece le-am citit cu luare aminte, ca și cum ar fi fost vorba de lucruri care mă priveau îndeaproape. Mă întreb dacă nu încercam, de fapt, să răscumpăr astfel, măcar față de mine însumi, felul nedrept în care-l judecasem pe marele nostru actor.

M-am întors la Buenos Aires și am publicat romanul. Poate din pricină că aceasta s-a bucurat de succes și că devenisem un scriitor cunoscut (între timp apăruseră cronici iar cartea se găsea în librării) ori poate pentru că lumea își mai amintea că lucrasem la Secția de spectacole a ziarului, am fost numit membru în juriul care trebuia să acorde premiile celor mai buni actori ai anului. La ședințele la care luam parte împreună cu ceilalți din juriu, m-am împrietenit cu Grinberg, autorul farsei **Ultimă amantă**. Într-o seară, tîrziu, după ce votasem premiile, am mai zăbovit amîndoi la cafeneaua Alsinei și a lui Bernardo de Irigoyen. Imi amintesc un comentariu al lui Grinberg:

— I-am premiat pe cel mai bun. Oricum ai lua-o, însă, cit de departe sînt cu toții de un actor ca Davel. Și imaginează-ți că unul ca el nu lucrează. Nu-l mai solicită nimeni.

Am întrebat de ce. Mi-a răspuns:

— Sustin că e bătrîn. Că, de fapt, n-ar fi avut niciodată alt capital decît chipul său. Că miza pe el și atîta tot. Iar acum nu mai poate face pe junele-prim.

— În țara asta te poți aștepta la orice.

— Avem un mare actor și nimeni nu-și dă seama de asta.

— Dumneata și cu mine ne dăm seama.

— Și alți citiva. Pentru Quartucci, Davel este un miracol al teatrului, unul din acei mari actori care nu se nasc decât foarte rar. Mi-a spus așa: „Cum am puțin timp liber, mă duc să-l văd jucînd: o face atît de firesc, încît plec de acolo convins că cel mai ușor lucru din lume e să fii actor”.

— Sîntem deja trei partizani de-al lui Davel.

— Pune-l la socoteală și pe Caviglia. Într-o seară stătea de vorbă cu Davel la cafenea. Cu puțin timp în urmă, îl văzuse

pe scenă în **Smițitii din vară**. Cred că-mi mai amintesc încă vorbele lui Caviglia: „M-am surprins gîndindu-mă că Enrique o va înșela pe verișoara lui”. Îți dai seama? Avea impresia că omul pe care-l are în fața ochilor e Enrique, unul dintre personajele comediei, și nu Davel. Mi-a spus că niciodată nu i se mai întîmplase așa ceva. Că privea teatrul cu ochii unui profesionist, atent la jocul actorilor și că, de altfel, cunoștea pe de rost piesa lui Lafferrère. Și totuși, în clipa aceea, iluzia dramatică pusesse pe de-a ntregul stăpînire pe el. Era de părere că numai Davel e în stare s-o creeze atît de desăvîrșit.

După această discuție cu Grinberg, s-au întîmplat lucruri care m-au prins în iureșul lor un timp destul de îndelungat. În ciuda cuvintelor magice pe care mi le tot repetau prietenii mei librari, „Micul tău roman se vinde bine”, ceea ce cîștigasem de pe urma cărții nu-mi ajungea pentru mai nimic. Am căutat o slujbă și am găsit-o tocmai cînd economiile, pe care reușisem să le fac la țară, erau pe sfîrșite. Au fost ani grei sau, cel puțin, îngrați. Cînd mă întorceam acasă de la birou, nu mai aveam nici o tragere de inimă pentru scris. Din cînd în cînd izbuteam totuși să mă pun pe treabă și, în felul ăsta, la capătul unui an de eforturi sporadice, dar pe care mă străduisem să le fac săptămînă de săptămînă, am terminat un al doilea roman, mai scurt decît celălalt. Așa se face că am ajuns să colind de la o editură la alta, cu manu scrisul în brațe, cunoscînd și o altă față, amară, a profesiei noastre. Unii editori păreau să nu-și mai amintească de primul meu roman și ascultau, neîncrezători, ceea ce le povesteam despre succesul pe care-l avusese. Cei care și-l aminteau, rîneau să mă convingă că acesta din urmă era mai slab și, ca să pună mai repede capăt întrevederii, dădeau din cap și declarau: „Trebuie să te resemnezi. Nu ești pe drumul cel bun cu această a doua carte a dumitale”.

Într-o bună zi l-am întîlnit pe Grinberg la cafe-barul **La Academia**. Mi-am adus aminte număidecît de Davel și i-am cerut vești despre el. Mi-a spus:

— E o poveste tristă. Mai întîl si-a vîndut mașina; apoi, apartamentul. Trăiește în mizerie. Un alt actor, care n-o duce nici el mai bine, mi-a povestit că făcuseră împreună un turneu prin țară. Dormeau, practic, prin sălile de așteptare ale garilor și nu se hrăneau decît cu cafea cu lapte și chifle. Actorul ăsta m-a încredințat însă, că privațiunile nu l-au făcut nicîdecum pe Davel să se piardă cu firea. Dimpotrivă, era mulțumit că poate să muncească.

În timpul dictaturii, turneele au devenit tot mai rare, pentru că în cele din urmă

să înceteze. Țara întreagă încremenise, fiindcă oamenii încercau să se dea la fund, spre a fi uitați. Uitarea parea pe atunci, cel mai nimerit refugiu. Cît despre Davel, acesta a găsit uitarea, dar nu pentru că ar fi căutat să se pună la adăpost. N-avea de ce s-o facă, deoarece se ținuse întotdeauna departe de politică și nu se amestecase nici măcar în intrigile de la Societatea Actorilor. Cum ajutîndu-l pe Davel, nu răsplătea zelul vreunui partizan al dictaturii și nici nu te algeai cu recunoștința vreunui opozant, nimeni nu i-a întins nici o mînă de ajutor. Davel a petrecut o bună parte a acestei perioade fără să aibă de lucru.

A venit apoi ziua cînd, plăcut surprins, am citit, nu mai știu unde, că Davel urma să joace rolul principal în **Cato**, faimoasa tragedie a cărei reluare o anunța, pentru stagiunea viitoare, teatrul Politeama.

Am comentat vestea cu Grinberg, într-o seară a aceleiași săptămîni.

— Uneori se mai întîmplă și minuni, a rostit el sentențios.

— Așa e, am zis eu. În vremurile noastre e lucru rar ca un impresar să-și aducă aminte de această bijuterie a repertoriului clasic, și e de-a dreptul incredibil că a avut inspirația să-și ofere lui Davel rolul lui Cato.

— Nu e numai meritul lui.

A început să-mi explice că impresarul, un oarecare Romano, a ales tragedia lui Cato pentru că autorul, mort cu două sute de ani în urmă, nu va pretinde plata drepturilor de autor.

— Oricum, îi rămîne meritul de a-l fi ales pe Davel, am comentat eu.

— I l-a recomandat soția lui care, pe vremuri, a fost iubita actorului.

Se prea poate ca pe chipul meu să se fi așternut expresia unei oarecare nedoriri, deoarece Grinberg m-a întrebat ce e cu mine.

— Nimic... Îl admir pe Davel, așa putea spune chiar că simț pentru el o anume afecțiune, și mi-ar fi plăcut ca povestea acestui noroc neașteptat să fie în întregime curată.

În ciuda faptului că e mic de statură, slăbănog și că are o mulțime de ticuri nervoase, toată înfățișarea lui, respirînd un aer de neglijență, Grinberg îi împune respect prin felul lui pătrunzător de a vedea lucrurile.

— N-are prea mare importanță ceea ce ți-ar fi plăcut dumitale, mi-a spus el, rîspicat. O femeie care intervine pe lângă soțul ei pentru un fost amant aflat la ananghie, dă dovadă de noblete și generozitate.

— Sînt de acord că ea...

— Nu numai ea, cu toții! Davel, pentru că n-a cerut nimic și pentru că merită ca o fostă iubită să-și sară în ajutor, după ce totul s-a terminat între ei. Impresarul, de-

oarece s-a purtat ca un profesionist serios. I s-a propus un bun actor și l-a acceptat, fără să țină cont de viața particulară a unuia sau altuia dintre ei.

În seara premierei, teatrul Politeama era aproape plin. Imi amintesc limpede că la începutul spectacolului am stat câteva minute în expectativă, zicîndu-mi: „Încă mai poate urma triumful sau căderea. Voi ști cîrînd care din două”. Adăvărul e că n-am avut de așteptat prea mult. Nu spun că piesa ar fi fost proastă. Deși avea multe momente epice înălțătoare, mi s-a părut mai degrabă un poem dramatic decît o tragedie cu neîndoielnică calitate literară, dar, altfel, destul de plicticos. Firește că urmăreai cu suflet la gură destinul eroului, însă nucleul argumentației pierdea din forță cînd se pusă masă, autorul intercala în desfășurarea evenimentelor, o poveste de amor pe cît de neverosimilă, pe atît de neghioabă. Ciudat lucru, dar în timp ce reflectam: „Păcat că, după ce l-a ajutat să găsească de lucru, norocul l-a părăsit pe Davel cînd a fost vorba de piesă”. Îl priveam pe Cato, adică pe Davel în rolul lui Cato, și așa fi dat orice să-l înving pe Cezar și să salveze Utica. Da, mă liniștea pînă și soarta orașului Utica, am ajuns să doresc, în acele clipe, să aș putea, pe care n-o avuseseră zeii, de schimbă trecutul. Pe chipul lui Davel (care-l calificasem odată drept vulgar) unul din chipurile acelea pe care bătrînețea le face și mai expresive, am văzut întipărită cu claritate nobletea eroului, dispus să-și dea viața pentru libertatea republicană. Cînd unul din fiii lui Cato — un actor deloc convingător — a spus: „Părintele nostru luptă pentru onoarea virtutei, pentru libertate și pentru Roma de-abia mi-am putut stăpîni lacrimile”.

După toate acestea, cititorul va considera, probabil, că fiind nelalocul lor o servițiele mele critice. Succesul și eculul operei îi dau, aparent, dreptate. Încipînd cu cea de a treia sau a patra seară, teatrul a fost plin. Trebuia să-ți rezec locurile cu cincisprezece ori douăzeci zile înainte, lucru neobișnuit pe vremea aceea la Buenos Aires. Alt fapt insolit: spectatorii au interpretat cu toții invitațiile rostite împotriva lui Cezar ca niște împrecății la adresa dictatorului nostru, iar tînguirea după libertatea Romană ca pe o tînguire după libertatea noastră pierdută. Sînt convins că au ajuns la această interpretare numai pentru că e singura pe care o doreau în momentul acela. Dacă e adevărat, după cum se spune, că în orice carte, cititorul o descoperă pe aceea pe care dorește s-o citească, prezentările de la Politeama ne dau dreptul să afirmăm același lucru despre public și piesele de teatru. Să nu se creadă cumva că pe mine mă exclud, atunci cînd vorbesc despre public... Pentru că am simțit din nou cum mi se umezesc ochii în clipa în care Cato a rostit: „Roma, mai este! O, libertate! O, virtute! Țara mea!”.

Seară de seară, succesul spectacolului făcea tot mai multă vîlvă iar dezbaterile erau tot mai mare. M-am întrecut la un moment dat, de ce să n-o recunosc, dar reacțiile turbulente de la Politeama, de inspirate de cele mai bune intenții, nu v-aduce prejudicii cauzelor noastre. Guvernul ar fi putut foarte bine să închidă teatrul și, pe deasupra, să mai și tragă foloase politice din asta. Și nu părea deloc improbabil că anumite fracțiuni moderate, tîrziu, atît de ostile dictaturii ca și noi, să sprîjine tacit această măsură, dintr-o acastrală teamă de represalii și mai marș.

În ochii celor mai mulți, identificarea lui Davel cu Cato a fost totală. Pe străzile oamenilor obișnuiau să-l întîmpine, spunîndu-i: „Salut, Cato!” și, uneori, „Trăiască marele Cato!”.

Noi, cei care, într-un fel sau altul, vem legături mai strînse cu teatrul, exgerăm probabil influența pe care reprezentațiile de la Politeama au exercitat asupra evenimentelor ulterioare; adevărul este, însă, că pînă și conspiratorii crezută în această influență. Știu asta deoarece mie mi-a revenit sarcina să vorbesc cu Davel și să-l determin să adere la cauza noastră. Am fi vrut să putea spune, în ceasul victoriei, că marele nostru actor a fost întotdeauna de partă revoluției. Și voiam să o spunem fără mîntîm și fără să riscăm ca el să ne demintă.

I-am dat întîlnire la cafeneaua Alsinei și a lui Bernardo de Irigoyen. Văzîndu-m-am gîndit cîtă dreptate avea tango care spunea că sînt stranii prefacerile care le aduc anii: chipul lui Davel nu mai semăna, acum, aproape deloc cu cel al lui John Gilbert, aducînd mai degrabă cu acela al lui Charles Laughton. Fața lui exhală tristețe, ohoseală, dar și hotărîre răbdătoare și fără margini. orice caz, atunci cînd l-am spus că admirația mea pentru el se născuse în seara premierei cu **Marea paradă** de la teatrul Smart, ai fi jurat că a întîlnit și începe să-și să semene puțin cu John Gilbert. M-a întrebat să-și arăt: — Ți s-a părut într-adevăr că am fost la înălțimea rolului?

— Să rivalizezi cu filmul n-a fost, de capul locului, o treabă ușoară. Dar și făgăduințele scene de bătaie din filmul publicat de la Smart avea impresia dumneata erai în tojlu luptei. Ba mai mult, ne-ai dus și pe noi în vîlmășagiu ei. Am îndrăznit să-l întreb, după cît timp, dacă ne putem bizui pe adeziunea lui.

Traducere de Anca Măniutiu

Din volumul **O păpușă rusească** în curs de apariție la Biblioteca „Anostrof”

Continuare în pag. a 15-